

Purim la Templul Coral

Sunt câteva sărbători, printre care Purimul, când Templul Coral se transformă, își pierde înfățișarea solemnă, atmosfera care evocă ani grei de suferință. Parcă ar întineri, împodobit cu zeci de baloane multicolore, cu ghirlande de flori, cu figurine vesele la care se adaugă zgomotul piciorușelor de copii care aleargă, se ciocnesc, se iau de mână, își admiră costumele, deoarece ei au devenit acum prinți și prințese, Estere și Ahașveroși, fluturași, găze, balauri și multe altele. Dar nu numai ei. De la președintele Federației, deputatul Silviu Vexler, costumat, după propriile declarații, în ayatollah, la prim-rabinul Rafael Shaffer cu un capșon de pirat împodobit cu clasică imagine a craniului și a oaselor încrucișate, la prim-cantorul Emanuel Pusztai cu plete cam nefirești sau la directorul TES, Andrei Munteanu, cu o pelerină și o pălărie copleșitoare (lui nu i-a fost greu să se deghizeze, avea de unde să-și aleagă un costum!), până la domnișoare și doamne cu măști, inclusiv reprezentantele generației de aur, cu coroane și șiraguri din flori de hârtie – cu toții au intrat în atmosfera sărbătorii.

Seara de Purim ne-a făcut să uităm întinericul – la propriu și la figurat – care ne înconjoară. Pentru scurt timp numai, căci, de această dată, Meghilat Ester, sururile cu povestea Esterei care a reușit să-i salveze pe evreii exilați în Persia, actualul Iran, s-a potrivit cu realitatea cumplită: războiul Israelului cu inamicul iranian. Și cum la sfârșitul Meghilei lumea află de victoria iudeilor care i-au lichidat pe dușmani, s-a născut speranța că și această confruntare se va termina tot așa.

Ceremoniile de Purim au fost anunțate de prim-cantorul Emanuel Pusztai care, după ce a prezentat pe scurt semnificația sărbătorii, l-a invitat pe prim-rabinul Rafael Shaffer să-și rostească drașaua.

„De Purim sărbătorim ca săracii”

Prim-rabinul Rafael Shaffer a explicat de ce de Purim nu se rostește rugăciunea Halel care se citește la toate sărbătorile religioase și de pelerinaj. Această rugăciune consfințește, de fapt, eliberarea evreilor, fie din robia egipteană (Pesah), fie perioa-

da când evreii au obținut prin lupta Macabeilor propriul stat independent (Hanuca). Or, de Purim, deși s-a realizat o mare victorie și au scăpat de un necaz, evreii au rămas în continuare robi, erau robii lui Ahașveros, împăratul Persiei antice. Astfel, „este bucurie, dar o bucurie a săracilor, sărbătorim această sărbătoare ca săracii, adică suntem uniți, ne aducem daruri unii altora. Purtați grija celor care sunt mai săraci decât noi, dar nimeni nu poate să poarte grija săracilor mai bine decât săracii, deci să ne bucurăm cu toții”, și-a încheiat drașaua prim-rabinul.

Emanuel Pusztai a arătat că urmează citirea Meghilei, anticipată de binecuvântările rostite de prim-rabinul Shaffer. Tot domnia-sa urma să citească textul în limba ebraică, fiecare capitol al Meghilei fiind rezumat în limba română de prim-cantorul Pusztai. El a rugat publicul ca, la rostirea numelui Haman, toată lumea să agite grăgărele sau să bată din picioare, semn de dispreț față de acest personaj negativ.

După citirea Meghilei, prietenii ai comunității au transmis mesaje de

Eva GALAMBOS
(Continuare în pag. 3)

• O veste extraordinară!
Templul Israelit din Constanța
va fi reînscris în luna mai

pag. 2

• Între două alarme...

pag. 4

• Un atac la adresa diversității
academice

• Israel: cât costă războiul cu
Iranul

pag. 5

• Seară de Purimșpil la Teatrul
Evreiesc de Stat

• Mișloah Manot sau victoria
împotriva singurătății

pag. 6

• Semnificațiile Pesahului

Interviu cu E.S. RAFAEL
SHAFFER, prim-rabinul FCER

pag. 7

O veste extraordinară! Templul Israelit din Constanța va fi reinaugurat în luna mai

„Au fost finalizate lucrările de restaurare și reabilitare generală la sinagoga (Templul Israelit) din Constanța. Ceea ce a fost doar un vis și o promisiune care părea irealizabilă a devenit astăzi realitate”, a transmis președintele Federației Comunităților Evreiești din România, deputatul Silviu Vexler, într-un mesaj care anunță atât încheierea lucrărilor de reabilitare și restaurare, cât și parcursul complicat al acestui întreg proces de salvare și readucere la viață a sinagogii din Constanța.

„Unul dintre cele mai frumoase și emblematice lăcașuri de cult iudaic din România, cu o poveste fascinantă și un adevărat simbol al municipiului Constanța, este salvat și revine la viață, urmând să fie redat atât evreilor din România, cât și întregii societăți.

În urmă cu doi ani semnam contractul pentru executarea lucrărilor. În luna mai a acestui an, sinagoga din Constanța va fi redeschisă și reinaugurată. Peste 12 ani de eforturi

susținute, chiar și atunci când totul părea fără speranță. Zeci de drumuri la Constanța. Sute de discuții cu președintele Comunității Evreilor din

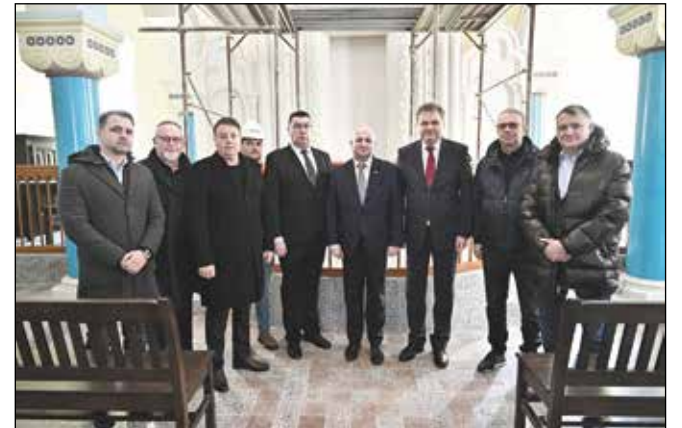
Constanța, domnul Sorin Lucian Ionescu. Mii de documente. Încercări repetate care au eșuat.

Federația Comunităților Evreiești din România își exprimă adâncă recunoștință pentru toți cei care s-au implicat și au sprijinit acest demers de-a lungul anilor. Mulțumesc în mod special domnului Cseke Attila-

Zoltán, ministrul dezvoltării, lucrărilor publice și administrației, și doamnei Manuela Irina Pătrășcoiu, președinta consiliului de administrație al Companiei Naționale de Investiții, pentru o colaborare de un profesionalism impecabil. Apreciez deschiderea arătată de Consiliul Județean Constanța și de Primăria Municipiului Constanța pentru acest demers. Continuăm. Împună. Șabat Șalom!, a transmis domnul Silviu Vexler în acest mesaj de încredere în viitorul comunității

evreiești din România, prin salvarea memoriei și a patrimoniului evreiesc de aici.

(G.G.)

Din activitatea președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler

Redăm în cele ce urmează câteva dintre cele mai importante întâlniri și activități din agenda președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler, așa cum au fost ele reflectate pe pagina sa de Facebook.

Combaterea antisemitismului. Întâlnire de lucru cu diplomați din Balcanii de Vest

Președintele Federației Comunităților Evreiești din România, deputatul Silviu Vexler, a primit, la Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România (Templul Unirea Sfântă), vizita unui grup de diplomați din Balcanii de Vest, Ucraina și Mol-

concluziile acestei întâlniri de lucru:

„Discuțiile noastre au explorat aspecte privind combaterea antisemitismului și a extremismului, importanța esențială a reprezentării parlamentare a minorităților naționale, păstrarea și promovarea identității, riscurile prezentate de radicalizarea individuală, idealizarea criminalilor de război și tentativele de rescriere a istoriei, precum și contribuția majoră a comunităților evreiești la dezvoltarea României.

Am subliniat rolul fundamental pe care l-a avut și îl are Parlamentul României în toate aceste demersuri, precum și colaborarea extinsă a Federației Comunităților Evreiești din România cu mediul diplomatic.

Sper ca experiența noastră – realizările pe care le-am construit prin eforturi deosebite, lecțiile învățate din greșeli, modul în care am depășit riscurile și provocările întâlnite – și, mai presus de toate, convingerea noastră

neclintită în viitorul vieții evreiești din România să reprezinte o contribuție pozitivă și o sursă de inspirație pentru fiecare dintre țările pe care acești diplomați le reprezintă”, se arată în mesajul președintelui FCER.

Michael Dickerson în vizită la FCER

„Mi-a făcut o reală și deosebită plăcere să primesc vizita Însărcinătorului cu Afaceri al Statelor Unite ale Americii, domnul Michael Dickerson”, a transmis președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, în urma acestei întâlniri la sediul Federației Comunităților Evreiești din România.

„Am discutat cu domnia-sa despre măsurile fundamentale necesare pentru combaterea antisemitismului, despre viața evreiască și despre proiectele desfășurate de Federația Comunităților Evreiești din România, despre predarea disciplinei «Istoria Evreilor. Holocaustul», respectiv despre inițiativele de preservare și punere în valoare a patrimoniului evreiesc.

Federația Comunităților Evreiești din România apreciază în mod cu totul deosebit atenția acordată de Guvernul Federal și de Ambasada Sta-

telor Unite ale Americii pentru dezvoltarea vieții evreiești din România, pentru păstrarea memoriei victimelor Holocaustului și pentru combaterea

antisemitismului”, a mai transmis domnul Silviu Vexler în acest mesaj.

(G.G.)

dova, aflați în România în cadrul unui program internațional, organizat de Guvernul Federal German.

Redăm mai jos mesajul domnului Silviu Vexler, care prezintă temele și

Purim la Templul Coral

(Urmare din pag. 1) felicitare celor prezenți în Templu.

„România condamnă ferm manifestările de antisemitism și de intoleranță”

Mihai Jurca, șeful cancelariei prim-ministrului, a transmis mesajul de Purim al premierului Ilie Bolojan:

„Sărbătoarea de Purim amintește cât de mult contează curajul și solidaritatea în fața urii, a nedreptății și a amenințărilor. Traversăm o perioadă cu tensiuni geopolitice imprevizibile și reacțiile statelor au consecințe directe.” Purim, se arată în mesaj, „este și despre responsabilitatea alegerii. Deciziile oamenilor și ale instituțiilor pot schimba cursul evenimentelor. Indiferența produce efecte la fel cum produc efecte demnitatea, solidarita-

tea și asumarea. România este alături de cei afectați de acțiunile iresponsabile ale Iranului și condamnă cu fermitate orice fel de manifestare de antisemitism, discriminare, ură și intoleranță. Vom continua să consolidăm coeziunea socială și instituțiile democratice astfel încât fiecare cetățean să-și poată afirma credința, originea, fără a se teme.” În mesaj s-a vorbit și despre continuarea colaborării cu președintele Silviu Vexler și cu FCER, parteneri ai autorităților române. „Împreună vom susține un cadru public în care antisemitismul, ura, discriminarea nu sunt tolerate”, s-a mai arătat în mesajul prim-ministrului Ilie Bolojan.

„Purimul este o povestire care ne arată că nu trebuie să ne plecăm capul niciodată”

„Povestea Esterei, a spus președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, este un simbol al poporului evreu și un ghid despre felul în care ar trebui să ne comportăm și să ne desfășurăm activitatea. Este o povestire care ne-a dat de înțeles că nu trebuie să ne plecăm capul niciodată, să ne facem că nu vedem, că nu înțelegem. Curajul este necesar pentru a construi viitorul.” „Toți copiii evrei de pretutindeni cunosc povestea Esterei, iar Purimul este sărbătoarea în care sinagoga devine terenul copiilor și al bucuriilor. Un atribut frumos al acestei sărbători este că ne punem măști și toată lumea poate deveni oricine, dar trebuie să avem curajul să ne dăm jos măștile”, a mai spus Silviu Vexler și și-a exprimat regretul că „astăzi sunt evrei care nu pot sărbători Purimul”.

Un moment emoționant

Președintele FCER a vorbit despre prietenii Federației, care au stat alături de ea și au sprijinit-o cu mare discreție, care s-au dovedit parteneri în susținerea valorilor evreiești. El și-a manifestat recunoștința față de Guvernul României și față de o persoană care a fost alături de Federație la restaurarea tuturor sinagogilor și a Templului Coral. Pentru a o prezenta, l-a invitat pe ec. Ovidiu Bănescu, vicepreședintele FCER, care a dezvăluit numele acestei persoane: Cezar Păvălașcu, director în Secretariatul de Stat pentru Culte. Acesta a primit din partea Federației o diplomă de onoare și un colan, atestând că i s-a decernat Ordinul de Onoare al Comunităților Evreiești din România în grad de Comandor drept recunoaștere a parteneriatului strâns, de 20 de ani, cu comunitatea evreiască.

„Avem valori comune pe care le împărtășim”

Cezar Păvălașcu, emoționat, a mulțumit pentru distincția acordată care, pentru el, reprezintă „un semn de prietenie, de încredere și de convingerea față de valorile comune pe care le împărtășim și le protejăm”. Purimul reprezintă forța morală, salvarea, curajul, intervenția la timp pentru a depăși un pericol real. Curajul Esterei de a salva comunitatea simbolizează curajul de a proteja libertatea religioasă, fiind un exercițiu de demnitate și de responsabilitate. Vorbitorul a apreciat atât modalitatea în care FCER privește libertatea religioasă, considerând-o un drept viu, cât și caracterul deschis al comunității.

Partea a doua a celebrării Purimului a fost dedicată Purimșpilului, un program artistic prezentat de Geni Brenda Vexler, la care membrii comunității au participat cu mic cu mare,

și nu în sens figurat. Spectacolul s-a deschis cu Corul de Copii Nisim Muzicalim (conducerea muzicală Bogdan Lifșin, coordonator Magda Țucăr), urmat de Bucharest Klezmer Band (dirijor Bogdan Lifșin, coordonator Silviu

Horn), Corul Templului Coral (dirijor Robert Olteanu), momente umoristice prezentate de invitații speciali Vasile Muraru și Valentina Fătu, precum și de Andrei Miercure și Filip Popescu, actori ai Teatrului Evreiesc.

Spectatorii au fost îndulciți cu prăjituri de Purim, producție a bucătăriei proprii.

Purim la Centrul Rezidențial pentru persoane vârstnice „Amalia și Șef-Rabin Dr. Moses Rosen”

Sărbătoarea de Purim a fost celebrată și anul acesta la Căminul Rosen, acolo unde au fost prezenți: președintele FCER, deputatul Silviu Vexler; vicepreședintele FCER, Ovidiu Bănescu; secretarul general al FCER, Eduard Kupferberg; vicepreședintele Comunității Evreilor din București, Silviu Horn; prim-rabinul FCER, Rafael Shaffer.

Cu ocazia întâlnirii cu seniorii de la Căminul Rosen, prim-rabinul Rafael Shaffer a luat cuvântul și a povestit despre două pilde însemnate pentru sărbătoarea Purim: cea cu Haman și Mordecai și o poveste despre sensul de unitate pe care îl presupune celebrarea de Purim. Prim-rabinul a precizat și că, de Purim, este important „să fim împreună, să nu fie nimeni flămând și să ne distrăm laolaltă”. Totodată, prim-rabinul le-a vorbit celor prezenți despre faptul că, deși în vremurile pandemiei „am fost singuri, izolați, și am uitat ce înseamnă să ne întrunim, cu siguranță vom reînvăța această îndemânare. Dacă îi vom prinde din nou gustul, vom ști din nou să ne bucurăm”.

Vicepreședintele FCER, Ovidiu Bănescu, a întreținut atmosfera, propunându-le participanților (îndeosebi doamnelor și domnișoarelor) să participe la un scurt joc ce a constat din ghicirea titlului unei poezii și a autorului acesteia. Jocul s-a încheiat cu decernarea unui premiu actriței Maia Morgenstern, fiind prima care a numit autorul poeziei.

Președintele FCER, Silviu Vexler, li s-a adresat la rândul său cu bucurie tuturor celor prezenți, menționând: „Uităm sau nu vedem tot timpul

importanța de a întinde o mână celor din jur, de a face un pic de bine, chiar și prin a zâmbi... Am venit acasă aici, să fim alături de dumneavoastră și să știți că suntem în permanență aici. Iar dacă dumneavoastră veți reuși să zâmbiți, acesta va fi cu adevărat cel mai mare și cel mai frumos succes al nostru. Vă mulțumim pentru lecțiile pe care ni le-ați oferit întotdeauna. Ne vom strădui să vă facem să ne spuneți să tot revenim.” Silviu Vexler le-a urat tuturor celor prezenți o primăvară frumoasă, cu bucurie.

După discursurile din partea conducerii FCER, doamna dr. Mona Bejan, directoarea Departamentului pentru Asistență Socială și Medicală, a anunțat programul artistic de Purim.

Mai întâi a intrat în scenă Corul de Copii Nisim Muzicalim, dirijat de Bogdan Lifșin și coordonat de Magda Țucăr. Apoi actorii Teatrului Evreiesc de Stat, Geni Brenda Vexler, Katia Pascariu, Nicolae Călugărița și Mihai Prejban au oferit rezidenților câteva cuplete și scheciuri savuroase.

Actrița Maia Morgenstern și Bucharest Klezmer Band au încheiat spectacolul cu poezii spumoase și cântece idiș îndrăgite de generații în-tregi.

(C.V.)

Între două alarme...

Dacă ajungi la Tel Aviv în aceste zile și nu urmărești atent știrile, s-ar putea să nu înțelegi imediat ce se întâmplă. Orașul pare funcțional. Cafenelele sunt deschise, oamenii ies din case, traficul curge. Viața nu s-a oprit. Doar că, din când în când, sună sirenele. Și atunci vezi diferența.

Nu e panică. Nu sunt țipete. Oamenii nu aleargă haotic. Se mișcă repede, dar organizat, ca și cum fiecare știe deja exact unde trebuie să ajungă. În câteva secunde strada se goleşte. Uși se deschid, pași coboară în grabă pe scări, iar orașul dispăre pentru câteva minute sub pământ. Dacă rămâi suficient de mult, începi să observi lucrurile mici. Pașii sunt mai rapizi decât

înainte. Nu vizibil pentru toată lumea, dar constant. Privirea nu mai e doar înainte – se oprește pe intrări, pe parcuri, pe uși groase, pe orice ar putea deveni adăpost. Fiecare face, fără să spună, același calcul simplu: dacă sună alarma acum, unde mă duc?

Devine reflex. Oboseala e peste tot, dar discretă. O vezi în ochii oamenilor, în felul în care clipesc mai des, în pauzele scurte dintre cuvinte. Somnul nu mai e continuu. E fragmentat, întrerupt de sirene care pot veni oricând: noaptea, dimineața devreme, în mijlocul unei conversații. Oamenii merg mai departe cu ochii cârpiți de somn, cu cafeaua în mână, cu telefonul aproape. Nimeni nu

spune mare lucru despre asta. Dar se vede.

Sub pământ, în stații de metrou sau parcuri, viața capătă un alt ritm. Nu e haos. Sunt saltele, copii care se joacă sau stau pe telefoane, oameni care vorbesc încet sau pur și simplu așteaptă. Din când în când, cineva verifică știrile. Altul privește în gol. După câteva minute, toată lumea urcă

înapoi. Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

În multe case există un „mamad”: o cameră mică, din beton, pregătită pentru astfel de momente. Pentru localnici e ceva normal. Pentru un străin, e straniu să știi că ai, în propria locuință, un spațiu unde trebuie să ajungi în câteva secunde. În „miklat”-uri – adăposturile din blocuri – sau în marile parcuri unde dorm mulți oameni, se naște ceva aproape imposibil de explicat celor care nu l-au trăit: un fel de solidaritate tăcută, subtilă, deloc spectaculoasă, deloc declarativă. Nu din aceea care cere aplauze sau se povestește tare. Se naște după ce te vezi cu ceilalți în pijama. Nemachiță. Cu părul nefăcut. Cu ochii umflați de somn sau de nesomn. Cu pieptul strâns. Cu trupul vibrând subtil la bubuituri, chiar și atunci când încerci să pari calm. Se naște după ce orice aparență cade de la sine, fără efort și fără rușine. Când nu mai ai timp să devii prezentabil. Când nu mai ai unde să te ascunzi în spatele imaginii de tine însăși. Când rămâi doar om.

Atunci vezi și în celălalt același lucru. Nu profesia lui. Nu poziția socială. Nu vârsta exactă. Nu povestea pe care o afișează în lume. Vezi omul. Omul speriat și decent. Omul obosit și atent. Omul care îți face loc pe bancă și te întreabă aproape în șoaptă dacă ești bine. Care îți întinde o sticlă de apă. Care ține de vorbă un copil ai cărui ochi sunt plini de teamă. Și copiii nu se plâng și nu plâng! DA, asta e cu siguranță cel mai impresionant dintre lucruri... Copiii sunt copii și se joacă și

și ascultă părinții; pentru ei, aceștia sunt „Home Front Command”.

Pe telefoane circulă alte imagini. Case distruse. Geamuri sparte. Bucăți de metal căzute în camere. De multe ori nu e vorba de lovituri directe, ci de fragmente rămase după interceptări. Oamenii filmează și trimit mai departe: prieteni, familie, grupuri. În același timp, rețelele sociale sunt pline. Informații în toate limbile, unele reale, altele deformate, altele complet false. Pentru cine privește din exterior, totul se amestecă. Pentru cei de aici, devine doar încă un zgomot de fond.

Deasupra, uneori, cerul se luminează. Sistemul de apărare – Kipat Barzel – interceptează. Pentru cine nu știe, poate părea aproape spectaculos. Pentru cei care privesc de jos, e altceva: o confirmare că pericolul a fost acolo, chiar dacă nu a ajuns până la ei.

Și apoi, din nou, liniște... Orașul revine. Cafelele se termină, conversațiile continuă, oamenii merg mai departe. Dar nu exact la fel. Există o stare care nu se vede imediat. Un „între”. Între două alarme. Între două nopți nedormite. Între două notificări care pot schimba totul. Dacă privești din exterior, ai putea spune că lucrurile sunt sub control. Dacă rămâi mai mult, înțelegi că nu e despre control. E despre felul în care viața continuă, chiar și atunci când nu mai e sigură. Și despre cum, fără să spună prea multe, oamenii învață să trăiască exact în acel spațiu dintre.

Luciana FRIEDMANN

Din trecutul Ierusalimului

Ierusalim: vreme de război și vreme de pace

Ce înseamnă război și ce înseamnă pace? Mi-am pus această întrebare în multe rânduri. Dar mi-am pus-o în mod special după izbucnirea războiului susținut de SUA și Israel cu Iranul. Mi-am amintit un verset din cartea biblică Kohelet (Eclesiastul) 3, 8: *Et le'ehov ve'et lisno, et milchamah ve'et șalom* (Vreme pentru a iubi și vreme pentru a urî; vreme de război și vreme de pace). În fiecare zi

în care aud urlul alarmelor care sună deasupra Ierusalimului și elicopterele care zboară deasupra lui, mă gândesc la această carte și în mod special la acest verset. Aparent, *Șaagat Aryeh* (Răcnetul leului) este un război nou. De fapt, este continuarea războiului cu Iranul, care a durat 12 zile în luna iunie 2025, desfășurat în cadrul războiului început la 7 octombrie 2023, existent în mijlocul unui război care continuă din anul 1948, după întemeierea Statului Israel. Un război purtat de Israel împotriva voinței

sale, impus de realitatea existentă. Un război de apărare împotriva celor care refuză să-i accepte existența. De data aceasta realitatea era un pericol imens: posibilitatea ca Iranul să-și producă armament atomic, ceea ce ar duce la dezastru nu numai în privința Israelului, ci și a lumii libere, poate a întregii lumi. Îmi amintesc un film japonez pe care l-am văzut atunci când eram copil, dar mi-a rămas întipărit în minte: *Godzila*.

Până la urmă, monstrul Godzila este anihilat, dar filmul se termină cu afirmația – așa cum mi-o amintesc – să nu apară o nouă Godzilă, bomba atomică. Mai ales că Iranul ayatolahilor, republică musulmană șiită fanatică, vrea să șteargă Israelul de pe fața Pământului. Dacă Israelul nu ar fi început războiul, din lipsa altei variante, Iranul ar fi continuat îmbogățirea uraniului și ar fi ajuns repede la armament atomic. Vreme de război. Dar când va veni vremea de pace? Să sperăm că Bunul Dumnezeu o va trimite cât mai curând posibil. Oricum, scriu acest articol marți 10 martie 2026, puțin după o alarmă care a sunat atât la Ierusalim, cât și în regiunea Tel Aviv. Slavă Domnului că astăzi nu au fost morți și răniți!

Ieri am fost în centrul Ierusalimului, cu treburi. Orașul caută să păstreze

atmosfera de liniște relativă, de calm aparent. Pe strada de pietoni, renumita Eliezer ben Yehudah, care poartă numele pionierului renașterii limbii ebraice, multe magazine sunt deschise, dar au puțini clienți. Sunt și restaurante, cofetării, cafenele, șaormerii deschise, dar au puțini consumatori. Orele de funcționare sunt reduse. Magazinele cu produse de ludaica, destinate în special turiștilor, aproape că nu au cumpărători. Pe ici pe colo sunt și câteva magazine închise. Pietoni sunt într-un număr mediu, mult mai mic decât în condiții obișnuite, când strada era aglomerată, când era greu de găsit o masă liberă într-o cofetărie sau într-o șaormerie în mijlocul străzii, devenită zonă de divertisment. Situație asemănătoare pe vestita stradă Yaffo, artera principală a orașului, stradă veche, dar reînnoită, care face legătura între poarta Yaffo a Orașului Vechi și intrarea în oraș din partea lui de vest. Astăzi este parcursă de trenul orașenesc – de fapt, tramvaiul – care circulă și pe alte străzi. Stradă care trece pe lângă Autogara Ierusalimului, pe lângă Șukul Mahane Yehudah (piața comercială, bazarul), apoi prin centrul orașului și în continuare spre nordul lui, pe lângă zidurile Orașului Vechi, ajungând în cartierul Neve Yaakov. Astăzi, pe această stradă, ca și în alte porțiuni ale centrului Ierusalimului, s-au construit blocuri turn uriașe. Unele încă nu sunt terminate, iar lucrările pentru construirea lor continuă și acum, în ciuda războiului. Continuă și lucrările pentru extinderea liniei trenului orașenesc. Ierusalimul de astăzi este diferit de Ierusalimul de acum 30-40 de ani, chiar și de Ierusalimul de acum 15-20 de ani. Nu mai este un oraș oarecare, ci atât capitala Israelului, cât și o metropolă cu multe construcții noi alături de care se văd clădiri vechi. Un oraș cu perspective economice; pe gardul unui șantier de construcții apare un decor cu o

mențiune: în oraș au fost înființate 60.000 de locuri noi de muncă.

Toate acestea în condițiile de război, de nesiguranță, de neliniște, de coborâre în adăposturi sau de izolare în camere de siguranță. În prezent, în toate construcțiile noi, fiecare apartament, precum și fiecare instituție, sunt prevăzute cu o asemenea cameră. Necesară, importantă, dar trist și rușinosă că asemenea lucru este necesar în condițiile lumii civilizate de astăzi.

Ierusalimul este și oraș turistic. Numeroși turiști și pelerini evrei, creștini, musulmani vin să vadă orașul celor trei religii abrahamice și să se roage la Locurile Sfinte. Dar acum numărul turiștilor și al pelerinilor este extrem de redus. Printre ei, vizitatorii din România. Majoritatea turiștilor s-au întors în țările lor după izbucnirea războiului, iar cei rămași, care încă nu s-au putut întoarce, așteaptă repatrierea. Magazinele arabe din Șukul din Orașul Vechi, destinate mai ales pelerinilor, sunt unele deschise, dar fără clienți, altele închise. La hoteluri israeliene din Orașul Nou au fost cazați evrei israelieni din nordul țării, care nu pot rămâne la casele lor din cauza războiului cu organizația teroristă Hezbollah, din Liban. Parcă este o afectare a caracterului turistic și cosmopolit al orașului în care se aflau evrei israelieni, arabi și turiști.

Totuși orașul continuă să trăiască și să se dezvolte, cu toate că trece prin condiții grele, prin vreme de război. Locuitorii lui par să se obișnuiască sau cel puțin să se adapteze situației neplăcute și să speră. Să sperăm și noi că în locul vremii de război va veni vremea de pace, iar Ierusalimul unit va fi ceea ce trebuie să fie: capitala Israelului, capitala religiilor abrahamice și o metropolă care îmbină trecutul, prezentul și viitorul în arhitectura și urbanistica lui.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Un atac la adresa diversității academice

În data de 17 martie 2026, la Seneca Anticafé din București a avut loc o conferință de presă susținută de profesorii Madeea Axinciuc, Vlad Alexandrescu, Delia Grigore și Ana Bărbulescu, de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București (LLS-UB). Acțiunea este parte dintr-un protest mai amplu inițiat de cadrele didactice titulare și de colaboratorii externi ai LLS-UB, prin care se dorește anularea deciziei Consiliului de Administrație al UB din data de 24 noiembrie 2025. Această decizie pune pe primul plan rentabilitatea și sustenabilitatea programelor UB, pe baza unor criterii de evaluare strict cantitative, ceea ce pune în pericol programele de licență și master care au un număr mic de studenți, în special cele legate de limbile și culturile minorităților naționale.

„Mai precis, există un număr minim de studenți pe care UB dorește să-l impună în cadrul acestei decizii, număr care nu ține cont de modul în care au fost înființate programele, de calitatea lor, de anvergura lor, număr minim care, de fapt, este nerealist, utopic, căci pentru unele programe, unice, nu s-a atins acest număr la admitere în niciun an de la înființarea lor; ele țin de un patrimoniu imaterial și sunt o emblemă a calității UB”, a subliniat prof. Madeea Axinciuc, coordonatoarea programului de master

„Studii religioase – Texte și tradiții” (unic în țară). „Sunt amenințate specializările în cadrul cărora se predau limbile romani, maghiară, ebraică, sârbă, croată, bulgară, ucraineană, precum și programe masterale, ca «Studii religioase – Texte și tradiții», «Studii culturale slave», «Spațiul islamic», «Strategii comunicaționale interculturale – literare și lingvistice», a mai precizat vorbitoarea.

Un criteriu suplimentar periculos introdus prin decizia Consiliului de Administrație al UB este acela că, dacă la sesiunea din vară nu se constituie 66% din numărul minim de studenți solicitat, în toamnă nu se va mai înființa respectivul program, măsură care ține doar de o „logică contabilă”, după cum a arătat prof. Ana Bărbulescu de la specializarea „Studii iudaice” a LLS-UB.

Protestul a fost inițiat de LLS-UB. În februarie 2026 a fost depus un memoriu prin care se solicită revocarea de-

ciziei menționate, considerată un atac la adresa diversității academice și a dreptului la educație, în special pentru minoritățile naționale din România. Memoriul a strâns 140 de semnături și, până la data prezentei conferințe de presă, nu a primit vreun răspuns din partea conducerii UB. Următorul pas este intrarea în grevă japoneză începând cu 18 martie 2026 și se ia în considerare acționarea în instanță a UB. „Ne dorim să sensibilizăm opinia publică. Îi rugăm pe reprezentanții presei să ne fie alături și să creeze o dezbatere publică”, a întărit Madeea Axinciuc.

Claudia BOSOI

Cercul răului

Regimurile dictatoriale nu se nasc din nimic. Ele sunt consecința a numeroase lașități și abdicări populare, renunțare la morală, la adevăr și, în cele din urmă, la umanitate. Dictatura lui Putin nu a apărut din nimic. Încercarea trumpiștilor de a confisca puterea în Statele Unite ale Americii și asaltul în contra democrației americane nu vin de nicăieri.

Pentru a înțelege mai bine mecanismele, recomand seria documentară „Hitler's Circle of Evil” (de pe SkyShowtime). Totul e acolo.

De unde au răsarit, la urma urmei, acești Hitler, Himmler, Goring, Goebbels, Hess sau Rohm? Căci nu au apărut nici ei de nicăieri.

Și până la urmă cineva trebuia să-l culeagă pe palavrăgiul Hitler, fără ocupație la bază, din berării și să-l propulseze spre putere, sub convingerea că e omul ales să salveze Germania... Hitler era un demagog pur. Fanatic, isteric, bolnav de putere și îmbătat de idei rasiste, stupide și criminale. Dar a și găsit un teren extrem de fertil în poporul german, abrutizat de pierderile din Primul Război Mondial, umilit prin Pacea de la Versailles și apoi prin ocuparea bazinului Ruhr, după ce germanii au clacat în plata datoriilor de război. Șomajul, inflația, orgoliul rănit al germanilor, toate au fost pansele cu vorbe delirante de acel minon mustăcios cu ochii ieșiți din orbite și un discurs asemănător unei rafale de mitralieră sau unui lătrat de câine turbat. A canalizat frica și furia și i-a dat Germaniei perspectiva de a o face mare din nou. Sună cunoscut?! Hitler a folosit cu abilitate instrumentele de propagandă ale timpului său și, fiind un fanatic, nu a renunțat nici măcar după ce a fost încarcerat (prea puțin!) după o lovitură de stat ratată. Și cu adevărat tulburător este

că antisemitismul său visceral a fost tot timpul la vedere, în chiar inima proiectului nazist. Nu l-a ascuns nici măcar în *Mein Kampf*. Aceasta este cheia de înțelegere a Holocaustului.

Unde au fost germanii, cu zecile de milioane, când Hitler împrășca ură, demoniza evreei și, mai târziu, când au început persecuțiile care au culminat cu soluția finală? De ce au tăcut? De ce nu au vorbit? De ce s-au prefăcut orbi? De ce nu au auzit strigătele de disperare?

Și așa ajungem la nenorocirile timpurilor noastre. Ne-am obișnuit cu știrile pline de monstruoziități, cu genocidul, cu războaiele, cu insurecțiile, cu masacrarea civililor. Nu mai au puterea să ne emoționeze, să ne revolte, să ne scandalizeze și să ne coalezăze. Suntem sleiți de

TZMARMORET

emoții sub un bombardament medical neîncetat.

Și Trump este un demagog pur. Un produs de bălci, dar demagog.

Niciodată în istoria ultimelor decenii nu a mai fost o asemenea aliniere de personalități lugubre. De la Hitler și Stalin la Putin și Trump, epoca păcii postbelice s-a sfârșit. Interbelicul nostru a fost spulberat în zorii zilei fatidice în care au intrat invadatorii lui Putin în Ucraina. Au trecut patru ani de atunci. Și unde am fost noi în tot acest timp? Am vorbit sau am tăcut? Am fost orbi sau am văzut? Am auzit sau ne-am astupat urechile, ignorând strigătele de ajutor?

Lecțiile istoriei au sens doar dacă sunt parcurse, înțelese și produc efecte. Mensa lecție negativă a nazismului pare că nu mai oferă anticorpi. Nu ne mai apără nimic în fața răului. Memoria este atrofiată, gândirea este debilă,

umanitatea noastră este în suferință, cum suntem hibridizați cu inteligență artificială, colonizați digital, adevărați junkies ai rețelelor sociale...

Dietrich Eckart a fost omul care în mod tragic ni l-a dat pe Adolf Hitler. El a fost cel care a pus în mișcare marea forță distructivă care a fost nazismul. Era poet (prost) și dramaturg (și mai prost), ocultist, bețiv și ins de extremă dreptă. Un radical care credea în superioritatea teutonilor arieni. A găsit într-un excesiv ca Hitler vocea (urlată) care lipsea propriilor idei. Eckart l-a propulsat, l-a ocrotit și l-a introdus în elita radicalilor epocii. Astăzi, numele său este uitat. Dar și răul a avut rădăcină. Cercul răului nu se naște din nimic. Se naște din idei greșite, care capătă un chip monstruos, în timp ce majoritatea oamenilor tace, în ignoranță sau din complicitate.

Germanii contemporani acestor inși, mulți, prea mulți!, chiar credeau în superioritatea rasei ariene și erau încredințați că evreei chiar sunt paraziți care au corupt corpul sănătos al națiunii germane. Altfel nu ar fi putut să facă ororile pe care le-au făcut...

Iar catastrofele sunt vestite de vocabular. Fiți atenți la cine spune, cum spune și când spune.

Putem recunoaște monștrii din vreme și încă ne putem apăra, chiar dacă și banalitatea răului, descrisă de Arendt, este pretutindeni.

Totuși! Cercul răului nu este un cerc fără ieșire. Putem evada prin educație, prin cultură, prin memorie, prin integritate, prin acțiune, prin fermitate, prin decență, prin echilibru și prin rațiune, prin realism politic, nu prin utopii. Prin democrație. Niciodată prin despotism!

Hitler putea fi oprit și nu a fost oprit. Și răul timpurilor noastre poate fi oprit. Va fi?

Andrei CRĂCIUN

Israel: cât costă războiul cu Iranul

La 28 februarie Israelul a deschis un nou front, atacând, împreună cu Statele Unite ale Americii, Iranul. De ce? Unii analiști, mai ales militari, consideră că este de fapt o continuare a războiului din Gaza unde domnește o pace precară, cu numeroase incidente soldate cu morți și răniți, cu reparația în forță în unele regiuni a Hamas care, deși slăbit, duce o campanie energetică de recrutare. Aripa militară a Hamas care, în pofida planului de pace al președintelui Trump, nu dorește să se dezarmeze și vrea să participe la administrarea Fâșiei, se confruntă nu numai cu armata israeliană, ci și cu grupuri potrivnice ale diferitelor clanuri dornice să se impună în viitoarea administrație. Pe de altă parte, deși la rândul său slăbit și decimat, Hezbollah atacă din nou la granița cu Libanul. Autoritățile libaneze nu au reușit să-l dezarmeze, astfel că Israelul a fost nevoit nu numai să ia măsuri pentru contracararea rachetelor lansate împotriva populației din nordul Israelului, ci și să trimită trupe terestre pentru a-i îndepărta de lângă graniță.

La aceste probleme de securitate nerezolvate s-a adăugat deschiderea frontului cu Iranul. Despre multiplele consecințe ale acestui război dus împreună cu forțele americane nici nu este cazul să intrăm în detalii. Din păcate, oriunde ne-am afla, zilnic suntem informați de atacuri cu rachete și drone de ambele părți, bombardamente, populația civilă expusă. Se pare că nu numai în confruntarea Rusia-Ucraina nu se ține cont de principiul care interzice distrugerea ținutelor civile și atacarea populației, ci, așa a fost, din păcate, și în Gaza, iar în războiul cu Iranul s-a multiplicat.

Ceea ce ar trebui discutat este dacă lansarea unui război cu Iranul a fost justificată în acest moment. Liderii ai SUA, dar și europeni se întrebă ce a vrut Donald Trump și dacă motivele invocate de el, în fiecare a treia zi altceva, sunt plauzibile. Nu le vom analiza acum. Ceea ce ne interesează este de ce a lansat Israelul acest război în circumstanțele dificile în care se află după mai bine de doi ani de război în Gaza.

Israelul are toate motivele să o facă. De ce să nu recunoaștem, premierul Netanyahu ar fi declarat război Teheranului chiar și acum 10 ani, dar nu a fost lăsat nici de SUA, nici de conducătorii organizațiilor israeliene de informații, Mossad și Shabak. Aceștia i-au atras atenția că Iranul nu reprezintă încă un pericol iminent pentru securitatea Israelului. Aici se află răspunsul. În relația sa cu Teheranul, care și-a inclus, se pare, în Constituție distrugerea statului evreu, războiul ar fi singura alternativă. În cazul succesului, care sperăm că se va întâmpla mai devreme sau mai târziu, supraviețuirea statului evreu, a populației țării vor fi garantate pentru multă vreme, se vor modifica și relațiile cu statele arabe din Golf, care, dacă acum acuză Israelul că a provocat războiul, când se va ajunge la pace vor conștientiza că, la rândul lor, au scăpat de o amenințare la securitatea și la modul lor de viață.

Nimeni nu știe când se va termina; de aceea o întrebare firească, mai ales că în Parlamentul israelian au fost debateri aprinse, este cât costă acest răz-

Eva GALAMBOS
(Continuare în pag. 20)

Seară de Purimșpil la Teatrul Evreiesc de Stat

Tradiția spectacolului de Purim a continuat pe scena Teatrului Evreiesc de Stat din București. Organizatori: Federația Comunităților Evreiești din România, prin Depar-

medie, a prezentat două inspirate partituri clasice despre arta comunicării și înțelepciunea rabinică în chestiuni domestice, într-o notă umoristică mereu actuală.

tamentul Cultură, Istorie, Artă & Media, director Robert Schorr, și JDC România, având ca parteneri JDC, Comunitatea Evreilor din București, Teatrul Evreiesc de Stat, cu sprijinul Fundației Caritatea. Spectacolul *Purim, Purim!*, regia Andrei Munteanu, directorul TES, a readus umorul și ritmurile muzicii tradiționale celebrării sărbătorii de Purim.

Corul de copii Nisim Muzicalim al CE București, coordonator Magda Țucăr, dirijor Bogdan Lișin, a prezentat un periplu muzical tradițional, apreciat de spectatori. O suită de momente artistice, pline de umor, care au adus instantaneu buna dispoziție și zâmbetele celor prezenți în sală, a fost oferită de actorii Teatrului Evre-

Cheia muzicală a spectacolului a inclus un repertoriu universal și a fost oferită de Bucharest Klezmer

Band, trupa CE București: coordonator, Silvian Horn, vicepreședintele CE București; voce, Arabela Neazi, Geni Brenda Vexler, Carmen Hannah Iovițu, alături de Carla Lișin și TES Orchestra, conducerea muzicală, dirijor Bogdan Lișin.

Invitații speciali ai seriei, Simion Bogdan Mihai și Lăutarii de Mătase, au adăugat o notă distinctă programului muzical, readucând vechi creații ale unor compozitori și artiști evrei, precum

Dorel Livianu (1907-1997), o figură emblematică a muzicii interbelice, cunoscut pentru titluri precum *Ce faci astăzi seară tu?*, *Două viori sau Vreau, cobzarule, să-mi cânti!* ș.a. El a fost, între altele, mentorul unui alt nume important, Gică Petrescu. Dorel Livianu

nu a publicat un disc alături de Maria Tănase, în anul 1938, în încercarea sa, eșuată din nefericire, de a nu fi deportat în Transnistria, ca urmare a legilor rasiale adoptate ulterior. Grație unei activități de cercetare, Simion Bogdan Mihai a adus în prim-planul audienței, între altele, melodii precum *Să nu pleci fără mine*, un tango apărut pentru prima dată în Argentina și apoi înregistrat pentru prima oară la o casă de discuri din Bulgaria, sau un cântec patriotic intitulat *Măi frate, care stai de veghe cu arma-n mână la hotar*. Momentul muzical oferit a inclus și partituri de inspirație folclorică, din Bucureștiul de odinioară, precum și titluri ale folclorului idiș, de exemplu *Az der rebbe Elymelekh*.

Deputatul Silviu Vexler, președintele FCER-CM, s-a referit la importanța moștenirii patrimoniului artistic evreiesc, cu o bogată tradiție în România. El a transmis tradiționala urare de Hag Purim Sameah tuturor spectatorilor. „Sper că plecați în această seară de aici cu sufletul un pic mai plin de veselie, de bucurie, cu un pic de curaj în minte și în gânduri, pentru că acum, când încheiem sărbătoarea de Purim, ceea ce ne dorim să rămână și pe mai departe din povestea Esterei și a lui Mordehai este curajul de a face ceea ce este drept. Odată cu trecerea timpului sau, mai bine-zis, în fiecare

zi, pare că este din ce în ce mai greu să faci ceea ce trebuie. Aceasta este urarea mea pentru dumneavoastră: să aveți puterea de a păstra zâmbetul în suflet atât timp cât faceți ceea ce este drept.”

Silviu Vexler a mulțumit întregii echipe TES pentru eforturile de a aduce bucurie în sufletul publicului.

Dan DRUȚĂ

Mișloah Manot sau victoria împotriva singurătății

Tradiția de Mișloah Manot, prin care li se trimite coșuri cu alimente de Purim seniorilor comunității, a fost continuată și anul acesta, duminică, 1 martie 2026, cu o zi înainte de intrarea în sărbătoare. Pachetele au fost pregătite cu grijă de echipa Departamentului de Asistență Socială și Medicală (DASM) al Federației Comunităților Evreiești din România, programul Mișloah Manot fiind inițiat în parteneriat cu JDC România și desfășurându-se simultan în toate comunitățile evreiești din țară.

În prima zi de primăvară, la sediul JCC București s-au strâns voluntarii gata să facă o mișcă pentru seniorii care nu se puteau deplasa la Templul Coral pentru a întâmpina sărbătoarea de Purim. Despre semnificațiile acestui gest a vorbit directorul Adrian Gueon care a arătat că victoria împotriva singurătății este adevăratul cadou pe care îl oferim de Purim: „Aici, la JCC, începem sărbătorile din timp și le marcăm de mai multe ori. Și, pentru că am amintit de povestea de Purim, când Estera decide să meargă la Haman, ea nu cere o armată; în schimb, îi spune lui Mordehai: «Du-te și adună toți evreii!» Ei bine, evreii – prin rugăciune, prin faptul că au fost uniți, prin faptul că Mordehai a refuzat să se plece în fața lui Haman, prin faptul că Estera și-a asumat propria identitate când ar fi putut, nu-i așa, să aleagă să se salveze singură – au dus la anularea decretului lui Haman. Iată că unitatea, faptul că poporul evreu a fost împreună au adus victoria. Astăzi, unitatea comunității noastre și prezența dumneavoastră aici vor aduce o nouă victorie. Este vorba de victoria împotriva singurătății. Și pot să vă spun că eroii poveștii de Purim de astăzi sunteți chiar dumneavoastră. Hag Purim Sameah!”

După o demonstrație de dansuri israeliene, susținută de coregrafii Hila Mukdasi, Gabo Mirkin (Israel) și Balázs Breuer (Ungaria), care au însuflețit atmosfera și i-au atras pe scenă pe cei mai curajoși, voluntarii au primit pachetele însoțite de numele și adresa destinatarilor. Cea mai mare bucurie fiind cea pe care o dăruim, vizitele au însemnat mai mult decât livrarea unui pachet: a fost un timp câștigat nu doar de beneficiari, ci în egală măsură și de voluntari.

Subsemnata, alături de soțul meu, am avut ocazia să le vizităm pe doamnele Fani Sterescu și Dorina Herivan. Aflate la o vârstă venerabilă și cu rude îndepărtate geografic, dar apropiate emoțional, am putut vedea că asistența la domiciliu care le-a fost oferită prin grija DASM este absolut necesară și oportună. Am fost primiți cu afecțiune și bucurie, în spiritul sărbătorii de Purim atât de dragi nu numai copiilor, ci și seniorilor care, prin devotamentul comunității, nu sunt lăsați singuri niciodată.

Claudia BOSOI

Expoziție cu prezentare integrală a Cărții lui Yeshayahu

Aniversarea a 60 de ani de la înființarea Muzeului Israel din Ierusalim a prilejuit deschiderea unei expoziții cu prezentarea aproape completă a Cărții lui Yeshayahu, veche de 2.100 de ani, restaurată. Sulul are circa 8 metri lungime și este protejat de o sticlă specială, confecționată în Belgia. Accesul în sală trebuie programat, fiindcă nu se permite prezența a mai mult de 25 de vizitatori în același timp. Inaugurarea expoziției a fost onorată de președintele Isaac Herzog.

De peste 2.000 de ani, Cartea lui Yeshayahu influențează viața spirituală a milioane de oameni. Sulul permite vizitatorilor să admire cusăturile originale ale fiecărei părți de pergament. Sulul, ascuns într-o peșteră din Deșertul Iudeei, în secolul al II-lea î.e.a., a fost descoperit în timpurile moderne. „Sunt momente în care știm că ne aflăm în fața unui obiect neobișnuit, cum e acest pergament purtând scrisul de mână al unui om care a trăit în Antichitate, și dintr-odată înțelegem sentimentul de continuitate, de tradiție. Aici ne sunt rădăcinile, un lanț lung de generații, o moștenire scrisă incluzând în bună măsură istoria poporu-

lui nostru”, a spus președintele Herzog.

Experții opinează că Sulul datează din 125 î.e.a., Cartea lui Yeshayahu fiind acceptată în canonul biblic evreiesc. Artefactul este alcătuit din 17 pergamente cusute laolaltă. Se crede că, într-o primă formă, Sulul era divizat în două părți mari. Reconstituirea a făcut obiectul unui documentar de scurtmetraj, care poate fi vizionat într-o sală din expoziție. Sulul lui Yeshayahu a fost descoperit în 1947, într-o peșteră din vechea așezare Qumran, de la Marea Moartă, a fost vândut unui negustor de antichități, revândut episcopului Yeshue Samuel al Bisericii Ortodoxe Siriene din Ierusalim, apoi unui anonim din Israel. Manuscrisul a călătorit cu acesta la New York în 1954, apoi a făcut drumul înapoi. În 1965 manuscrisul a fost prezentat în premieră la Muzeul Israel. Conducerea și-a dat seama curând că manuscrisul are nevoie să fie conservat în condiții optime și a fost retras pentru restaurare. „S-au luat aceste măsuri de protejare pentru ca și generațiile următoare să poată beneficia de el”, a subliniat curatorul expoziției, Hagit Maoz.

Iulia DELEANU

IUDAICA

Semnificațiile Pesahului

Interviu cu E.S. RAFAEL SHAFFER, prim-rabinul FCER

Cu ocazia marii sărbători de Pesah, am avut plăcerea să discutăm cu prim-rabinul Rafael Shaffer despre însemnătatea acestei celebrări, atât în general, cât și referitor la comunitățile evreiești locale.

– Excelență, în primul rând vă mulțumesc pentru disponibilitatea de a dialoga despre Pesah și de a aduce la lumină câteva aspecte fundamentale despre această mare sărbătoare evreiască. Pesahul este adesea văzut ca o sărbătoare a eliberării poporului evreu. Dincolo de sensul acesta istoric, ce mesaj transmite această sărbătoare lumii contemporane, în contextul atâtor conflicte și crize la care asistăm astăzi?

– Nu e vorba atât de o zi a eliberării de Pesah, ci mai curând putem să vorbim despre ziua libertății, în sensul în care nu sărbătorim eliberarea de atunci, ci libertatea de astăzi. E adevărat că o dată convenabilă, eliberarea evreilor din Egipt, face ca astăzi să celebrăm propria noastră libertate de acum. Sărbătoarea de Pesah, deși are o bază istorică, se referă la libertatea noastră, la ceea ce avem în prezent. Astăzi, situația noastră generală este bună. Dar să nu uităm că Pesahul a fost celebrat și în zilele cele mai negre ale poporului evreu, drept care se pune întrebarea: ce aveau de sărbătorit cei care sufereau atunci? Iar răspunsul la această întrebare poate fi înțeles dacă înțelegem și diferența dintre un sclav și un om liber vremelnic înrob. Sclavul este acel om căruia i-ai deschis lanțurile și continuă să-și înfăptuiască lucrul, ca și cum încă ar aparține de un stăpân, încă ar depinde de acela. Un om liber poate ajunge la un moment dat să fie înrob, dar va căuta să se elibereze cu prima ocazie. Ceea ce s-a schimbat la ieșirea din Egipt a fost statutul: am fost vremelnic înrobiți, dar tot timpul cât am fost în robie eram nemulțumiți de condiția noastră și ne consideram oameni în esență liberi, care trebuie să iasă din acea robie, iar cu prima ocazie am dat jugul jos. Dorința de libertate a existat dintotdeauna în poporul evreu și asta este ceea ce sărbătorim de Pesah.

– Sederul de Pesah pune în centru povestirea – Hagada. De ce este atât de important actul de a povesti și de a transmite memoria strămoșilor din generație în generație? Ce se pierde atunci când această transmitere se întrupe?

– Avem nevoie de povești. Cei care nu le au le inventează, fiind conștienți de nevoia aceasta. Poveștile ne dau năzuință și ne dau nădejde. Predicile, principiile, filozofiele sunt foarte bune și necesare și ele, dar ceea ce ne dă puterea să înfruntăm valurile vieții sunt poveștile. Povestea Pesahului este mai mult decât o eliberare, este povestea noastră fondatoare. Cine suntem noi, ca evrei? Cei ieșiți din Egipt. Iar asta ne învață pe de o parte să ne vedem noi înșine liberi și să luptăm pentru libertate, dar și să ne păstrăm umilința, să știm că obârșia noastră a fost dintr-un neam de sclavi, să fim foarte atenți să nu înrobim pe altul. Îmi amintesc că un fapt care i-a șocat în vremurile antice pe romani ținea chiar de acest aspect: în ținutul Iudeei, unul din 20 de oameni era sclav, pe când la Roma era un om liber la 30 de sclavi.

Prin urmare, Pesahul este și povestea care ne definește ca iubitori de libertate și luptători pentru libertate.

– Care este semnificația elementelor de pe masa de Seder? Ne puteți explica câteva dintre aceste simboluri asociate cu Pesahul? Ce ar fi mai grăitor pentru omul de astăzi?

– Un răspuns elocvent cred că ar fi matza: despre aceeași matza spunem două povești care se bat cap în cap, aparent. La început de Seder, când luăm o bucată de matza spunem că „aceasta este pâinea necuzului pe care au mâncat-o strămoșii noștri în Țara Egiptului”. Iar mai apoi citim tot despre matza: „azima aceasta pe care o mâncăm pentru că aluatul strămoșilor noștri nu a apucat să dospească până li s-a arătat Regele Regilor, Atotsfântul binecuvântat fie El”. Pâinea robilor și pâinea celor liberi: așadar, două ipostaze despre matza. Prima ipostază ne vorbește despre ceea ce mâncau oamenii neavând posibilitățile celor bogați sau posibilitățile omului contemporan, de a dospi pâinea, de a avea timpul și instrumentele necesare pentru a face un aluat dospit și copt, iar asta înseamnă că trebuiau să se mulțumească cu acea pâine nedospită, coaptă rapid. A doua ipostază prezintă matza ca pe pâinea libertății, pentru că Dumnezeu l-a scos atât de repede pe poporul evreu, că pâinea nici nu apucase să dospească. Dar, de fapt, robul și omul liber mănâncă aceeași pâine, depinde cum o mănânci.

Un alt simbol al Pesahului este dialogul. În fiecare zi avem datoria să amintim ieșirea din Egipt. În noaptea de Seder facem acest lucru sub formă de dialog. Cineva care povestește în noaptea de Seder despre ieșirea din Egipt, fără a fi fost întrebat, nu și-a îndeplinit, de fapt, datoria. Dialogul este forma omului liber. Omul liber pune întrebări, iar întrebările de Seder sunt puse de cel mai mic din familie. Și nu doar pentru a-l încuraja, ci și pentru a-i arăta că, din momentul în care știe să vorbească, copilul e considerat om și trebuie tratat ca atare.

Totodată, o simbolică aparte este și aceea a sărăciei și a bogăției la masa de Seder, când, deși mănâncăm o pâine aparent cea mai ieftină posibilă, o pâine nedospită, și deși avem ierburi amare pe masă, scena aceasta este și una a bucuriei și a unei bogății prin care celebrăm libertatea. Înmuim de două ori pâinea de Seder și stăm rezemați pe scaune, pe spate, ceea ce expune o perspectivă a prosperității. Sărbătoarea aceasta ne învață și să ne bucurăm de binele pe care îl avem. Măcar într-o zi pe an omul trebuie să își arate libertatea și să își aducă aminte de obârșiile lui. Omul liber în limba ebraică are două sensuri: acela de a nu avea stăpân și acela de a fi înstărit, ca un om care are un rost în viață.

– Cum reușește o sărbătoare atât de veche să rămână vie și relevantă, într-o lume contemporană tot mai dezangajată, fără să devină o simplă co-

memorare muzeificată, a trecutului?

– Un răspuns simplu ar fi următorul: în Talmud scrie că poruncile pe care evreii le-au primit cu drag, ei continuă să le păstreze, în schimb, față de poruncile pe care le-au primit cârtind, ei continuă să cârtească. Pesah a fost una dintre poruncile pe care evreii le-au primit cu drag și continuă să fie celebrată și astăzi. Pe de altă parte, un alt răspuns este și acela că, de-a lungul timpului, Pesahul a fost o sărbătoare în care oamenii au investit foarte mult, iar când omul investește atât de mult suflet în ceva, acel lucru îți rămâne drag.

– Cum arată astăzi pregătirile pentru Pesah în comunitățile evreiești din România?

– Lucrurile sunt mult mai complexe decât s-ar putea crede. În comunitățile mari, agenții economici aduc matza, aduc vin, aduc de fapt tot necesarul. În România nu există niciun agent economic care să facă așa ceva, iar asta înseamnă că totul cade în sarcina comunității. Pregătirile încep cu multe luni înainte de Pesah. Azima ajunge cu vaporul la București, este apoi distribuită cu camioanele în toate comunitățile, iar Federația suportă toate aceste costuri. Azima trebuie să ajungă din timp în toate comunitățile, indiferent cât de mari sau mici sunt acestea. Un alt element important este pregătirea bucătăriilor pentru Pesah. Vorbim de un număr însemnat de detalii care trebuie puse la punct și

de aceea am învățat că trebuie să fii atent la ce a mers și la ce nu a mers în fiecare an, ca să îndreptăm lucrurile anul următor.

– Există obiceiuri sau tradiții de Pesah specifice evreilor din România sau ceva care particularizează ce se întâmplă în comunitățile de aici?

– Comunitățile evreiești din România, ca identitate unică, reprezintă o poveste foarte nouă, deoarece România e la confluența tuturor: vechea comunitate e sefardă, avem în partea de est comunități hasidice, dar și unele care s-au împotrivit mișcării hasidice. Avem totodată vorbitori de ladino, idiș, germană și maghiară; nu există, așadar, o tradiție unitară românească. Ea a început, dacă se poate vorbi de ceva unitar, în vremea regretatului șef-rabin Moses Rosen care a instituit Sederul comunitar. În mod normal, Sederul se face acasă. În vremea comunismului, când oamenii nu aveau neapărat condiții pentru a păstra continuitatea, a fost introdus Sederul comunitar, fenomen care rămâne valabil până astăzi în toate comunitățile. Avem și o mișcare inițiată în ultimii ani de JCC, care îi învață și îi sprijină pe oameni să își pregătească Sederul acasă. De aceea la JCC se face prima noapte de Seder cu intenția de a-i instrui pe oameni cum să celebreze acasă, într-un cadru mai familiar și mai intim, cu mai mult timp de a te apleca asupra Haggadei.

– Ce v-ați dori să se schimbe în felul în care România – ca societate, în general – cunoaște și respectă moștenirea evreiască și marile sărbători evreiești?

– Am fost învățat încă de mic să îmi asum răspunderea pentru faptele mele. Dacă eu și comunitatea vom păstra regulile cum trebuie și dacă vom avea deschidere față de cei din jur, dacă aceștia sunt curioși să ne vadă și să ne cunoască, aceasta cred eu că e datoria noastră. Cum vom fi percepți, ține de liberul-arbitru al celor din jurul nostru. Ne rugăm ca deciziile lor să fie bune!

Cristian VECHIU

ANUNȚ IMPORTANT
PENTRU LUAH 5787

Stimați membri ai comunităților evreiești din România,
Dragi cititori,

La sugestia prim-rabinului Rafael Shaffer, vă invităm ca, începând cu următorul LUAH (5787) să faceți parte din colectivul care contribuie la elaborarea acestui calendar iudaic atât de necesar vieții religioase evreiești din România, care este publicat în fiecare an ca supliment al revistei *Realitatea evreiască*.

Concret, vă propunem să contribuiți la realizarea capitolului SĂRBĂTORI MOZAIKE ȘI COMEMORĂRI IUDAICE.

Cum? Scriind un text pe care să-l trimiteți la adresa de email a redacției realitateaevreiasca@gmail.com până la data de 30 mai 2026.

Un text care se referă la o singură sărbătoare sau comemorare nu trebuie să depășească 2000 de semne cu spații (aproximativ o pagină).

Puteți alege tema de pe întreg parcursul anului iudaic pe care vreți să o abordați într-un text. Ne interesează perspectiva dumneavoastră într-un text original. Cele mai bune texte (în primul rând corecte din punct de vedere iudaic) vor fi publicate în LUAH 5787. Toate textele primite vor fi citite de o Comisie înființată la nivelul Cancelariei rabinice și al redacției *Realitatea evreiască*, fără ca numele semnatarilor acestor articole să fie cunoscut de membrii Comisiei.

În varianta publicată în LUAH, textele vor fi semnate cu numele autorilor lor, aducându-i astfel mai aproape pe membrii comunităților în jurul acestor valori pe care le împărtășim cu toții.

Vă mulțumim și așteptăm cu interes textele voastre la adresa de email realitateaevreiasca@gmail.com. Pentru detalii suplimentare puteți trimite un email la adresa de mai sus ori puteți suna la 0745.02.02.16 (*Realitatea evreiască*).

(R.E.)

COMUNITĂȚI

Tu biŞvat transfrontalier

Ca în fiecare an, pe 14 Şvat, comunitățile evreiești din Debrecen (Ungaria, oraș aflat la aproximativ o oră de mers cu mașina de Oradea) și cea de pe malul Crişului Repede s-au reunit pentru a sărbători Tu biŞvat – Anul Nou al Pomilor. De această dată, un grup numeros de membri ai Comunității Evreilor din Oradea, în frunte cu prim-rabinul dr. Asher Ehrenfeld, s-a deplasat la Debrecen pentru a participa împreună la această sărbătoare.

Participanții au fost salutați de domnul Tamás Mester, vicepreședinte al MAZSIHISZ și președinte al BZSH, care a transmis un mesaj de apreciere pentru colaborarea strânsă dintre comunități. În discursul său, domnul Tamás Horovitz, președintele Comunității Evreilor din Debrecen, a vorbit despre adevărata reînnoire, care nu se vede doar la suprafață, ci începe în sufletul fiecăruia. Tu biŞvat ne amintește tocmai de această reînnoire interioară.

Prim-rabinul dr. Asher Ehrenfeld, în cuvântul său, a comparat reînnoirea cu un pom plantat simbolic în fiecare an. Ca și natura, omul are nevoie de reînnoire, dar acest proces nu poate avea loc fără cunoașterea rădăcinilor noastre.

Robert Schorr, directorul JCC Oradea, a transmis un salut calduros din partea întregii comunități orădene și a conducerii acesteia, subliniind faptul că, în fața problematicei generale cu care se confruntă astăzi evreimea din toată lumea, trebuie să fim uniți, iar acest lucru se poate vedea și prin cooperarea transfrontalieră pe care o avem de ani de zile.

Seara, după binecuvântare, publicul a avut ocazia să guste 15 tipuri de fructe specifice sărbătorii.

Momentul artistic a fost unul de excepție: Comunitatea Evreilor din Oradea a prezentat publicului recitaluri tradiționale evreiești prin The Klezmer Band of Oradea (Varady Henrietta, pian și orchestrare; Ilie Pop, trombon; Alexandrina Chelu-Schorr, voce; Gheorghe Călinescu, clarinet; Lucian Hulban, tobe și percuție; Ciprian Vereş, bass; și George Rada, vioară).

În cadrul programului artistic a concertat și Rock Filarmonica Oradea (Alexandrina Chelu-Schorr, voce, și Florian Chelu Madeva, chitară și compoziție) cu sonete muzicale compuse pe versurile unor poeți evrei.

Ora de-a Purim

Pe 2 martie, la Sinagoga Neologă Sion din Oradea, s-a auzit din nou semnalul universal al unei

serii reușite: râsete, pași de dans și zgomotul graggerelor pregătite să-l alunge pe Haman până și din cele mai îndepărtate colțuri ale istoriei.

Comunitatea Evreilor & JCC din Oradea au organizat cea mai veselă sărbătoare din calendarul iudaic, Purimul, iar sinagoga, împodobită de sărbătoare, s-a umplut de oameni, costume, curiozitate și bună dispoziție.

La ora 18.00, seara a început oficial sub privirile gazdelor: Robert Schorr, directorul JCC Oradea, și Rezmuzev Jehoshua Robert, oficiantul de cult al comunității.

Fiind Purim, lucrurile nu puteau rămâne prea serioase. Mulți participanți au venit costumați, iar gazdele nu au făcut excepție: domnul Jehoshua a apărut în chip de lord din Renaștere, ceea ce a demonstrat încă o dată că istoria și umorul pot conviețui pașnic, iar domnul Schorr a intrat în scenă ca un personaj desprins parcă din paginile lui Charles Dickens.

Evenimentul a început, așa cum se cuvine, cu rugăciunile Minha și Maariv, urmate de citirea Meghilat Ester, cartea care povestește drama și izbânda evreilor. Citirea în ebraică a primit și o mână de ajutor din partea prietenului comunității, avocatul israelian Omer Stark. De fiecare dată când numele lui Haman era rostit, sala se transforma într-o mică furtună sonoră: graggerile, clopoteii și alte instrumente improvizate făceau suficient zgomot încât să-l descurajeze pe orice răufăcător imaginar să mai apară vreodată.

După momentul solemn, scena a fost cucerită de formația de dansuri israeliene și evreiești Or Neurim, în componența: Ilanit Ildiko, coregraf; Alexandrina Chelu-Schorr, manager; Alexandra Pantiş, Teodora Bagosi și Ana Cecilia Bisorca. Dansurile lor au adus energia Levantului în inima Crişanei, iar publicul a urmărit spectacolul cu bucuria aceea simplă care apare atunci când tradiția prinde viață și picioarele încep să se miște singure.

Magicienii Bianca și Eduard Malița, cunoscuți drept cuplul Bia și Edu, laureați ai mai multor premii naționale și internaționale, au urmat pe scenă și au demonstrat că miracolul nu este doar un capitol din Cartea Esterei. Copiii – și nu doar ei – au privit cu ochii mari trucuri care au făcut ca realitatea să se îndoiească pentru câteva minute, exact cât trebuie pentru o seară de Purim.

Apoi a venit momentul muzicii. The Klezmer Band of JCC Oradea, interpretând pe aranjamentele muzicale pregătite de Henrietta Varady, a cântat de parcă de prestația lor ar fi depins, încă o dată, salvarea evreilor din malversațiunile lui Haman.

Alexandrina Chelu-Schorr a antrenat publicul la dans, iar vocea ei s-a ridicat până sub cupola sinagogii, vestind triumful bucuriei și al umanis-

mului. George Rada a fost mai mult decât un violonist, parcă atins de vraja scripcarului care îl contempla atent de pe acoperiș – și dacă cineva ar fi spus că Marc Chagall însuși a trecut pe acolo, probabil nimeni nu s-ar fi grăbit să-l contrazică.

Ciprian Vereş și-a prefăcut contrabasul, ca în legendele vechi, într-un arc din care zburau săgeți ritmice, Ilie Pop a suflat în trombon ca într-o trâmbiță a izbânzii, iar Alex Seretoc a păzit întreaga adunare cu tobele lui, ca și cum ar fi fost presărate cu praf de stele.

Așa se întâmplă la Purim: muzica se înalță, oamenii dansează, iar povestea veche de peste două milenii prinde din nou viață. Pentru că Purimul nu este doar despre costume, măști și delicioșii humântașen, ci și despre victoria binelui asupra răului și despre bucuria de a fi împreună.

Evenimentul a fost organizat de Comunitatea Evreilor & JCC din Oradea, în parteneriat cu Federația Comunităților Evreiești din România și cu Oradea Heritage. Sonorizare: Sebastian Rus.

Pulsul comunității. Alte vești din Oradea

Vizită și recital la Comunitatea Evreiască din Nyíregyháza

Un grup de membri ai Comunității Evreilor din Oradea a efectuat recent o vizită la comunitatea evreiască din Nyíregyháza (Ungaria), la invitația acesteia, cu prilejul unui moment festiv dedicat recunoașterii meritelor unor personalități marcante ale vieții comunitare. În cadrul evenimentului au fost omagiați o supraviețuitoare a Holocaustului și binecunoscutul cantor Gergely Nógrády, personalitate apreciată a muzicii liturgice evreiești.

Reprezentanții orădeni au contribuit la programul artistic printr-un recital susținut de Rock Filarmonica Oradea, alcătuită din Alexandrina Chelu-Schorr (voce) și Florian Chelu Madeva (compoziție și chitară). Cei doi artiști au interpretat sonete muzicale compuse pe versuri-

le unor poeți evrei, într-o formulă artistică ce îmbină sensibilitatea poeziei cu energia muzicii contemporane.

Limbile evreilor, prezentate la Ziua Limbilor Materne

Facultatea de Litere a Universității din Oradea a organizat a treia ediție a evenimentului Ziua Limbilor Materne, o întâlnire dedicată diversității lingvistice și culturale. Invitat în cadrul mani-

festării, Robert Schorr, directorul JCC Oradea, a susținut o prezentare despre limbile vorbite de evrei de-a lungul istoriei, cu accent pe ebraică, idiș și ladino. Expunerea a inclus și câteva incursiuni inedite în universul limbajului: de la idealul universalist al limbii esperanto, până la experimentele literare ale Ninei Cassian sau fascinanta relație dintre poezie și matematică, evocată prin ideile academicianului Solomon Marcus.

Atmosfera a fost completată de intervențiile muzicale ale Rock Filarmonica Oradea, care a ilustrat prin cântec sonoritatea și spiritul acestor universuri lingvistice.

Sărbătoare pentru aniversații lunii

Ca la fiecare sfârșit de lună, comunitatea noastră i-a celebrat pe membrii care și-au aniversat ziua de naștere. De această dată, florile, cadourile și tortul aniversar au fost dedicate doamnelor Erzsébet Barabás și Judit Simon, precum și domnului George Hausmann.

Într-o atmosferă caldă și prietenoasă, membrii comunității le-au adresat urări de sănătate, bucurie și ani frumoși înainte, într-o mică sărbătoare care a adus împreună generații și prieteni.

Oradea Jewish Talks, un nou proiect de istorie și memorie locală

Un nou proiect dedicat recuperării memoriei comunității evreiești locale a fost lansat la Oradea sub titlul Oradea Jewish Talks. Inițiat de dr. Raluca Lazarovici Vereş, specialistă în studii

de Holocaust, proiectul este organizat de Fundația Oradea Heritage, în parteneriat cu Comunitatea Evreilor din Oradea și cu JCC Oradea.

Organizatorii subliniază caracterul urgent al acestui demers: în prezent, la Oradea mai trăiește o singură persoană din prima generație a supraviețuitorilor deportărilor, însă există încă reprezentanți ai generațiilor a doua și a treia, ale căror măturii completează memoria colectivă a orașului. Proiectul își propune totodată să aducă în discuție și impactul Holocaustului asupra societății locale neevreiești, un subiect mult timp trecut sub tăcere în perioada regimului comunist.

Prima întâlnire a avut loc la Casa Darvas - La Roche, iar invitata serii a fost Emilia Teszler, fiica unei supraviețuitoare a lagărului de la Auschwitz, cofondatoare a Asociației Tikvah din Oradea și inițiatore a proiectului Memorialului copiilor orădeni deportați în Holocaust, amplasat în Parcul Nicolae Bălcescu.

Robert SCHORR
(Continuare în pag. 10)

COMUNITĂȚI

 Satu Mare

Patrimoniul evreiesc în prim-plan

Sinagoga din Satu Mare a găzduit un eveniment dedicat patrimoniului evreiesc din regiune și ceremoniei de rededecare a cimitirului evreiesc din Medieșu Aurit. Întâlnirea a fost organizată de CE Satu Mare, în parteneriat cu organizația European Jewish Cemeteries Initiative (ESJF), reunind reprezentanți ai comunității evreiești, oficiali locali, invitați din țară și din străinătate, precum și elevi din municipiu.

Evenimentul a reprezentat un

moment de reflecție asupra memoriei istorice și a responsabilității de a proteja locurile care păstrează urmele comunităților ce au contribuit la identitatea și evoluția regiunii. În cadrul întâlnirii au fost prezentate informații despre patrimoniul evreiesc local și despre importanța conservării cimitirelor evreiești, considerate spații esențiale ale memoriei colective.

Printre invitații de onoare s-au numărat: Excelența Sa Angela Ganning, ambasadoarea Republicii Federale Germania în România; prim-rabinul FCER, Rafael Shaffer; Eduard Kupferberg, secretar general al FCER; Philip Carmel, CEO al ESJF; Simon Lipovenko, reprezentant al ESJF în România. De asemenea, la eveniment au mai participat: Rudy Marcovici, director de patrimoniu în cadrul FCER; reprezentanți ai Forumului Democrat German, prin președintele Josef Hölzli; primarul comunei Medieșu Aurit, Radu Iancu.

Participanții au subliniat importanța cooperării dintre instituții, organizații și comunități locale pentru protejarea patrimoniului evreiesc și pentru menținerea vie a memoriei istorice. Proiectul privind cimitirul evreiesc din Medieșu Aurit este parte a unui demers mai amplu derulat de ESJF în mai multe țări europene, având ca scop conservarea și protejarea cimitirelor evreiești.

Un moment special al evenimentului a fost prezența elevilor de la Liceul „Doamna Stanca” din Satu Mare, însoțiți de directorul instituției, Nicoleta Kighel, și de profesoara Gabriela Silaghi. Tinerii au urmărit cu interes prezentarea despre patrimoniul evre-

iesc și despre rolul educației în transmiterea memoriei istorice.

Organizatorii au subliniat că implicarea tinerilor în astfel de activități este esențială pentru înțelegerea valorii trecutului și pentru cultivarea respectului față de diversitatea culturală. Astfel de întâlniri oferă generațiilor tinere ocazia de a descoperi direct istoria locurilor în care trăiesc și de a înțelege contribuția diferitelor comunități la dezvoltarea societății.

La finalul evenimentului, organizatorii au mulțumit tuturor invitaților, partenerilor și colaboratorilor implicați în realizarea proiectului, precum și membrilor comunității evreiești din Satu Mare. Mesajul central al întâlnirii a fost acela că memoria locurilor și a oamenilor poate continua să fie transmisă mai departe prin educație, dialog și implicare comunitară.

Eshet Chayil

Un moment plin de emoție și inspirație a fost trăit recent în cadrul evenimentului „Eshet Chayil – Primăvara din tine”, o întâlnire dedicată femeilor și rolului lor esențial în viața comunității. Evenimentul a adus împreună participante din mai multe generații, într-o atmosferă caldă și prietenoasă, oferind prilejul de a celebra frumusețea, curajul și înțelepciunea feminină.

Întâlnirea a avut loc în contextul celebrării zilei de 8 Martie, fiind gândită ca un moment de reflecție asupra contribuției femeilor la viața familiei și a comunității. Sub semnul primăverii, participanții au marcat nu doar o sărbătoare dedicată femeilor, ci și energia și speranța pe care acestea le aduc în viața celor din jur.

Pe parcursul întâlnirii, participantele au avut ocazia să reflecteze asupra rolului pe care femeile l-au avut de-a lungul timpului în păstrarea tradițiilor și a valorilor. De generații, femeile au fost cele care au menținut vie memoria familială și culturală, au transmis obiceiuri și au construit legături solide între oameni.

La finalul întâlnirii au fost adresate gânduri de apreciere tuturor femeilor prezente, pentru energia, căldura și lumina pe care le-au adus acestui moment. Fiecare dintre ele, prin prezență și implicare, contribuie la povestea și vitalitatea comunității. De asemenea, au fost transmise mulțumiri pentru sprijinul acordat de Federația Comunităților Evreiești din România și de organizația JDC care susțin con-

stant inițiativa dedicată comunității. Mesajul care a rămas în sufletele

celor prezenți a fost unul simplu, dar puternic: femeile reprezintă o sursă de inspirație, echilibru și lumină, iar forța lor se regăsește în solidaritate, în grijă și în capacitatea de a construi punți între oameni.

Purim cu speranță

La Satu Mare, comunitatea evreiască a celebrat Purimul, una dintre cele mai îndrăgite și pline de bucurie sărbători ale calendarului evreiesc. Membrii comunității s-au adunat pentru a marca această zi specială, într-o atmosferă caldă, de prietenie și solidaritate, așa cum se întâmplă de fiecare dată când tradiția și spiritul comunitar se întâlnesc.

Purimul nu este doar o sărbătoare a trecutului, el este și una a prezentului, care ne amintește că solidaritatea și unitatea sunt valori esențiale pentru viața comunităților evreiești de pretutindeni. Fiecare generație redescoperă în această poveste mesajul că, atunci când oamenii rămân împreună și își păstrează demnitatea și credința, chiar și cele mai grele încercări pot fi depășite. La Satu Mare, această idee a fost simțită puternic. Cei prezenți au împărtășit bucuria întâlnirii, au reamintit tradițiile legate de Purim și au rețut, prin povestea Esteri, una dintre cele mai importante lecții ale istoriei evreiești: aceea că speranța nu trebuie pierdută niciodată.

În același timp, sărbătoarea din acest an a avut și o dimensiune profund emoționantă. Gândurile celor prezenți s-au îndreptat spre Israel, către frații și surorile ce trec prin vremuri dificile. În astfel de momente se simte mai puternic ca oricând legătura care unește poporul evreu, indiferent de locul în care trăiesc membrii săi.

Comunitatea din Satu Mare a transmis un mesaj de solidaritate și de sprijin, exprimând speranța că pacea și siguranța vor reveni cât mai

curând. Rugăciunile și gândurile celor prezenți au fost dedicate Israelului și

tuturor celor care au nevoie de liniște și protecție.

Fie ca lumina acestei sărbători să aducă pace, siguranță și zile mai bune pentru Israel și pentru întregul popor evreu!

Cercetare de teren a culturii idiș

Vizita grupului Advanced Yiddish Winter School la Satu Mare a reprezentat un moment aparte atât pentru participanți, cât și pentru gazde. În cadrul programului academic desfășurat la Cluj, organizatorii au inclus și o deplasare de studiu în nord-vestul țării, pentru a le oferi cursanților contact direct cu patrimoniul evreiesc local. Cu acest prilej, Comunitatea Evreilor din Satu Mare a avut rolul de gazdă, facilitând accesul la sinagogi și la cimitirul evreiesc.

Participanții au vizitat Sinagoga Mare și sinagoga de pe strada Decabal, două repere esențiale ale istoriei evreiești locale. Turul a continuat la cimitirul evreiesc, unde inscripțiile

în ebraică și idiș păstrează memoria generațiilor care au contribuit la dezvoltarea orașului.

Pentru studenți și cercetători, experiența a însemnat mai mult decât o simplă vizită documentară. A fost o întâlnire directă cu spații în care cultura idiș a fost limbă vie, limbă a rugăciunii, a vieții cotidiene și a creației culturale. Interesul atent și întrebările bine documentate au demonstrat seriozitatea demersului academic.

Advanced Yiddish Winter School este un program internațional dedicat studiului avansat al limbii și culturii idiș, desfășurat la Cluj. Coordonarea și planificarea evenimentului au fost asigurate de Ber Kotlerman, a cărui viziune academică a stat la baza structurii programului și a includerii vizitelor de teren în curriculum.

Organizarea locală a fost susținută de Augusta Costiuc Radosav care a contribuit la buna desfășurare a activităților, a susținut prelegeri și i-a ghidat pe participanți în cadrul tururilor tematice incluse în program.

Echipa de instructori de idiș – Philip Schwartz, Karolina Szymaniak și Daria Vakhrushova – a oferit cursuri intensive, desfășurate integral în idiș, consolidând caracterul de imersiune lingvistică al școlii de iarnă. Pe parcursul celor opt zile, studenții au beneficiat de un cadru academic riguros, completat de activități culturale și debateri.

Adrian BESA,
președintele CE Satu Mare

COMUNITĂȚI

Tecuci

Sărbătorirea Purimului

În dimineața zilei de 3 martie 2026, peste 30 de membri și simpatizanți ai comunității tecucene s-au adunat cu mare bucurie pentru a sărbători împreună, așa cum se cuvine, sărbătoarea Purimului.

Sinagoga încălzită și frumos împodobită, cu pliante pe bănci care arătau semnificația sărbătorii, alături de ecranul videoproietorului care derula imagini ale sărbătorilor din alți ani, își aștepta cu drag oaspeții.

Manifestarea a fost deschisă de subsemnatul, ca președinte al comunității. După ce am mulțumit celor prezenți că și-au făcut timp să participe la această activitate, le-am urât tuturor, în special doamnelor, o primăvară frumoasă și, mai ales, Pace! Am continuat vorbind de importanța acestei sărbători, de originea și semnificația ei istorică. Apoi l-am invitat pe distinsul profesor inginer Alexandru Dimitrescu, membru simpatizant al comunității noastre, să

vină cu completările necesare. El a vorbit despre importanța Purimului în viața noastră, făcând o interesantă incursiune în viața poporului evreu, în general, și în special, ce înseamnă Purimul: pe scurt, victoria binelui împotriva răului și, de aici, faptul că Purimul este o Sărbătoare a Bucuriei.

A fost apoi invitat să ia cuvântul un alt important membru simpatizant al comunității noastre, profesorul Ștefan Andronache, adevăratul istoric al urbei noastre, care a fost mulți ani director al Bibliotecii municipale. El este adevăratul realizator al renovării sinagogii tecucene, efectuată în anul 2001, acesta intervenind la prietenul lui, magnatul tecucean Avram Goldstein Goren din Milano, care, prin fundațiile sale, a sponsorizat mare parte a refacerii sinagogii, restul venind de la FCER.

Atunci când l-am întrebat pe distinsul domn Goren cu ce să îl recompensăm pentru gestul lui plin de generozitate, el a spus: „Doresc o placă de marmură pe care să scrie că sunt din Tecuci și că am făcut acest lucru în memoria părinților mei”. Așa am și făcut și chiar mai mult: pentru acest lucru, Avram Goldstein Goren a fost inclus în lista de Cetățeni de onoare ai Tecuciului.

În continuare a fost rugat să ia cuvântul un alt membru simpatizant al comunității, poetul Dan Viță, cel care a condus cu mult devotament, timp de aproape 20 de ani, prin cele peste 700 de numere, cel mai important ziar tecucean, *Observator T*, ziar la care a colaborat și subsemnatul cu materiale despre învățământ, cultură și sport. Poetul Dan Viță a venit cu importante completări despre istoria Purimului.

Apoi am vorbit despre frumoasa îmbinare de etnii din zona Tecuci-

lui, unde la manifestările noastre, alături de evrei, participă ortodocși, adventiști și evanghelici, reprezentanți chiar și acum de liderul acestora, Lucian Luncașu, prezent la majoritatea întâlnirilor noastre, acum avându-l alături de noi și pe reprezentantul tecucean al romilor, îndrăgitul interpret Arun Durancea. El ne-a încântat cu două frumoase piese vesele de primăvară.

În final, cei prezenți au fost invitați la servirea unor produse pregătite de soția mea, Roza Aizic: alături de ceai, cafea, sucuri, ape, plăcinte cu carne, plăcinte cu mere și iaurt, la mare căutare au fost copturile, în frunte cu nelipsitele humântașen. Nu putea lipsi de la masă nici coniacul Kwint Kosher și totul s-a terminat cu discuții amicale și multă voie bună.

Alături de voluntarii comunității din Tecuci

Răspunzând cu mare plăcere indicațiilor primite de la doamna director DASM, dr. Mona Bejan, cu privire la distribuirea pachetelor cu ajutor

de Purim pentru asistații comunității noastre, duminică, 1 martie 2026, au fost convocați pentru instruire voluntarii comunității, respectiv Roxana

Munteanu, Constanța Găgilă, Lucian Munteanu, Aurel Pisaroglu și Nichi Munteanu, care au răspuns cu mare bucurie pentru faptul că au fost aleși a distribui pachetele respective, având astfel sentimentul că aduc o clipă de bucurie asistaților din comunitatea noastră.

S-au adus mulțumiri către JCC și DASM. Pe chipurile voluntarilor se putea citi bucuria de a participa la o astfel de activitate caritabilă. Mulțumim și pe această cale pentru cadourile primite de sărbători.

Iancu AIZIC,
președintele CE Tecuci

Sibiu

Atelier de copt „buzunarul lui Haman” la Sibiu

Ce ar putea fi complicat la o patiserie triunghiulară cu umplutură în interior? Humântașen, delicata perenă preferată de Purim, pare destul de simplă la prima vedere. Dar puțină cercetare dovedește că această delicată de sărbători are o istorie vastă și complexă.

În primul rând, să începem cu numele său. Este „humântașen” la singular sau la plural? În idiș, este în mod clar la plural, ca în „Vă rog să îmi dați niște humântașen delicioase”. Singularul este „humântaș”. Dar asta nu îi împiedică pe oameni să folosească pluralul chiar și atunci când se referă la singular, ca în „Acel humântașen cu prune pe care tocmai l-am mâncat a fost delicios”. Dar asta nu e nimic în comparație cu etimologia numelui său. De unde vine numele de humântaș? Cea mai comună derivare este că numele și forma acestei plăcinte cu trei colțuri se referă la „buzunarul lui Haman”. Haman, apoi *tasch*, fiind în germană „pungă” sau „buzunar”. Dar ce legătură are „buzunarul lui Haman” cu povestea Purimului? Unii spun că este o referință vicliană la banii pe care Haman i-a plătit regelui Ahașveroș pentru permisiunea de a-i ucide pe evrei. (Buuhh! Zgomote! Fluierături!) Alții cred că „humântașen” provine din idiș sau din germană, *mohn-taschen*, care înseamnă „buzunarul cu semințe de mac”, care era o prăjitură germană obișnuită. Saltul de la *mohn-taschen* la „humântașen” este scurt!

Dar există Anda Reuben care ne-a învățat cu această ocazie că fursecurile triunghiulare seamănă cu pălăria cu trei colțuri a lui Haman.

A fost o după-amiază pe cinste, alături de membrii comunității evreiești sibiene și de invitații lor.

Tiberiu BARUCH,
președintele CE Sibiu

Ploiești

Purim: o lecție despre identitate, curaj și înțelegere

Ne-am întâlnit cu prilejul acestei sărbători pentru a citi, a reflecta asupra identității și a limitelor noastre și pentru a regândi modul în care îi privim pe ceilalți.

Tradiția măștilor și a costumelor ne încurajează să intrăm simbolic în rolul altora. Urmând exemplul Esterei, suntem îndemnați să ne întrebăm pe cine alegem să imităm și de cine ne distanțăm. Povestea ne amintește că, uneori, cei pe care îi privim cu teamă nu sunt atât de diferiți de noi și că lecții valoroase pot veni și de la cei de

la care nu ne așteptăm.

Am explorat semnificația și gustul delicios al tradițiilor humântașen și al vinului. Ne-am bucurat și de prezența la această sărbătoare a doi tineri din Israel, a căror familie are rădăcini în comunitatea noastră.

Poate cea mai subtilă lecție a Purimului rămâne aceasta: că, uneori, pentru a-i înțelege pe ceilalți trebuie mai întâi să avem curajul de a ne privi propriile măști.

Povestea Esterei rămâne, dincolo de timp, o invitație la curaj și la luciditate.

8 Martie în comunitate: Eshet Chayil sărbătorită cu bucurie

Am avut plăcerea să celebrăm femeile printr-un eveniment special dedicat, Eshet Chayil – simbolul femeii virtuoză, al curajului, al generozității și al înțelepciunii. Doamnele au împărtășit momente de bucurie, reflecție și apreciere reciprocă.

Atmosfera a fost caldă și festivă: între discuții, zâmbete și felicitări s-au citit pasaje inspirate din tradiție, s-au împărtășit povești personale, iar doamnele au fost omagiate pentru contribuția lor în comunitate și în familie. Evenimentul a subliniat importanța recunoașterii meritelor femeilor și a rolului lor esențial în viața comunității.

Prin această întâlnire am reafirmat valorile care stau la baza Eshet Chayil: respectul, solidaritatea și aprecierea pen-

tru femeia care inspiră și susține, zi de zi, prin puterea și frumusețea ei interioară.

Grațiela DAVID,
președinta CE Ploiești

Oradea

(Urmare din pag. 8)

Eshet Chayil, prima ediție din acest an, dedicată femeilor

Prima întâlnire Eshet Chayil din acest an a coincis, în mod fericit, cu Ziua Internațională a Femeii. Doamnele din comunitate au fost invitate la un elegant restaurant din Oradea, unde au fost celebrate într-o atmosferă de căldură și apreciere. Florile, micile daruri și tortul aniversar au completat o seară dedicată recunoștinței față de rolul esențial pe care femeile îl au în viața comunității.

A fost o întâlnire plină de eleganță și bună dispoziție, în care tradiția și prietenia s-au întâlnit la aceeași masă.

COMUNITĂȚI

Bacău

Purim 5786, la Templul Cerealiștilor

Mare serbare la Templul Cerealiștilor, chiar dacă umbrită de evenimentele din Orientul Mijlociu. Templul a părut mai aglomerat ca niciodată, în condițiile unei asistențe totale de circa 90 de persoane. Am adresat salutul nostru delegației de la Iași, din care au făcut parte domnul rabin Yehoshua Aharonovitch, doamna președintă Benjamina-Ides Vladcovschi și domnul secretar Silviu Segal, precum și delegației de la CE Roman, în frunte cu domnul președinte lăncu Vexler. Am salutat prezența reprezentanților din conducerea Asociației Cultul Eroilor, Filiala Bacău, a conducătorilor minorităților

romă, armeană și germană, a directorului Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, precum și a unor oameni de cultură băcăuani.

Am prezentat diverse aspecte legate de sărbătoare: despre Meghilat Ester, despre Mișloah Manot

Dej

Bucuria Purimului

Cu ocazia sărbătorii de Purim, în data de 3 martie, subsemnata împreună cu secretarul Mișu Rosenberg, costumați și cu multă voie bună, i-am vizitat pe câțiva dintre membrii comunității, pentru a împărți darurile de Mișloah Manot. Atât cei vârstnici, cât și cei mai tineri s-au bucurat de vizita noastră, primindu-ne cu căldură și emoție. A fost un prilej de apropiere și de întărire a legăturilor dintre noi, într-un spirit autentic de sărbătoare.

Pentru a ne întâlni cu toții și a celebra împreună, am organizat o sărbătoare de Purim la sediul comunității, duminică, în data de 8 martie. Astfel

și humănașen, despre personajele principale ale Meghilei.

În continuare, domnul rabin Aharonovitch a preluat inițiativa, însuflând atmosfera. El a arătat că Purim reprezintă o perioadă a miracolelor, în concordanță cu minunea salvării evreilor, cu condiția principală de a fi convins de puterea lui Dumnezeu de a face minuni. Sărbătoarea are și anumite umbre de tristețe, legate de începuturile unei ideologii de ură față de evrei, nestinsă până în ziua de azi și numită antisemitism. S-a menționat că, întotdeauna, Șabatul de dinainte de Purim este denumit Șabat Zahor, al doilea dintre cele patru Șabaturi speciale înainte de luna Nisan, lună a primăverii și a Pesahului. De Șabat Zahor se citește din Tora pericopa Ki Tețe, Cartea Devarim, despre alt mare nelegiuit, Amalek, precursor al lui Haman și Hitler și al unei întregi galerii de mari antisemiți.

Corul Shalom, întărit cu prezența doamnei Benjamina-Ides Vladcovschi și dirijat, ca întotdeauna, cu talent și pasiune, de doamna Mariana Herman, a interpretat melodii specifice sărbătorii și alte melodii tradiționale evreiești. Copiii și doamnele au purtat frumoase măști, specifice atmosferei de carnaval. Au fost prezenți enoriași de la vârsta de 2-3 anișori (nepoții familiei Herman, care au contribuit la realizarea atmosferei de sărbătoare) până la cei de peste 90 de ani.

S-au servit preparate pe bază de legume, pește și tradiționalii humănașeni. O mențiune specială pentru doamnele Gabi Mandler, Doinița Brif și Cristina Munteanu, pentru preparatele deosebite cu care au completat meniul pregătit. Menționăm și eforturile salariaților noștri, care au răspuns cu brio solicitărilor impuse de pregătirea sărbătorii.

Hainrich BRIF,
președintele CE Bacău

am sărbătorit și Ziua Femeii prin activitatea Eshet Chayil, dedicată doamnelor din comunitate. Acestea au fost plăcut surprinse de către domni cu flori și ciocolată, într-un gest de apreciere și respect. Buna dispoziție a fost întreținută de muzică, glume și o at-

mosfera caldă, care ne-a adus pe toți mai aproape.

Yael GROSS,
președinta CE Dej

Tulcea

Atmosferă caldă

Comunitatea Evreilor din Tulcea a organizat celebrarea sărbătorii de Purim 5786 în ziua de 3 martie 2026, ora 12.00, la Templul Israelit. Cu această ocazie a fost pre-

zentată semnificația sărbătorii, a fost citită Cartea Esterei (Meghilat Ester), iar participanții au fost invitați să guste din tradiționalele prăjituri humănașen.

La eveniment au participat membri ai comunității, precum și invitați, într-o atmosferă caldă și plină de bucurie. Momentul a reprezentat nu doar o celebrare religioasă, ci și o reafirmare a identității și continuității comunității evreiești locale. Astfel de întâlniri contribuie la păstrarea tradițiilor și la transmiterea lor către generațiile mai tinere.

În aceeași zi, 3 martie 2026, în ziarul local *Delta* a fost publicat un articol despre organizarea acestei sărbători, cu titlul „Sărbătoarea evreiască Purim, celebrată în Templul Israelit din Tulcea”.

Solomon FAIMBLAT,
președintele CE Tulcea

AD MEA VEESRIM!

Președinți de comunități născuți în luna aprilie

Sorin Blumer

Președintete CE Galați, ing. Sorin Blumer, este integrat de ani buni în viața comunitară, devenită viața lui proprie. A fost mai întâi dirijorul corului de Talmud Tora, a pus suflet, a fost remarcat, fapt pentru care a fost ales în conducerea comunității: consilier, vicepreședinte și, de aproape două decenii, președinte. Continuă să dirijeze și azi corul comunității. A izbutit să găsească resurse financiare, FCER având rol central, ca să restaureze Templul Meseriașilor, edificiu de mare preț.

Corneliu Sabetay

Președintele CE Craiova, acad. prof. univ. dr. Corneliu Sabetay, de ani buni lider comunitar, a arătat același devotament și pentru urbea sa, în calitate de consilier municipal. Este o notorietate în medicina pediatrică actuală de la noi. Înzestrările intelectuale, vocația de Om al Cetății, iubirea de familie îl caracterizează. Menține viața evreiască în obștile arondate. Are grijă de patrimoniul comunitar, sacru și economic. Are un aport constant în neîntreruptele relații România-Israel.

Hainrich Brif

Președintele CE Bacău, ing. Hainrich Brif, veghează de mulți ani la bunul mers al comunității. Cu devotament și simț gospodăresc, a reușit să apropie oamenii de comunitate, prin marcarea convenită a sărbătorilor evreiești, manifestări culturale, comemorative, aniversări, urmate de tratații culinare atractive. A modernizat sediul comunitar, a restaurat Templul Cerealiștilor, unde a oficiat gaonul Bețalel Zeev Șafran. Ca oficiant de cult, asigură valoare sporită vieții religioase.

Paul Schwartz

Președintele CE București, ing. Paul Schwartz, a parcurs peste 30 de ani de leadership comunitar: consilier FCER, coordonator al cluburilor generației de vârstă medie, vicepreședinte FCER și președinte al celei mai mari comunități din țară. A dovedit multă putere de muncă, fără să se cruțe pe sine, devotament, receptivitate față de cei în suferință. Ajutat de DAPI și de Rabinat, a restaurat monumentele funerare ale unor importante personalități din cimitirele evreiești bucureștene.

Aurel Davidovici

Președintele CE Pitești, ing. Aurel Davidovici, conduce de multă vreme comunitatea piteșteană, fiind apreciat de enoriași pentru spiritul organizatoric și comportamentul frumos. Sinagoga este printre puținele din țară care a rezistat cu succes timpului, cu ajutorul unei întrețineri exemplare. Aceeași grijă o manifestă față de asistați și față de memoria înaintașilor. Cimitirul din Pitești este bine întreținut. Este o gazdă ireproșabilă când primește oaspeți din țară sau din străinătate.

Pincu Șfartz

Responsabilul de obște din Onești, obște arondate comunității băcăuane, Pincu Șfartz este prețuit de oameni pentru atașament, grijă față de membrii obștii sale, respect față de memoria înaintașilor. Este în permanent contact cu comunitatea-mamă, reușind să mențină viața evreiască: de la marcarea sărbătorilor evreiești la aniversări și comemorări. Asigură buna întreținere a patrimoniului sacru. Cultivă bune relații cu autoritățile locale, minorități, culte.

” Memoria evreilor din Roman va fi păstrată prin reperatele care au rămas ”

Interviu cu IANCU VEXLER, președintele CE Roman

Față-n față!

Paradoxal, despre evreii româșcani s-a scris puțin de-a lungul timpului. Vorbim despre o comunitate cu vechime, cu numeroși membri, cu ocupații diverse, o comunitate puternică și bine organizată în Moldova, care a dat României personalități importante, cu realizări însemnate în multiple domenii de activitate umană.

– Ce poveste personală, din arhiva comunității sau din experiența dumneavoastră, spune cel mai bine istoria evreilor din Roman?

– Ne mândrim cu numeroase personalități evreiești care au intrat în patrimoniul cultural național. Printre aceștia sunt scriitorii Max Blecher, Haralamb Zincă și Solo Har-Herescu, cunoscuta traducătoare Antoaneta Ralian, profesorul universitar Zicman Feider, profesorul Suchard Rivenzon, artistul plastic Sandu Darie, jurnaliștii Filip Brunea-Fox și B. Brănișteanu, rabinul Mendel Fränkel, regizorul de operă Hero Lupescu, doctorul Avram Wexler originar din Focșani. În memoria comunității s-au păstrat și personaje pitorești și celebre doar pe plan local: Haia, văduva veselă, Șmil Păpagal, cel cu nasul coroiat, muzicanțul Iancu Mălai, Mordchol groparul, care susținea că vorbește cu morții, precum și cei doi frați săraci, porecliți Doctorul și Farmacistul, a căror mamă și-i dorea cu școală înaltă.

– La fel ca în multe alte comunități din România, vârstnicii reprezintă majoritatea. Ce fel de programe sau activități aveți pentru aceștia?

– Vârstnicii participă la rugăciuni, chiar și în absența unui minian complet. Se marchează iarțăiturile (pomenirile anuale) și se celebrează marile

sărbători tradiționale. Un rabin a recomandat ca fiecare participant să se roage individual, dar în același timp alături de ceilalți. A existat o perioadă în care organizam mese colective de Pesah, cu o participare numeroasă, lucru care astăzi, din păcate, nu mai este posibil.

– Ce rol au avut educația religioasă și activitățile pentru tineri, în apropierea noile generații de viața comunitară evreiască?

– Cu ceva timp în urmă, la Roman ființa un curs de Talmud Tora. Tinerii învățau să citească din cartea de rugăciuni, se familiarizau cu sărbătorile de peste an, studiau despre înaintași. Ulterior, unii dintre copii mergeau la cursuri la comunitatea din Bacău. Așa au fost atrași la viața comunitară sărbătoririi la naștere, Bar și Bat Mițva, la cununii religioase.

– Pe lângă organizarea marilor sărbători la sinagogă, ce alte evenimente aveți deschise pentru publicul larg?

– Participăm anual la Ziua Minorităților Naționale și primim vizitatori la sinagogă și la cimitir, unde este evocată memoria victimelor din Trenul Morții (513 evrei ieșeni, înhumați în două gropi comune). La ceremonii iau parte, uneori, ambasadorul Statului Israel, delegația FCER, reprezentanții ai minorităților etnice locale, conduce-

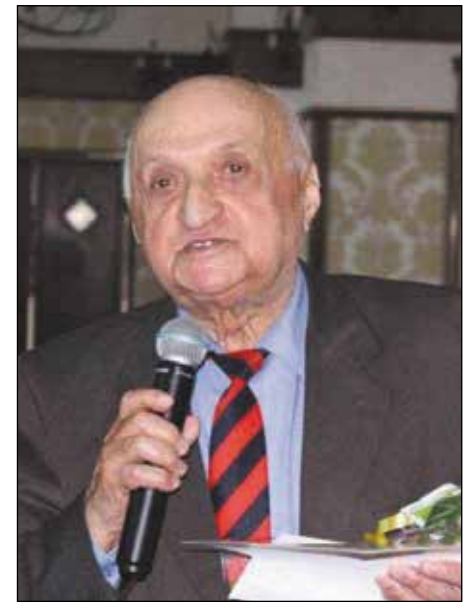
rea orașului și numeroși locuitori. De curând am primit și un grup de vizitatori din Franța, evrei și catolici, însoțiți de profesorul universitar Carol Iancu, originar din Hârlău, județul Iași.

– Ce locuri din Roman păstrează cel mai puternic amprenta evreiască?

– Evreii româșcani erau așezați în zone bine cunoscute ca fiind evreiești: străzile Ștefan cel Mare, Sucedava, Cuza Vodă, Principatele Unite și Miron Costin. În ultima locație se găseau grădinița, școala primară de băieți și de fete, gimnaziul care a devenit liceu. În cartierul evreiesc mai existau spitul, fabrica (sau cuptorul) de azime, abatoare de păsări și 18 sinagogi de diferite dimensiuni. Înainte de război, la sărbătorile tradiționale, sinagogile erau pline, aveam rabini și cantori.

– Cum a fost trăită perioada Holocaustului la Roman și în ce mod este păstrată astăzi memoria acelor evenimente?

– Perioada Holocaustului a fost dificilă pentru comunitatea evreiască. Deși la Roman nu a avut loc un pogrom, persecuții specifice au existat. Evreii au fost obligați să poarte steaua galbenă, vreo 20 de persoane au fost ținute ostatece sub pază într-o sinagogă, mulți au fost supuși rechizițiilor sau trimiși la muncă obligatorie. Au fost deportați în Transnistria, de unde puțini s-au mai întors. Tot atunci, evreii au fost excluși din armată, magazinele lor au fost marcate distinct, iar accesul la alimente și servicii le-a fost limitat. Au existat și gesturi de solidaritate: unii neevrei și-au ajutat prietenii, vecinii sau colegii evrei. Un exemplu important este doamna Viorica Agarici, președinta Crucii Roșii, care a acordat ajutor victimelor din Trenul Morții. În gara Roman se află astăzi un bust în memoria sa, iar anual au loc ceremonii comemorative. Memoria acestor evenimente este păstrată prin comemorări anuale și prin evoca-

rea celor care au oferit ajutor în acele vremuri.

– Ce nevoi și așteptări au în prezent membrii comunității evreiești din Roman în privința sprijinului primit?

– Evreii din Roman au nevoi similare cu ale celorlalți locuitori ai orașului. Trăiesc în condiții modeste și dispun de venituri care permit un trai liniștit. Unii membri ai comunității se confruntă cu boli grave și beneficiază de diverse forme de sprijin: asistență medicală, medicamente, tichete sociale pentru alimente, produse pentru curățenia gospodăriei. FCER acordă ajutoare celor care au dosare de anchetă socială actualizate. Au fost astfel acoperite costuri pentru proteze dentare, intervenții chirurgicale. O parte dintre membrii comunității primesc sprijin din străinătate, pe baza dosarelor care atestă suferințele îndurate în anii persecuțiilor etnice și ai muncii obligatorii. Prin urmare, suntem mulțumiți de sprijinul acordat de Federație. Totuși, în contextul creșterii costurilor, în special al medicamentelor, ar fi util un sprijin financiar mai consistent. De asemenea, cei care beneficiază de ajutor propun diversificarea pachetelor primite, astfel încât acestea să răspundă mai bine nevoilor actuale.

– Ce proiect local v-ați dori să vedeți realizat în următorii ani, care ar da un nou sens prezenței evreiești în Roman?

– În prezent, prioritatea noastră o reprezintă lucrările de întreținere și conservare a patrimoniului construit. Avem în vedere proiecte precum refacerea gardului de est al cimitirului și reparații la acoperișul sinagogii, pentru care pregătim documentația necesară. Beneficiem de sprijin din partea Primăriei, la fel ca celelalte minorități etnice. În același timp, rămânem implicați în viața locală și participăm la activități în comunitățile greacă, adventistă, catolică, franciscană și armeană.

– Ce considerați că trebuie transmis, dincolo de proiecte și instituții, generațiilor următoare?

– Privim cu luciditate scăderea numărului de membri ai comunității, pe măsură ce generațiile se sting. Memoria evreilor din Roman va fi păstrată prin reperatele care au rămas: sinagoga, singura dintre cele 18 existente odinioară, cimitirul evreiesc din oraș și din două localități apropiate, precum și expoziția (vitrina) din cadrul Muzeului Municipal de Istorie. Contribuția evreilor la dezvoltarea orașului este recunoscută și apreciată, alături de cea a majoritarilor și a celorlalte minorități. Ne dorim ca această moștenire să fie dusă mai departe, cu încredere, de generațiile care vin.

Irina MARKOVITS

O experiență neobișnuită: voluntariat în armata israeliană

Am aflat despre organizația SAR-EL, o organizație non-profit care se ocupă de recrutarea voluntarilor din străinătate pentru armata israeliană de la fiica mea Rachel care, pe lângă munca ei de ghid în Israel, ajută și îndrumă grupurile sau persoanele care se implică în această activitate.

Programul este deschis evreilor și neevreilor din străinătate, care doresc să participe la servicii de necombatant în cadrul armatei israeliene. Este vorba de trei săptămâni de voluntariat în diferite baze militare care nu se află în teatrele de operațiuni.

Când mi-a vorbit Rachel despre program era primăvară, martie, și, dacă voiam să mă alătur, aveam la dispoziție doar trei săptămâni să mă pregătesc să plec. Decizia nu a fost ușoară, deoarece primăvara este anotimpul în care organismul meu este sensibil. Dar, din momentul în care am aflat despre această posibilitate, am simțit că trebuie să plec. Deși urma să mă operez la al doilea sold, nu m-a mai preocupat intervenția. Foarte scurt, a fost o decizie extraordinară.

Am primit de la organizatori lista cu actele și cu lucrurile necesare pentru baza militară. M-am atașat de un grup din Budapesta, de unde pornesc aceste grupuri cu organizator

SAR-EL, dar și cu voluntari din alte țări ale lumii, ca Germania, Olanda și chiar Canada.

Am fost așteptați la aeroportul Ben Gurion, ne-au repartizat în autocare și am pornit spre sudul țării. Mi-am dorit mult să am posibilitatea de a fi parte din armata israeliană înainte să aflu despre existența proiectului de voluntari. Acest proiect

este dedicat oamenilor care iubesc Israelul, așa cum sunt și eu.

Îmbrăcați în uniforme, am participat la înălțarea drapelului, am cântat imnul țării și apoi am fost repartizați la diverse activități împreună cu ghizi SAR-EL. Ne ocupam de selectarea și trimiterea unor obiecte de strictă necesitate militarilor din diferite unități. Senzația pe care am avut-o la bază a fost a unei vacanțe atipice, în care m-am deconectat de la rutina zilnică.

Am dormit 15 femei într-o hală imensă și nu am avut nicio problemă. Am avut aer condiționat, pentru că în luna mai erau în cursul zilei 38-40 de grade în Neghev și hala noastră se încălzea. După o zi de muncă însă, ne-am odihnit minunat.

SAR-EL a fost o experiență care mi-a îmbogățit sufletul. Am plecat cu gândul să dăruiesc timpul și munca mea, cât pot eu să dăruiesc, unei cauze nobile și am primit însușit înapoi. Durerea pe care am simțit-o acasă, înainte de plecare, a dispărut.

Am avut ocazia să cunosc oameni frumoși. Am fost provocată să-mi depășesc limitele și, cel mai important, armata israeliană m-a învățat să prețuiesc mult mai mult viața.

Ildiko Ruth PAUL,
CE Oradea

Purimul Copiilor

Sărbătoarea de Purim a fost celebrată în avanpremieră, special pentru copii, în prima zi de primăvară, în spațiul Blue Lagoon de la JCC București. Însoțiți de părinți, copiii au venit deghizați și gata de acțiune: s-au jucat, au dansat, au descoperit indicii ascunse, i-au zădărnicit planurile lui Haman, au primit cadouri.

Unul dintre jocurile interactive propuse copiilor de către madrihim (Dalia, David, Kfir, Marcela, Tibi și Orli) a fost ca ei să identifice cartonașele cu personaje și simboluri legate de sărbătoarea de Purim – o misiune ușoară

și o activitate distractivă pentru micii exploratori, cu toții buni cunoscători ai tradițiilor iudaice.

O piesă de teatru pregătită de madrihim i-a implicat pe copii astfel încât

de ei să depindă salvarea poporului evreu. În universul imaginat în piesă, Haman a ascuns decretele care vizau exterminarea evreilor din vremea re-

ginei Estera. Copiii au lucrat în echipă pentru a descifra hărți și alte indicii care îi conduceau la descoperirea zilei exacte în care Haman dorea să-și pună în aplicare planul malefic. Puzzle-urile reconstituite de copii au făcut ca Haman să nu-și atingă scopul, iar poporul evreu să fie salvat.

Sirei Purim (cântece tradiționale de Purim) care rula în fundal au întreținut atmosfera de bucurie din această zi. Copiii au primit pachetul de Mișloah Manot, iar cum de Purim „ne costumăm, mâncăm humântașen, petrecem și suntem fericiți”, petrecerea a continuat cu un bal mascat, la care s-au aflat laolaltă personaje precum regele Ahașveros, prințese, zeița Artemis din Grecia antică, locuitori din Hawaii, un cowboy. Cei mici au venit gata costumați, veseli și pregătiți să intre în atmosfera magică a sărbătorii.

Claudia BOSOI

O seară minunată

Bucuria noastră devine adevărată doar când este împărtășită

istoria Purimului, tradițiile și obiceiurile specifice în amintirea evenimentelor care au salvat poporul evreu de la piere, fac din această sărbătoare un moment de bucurie pentru toți evreii, cuvintele de la finalul Cărții Esterei fiind grăitoare pentru atmosfera creată cu acest prilej: „Aceste zile ale lunii lui Adar se vor prăznuiră veșnic cu alai, cu bucurie și veselie înaintea lui Dumnezeu în poporul Său, Israel.”

În cadrul programului Mișloah Manot, echipe de voluntari i-au vizitat pe mai mulți membri ai generației de aur din cadrul comunității, pe care îi iubim și îi respectăm, pentru a le duce daruri și pentru a se bucura împreună de povestea miracolului de Purim.

Sinagoga Merarilor a fost gazda sărbătorii Purim 5786. A fost o seară minunată, în care au prevalat tradiția, veselia și muzica de calitate. În deschidere, președinta CE Iași, Benjamina-Ides Vladcovschi, a vorbit despre semnificația sărbătorii de Purim, supraviețuirea providențială a poporului evreu, în ciuda diferitelor încercări ale dușmanilor de a-l distruge, făcând o paralelă cu situația politică de astăzi, care ne arată din nou că, dacă nu învățăm din greșelile trecutului, istoria se poate repeta oricând.

În continuare, prof. Moshe Groper, consilier al primarului municipiului Iași pentru relația cu comunitățile etnice, a transmis mesajul primarului cu ocazia sărbătorii de Purim și a evidențiat semnificația citirii Cărții Esterei, care ne demonstrează că prin curaj și so-

lidaritate ne putem schimba destinul. Rabinul Yehoshua Aharonovitch a explicat că Purimul este o sărbătoare în care primează bucuria comunității cu cei dragi și sentimentul de solidaritate socială cu cei aflați în nevoie și a explicat importanța mișloah de Purim.

Și pentru că Purim este o sărbătoare veselă, formația de muzică klezmer Nigun, familia Luchian alături de soliștii Albert Lozneau și Uri Ferenbac, împreună cu talentatul cor de copii Yiddishe Neshumale au oferit un frumos spectacol care a cuprins cântece de Purim și alte melodii tradiționale. Evenimentul s-a încheiat cu tradiționala Seudah Purim de la care nu au lipsit buna dispoziție, mâncărurile gustoase și tradiționalele și delicioasele humântașen.

Programul național Eshet Chayil, cu tema „Primăvara din tine”, s-a desfășurat într-o zi specială pentru doamnele și domnișoarele din comunitate, care au participat pe 8 martie, la Sinagoga Merarilor, la acest eveniment dedicat lor, prilej de a explora valorile iudaismului prin audierea unei prelegeri despre femeile din Tora, Sara, Rivka, Lea și Rahela, care au avut un rol semnificativ în istoria poporului evreu, fiind recunoscute pentru puterea, curajul și credința lor în Dumnezeu.

Silvian SEGAL

Întâlnire la Oradea cu Maia Morgenstern

Povești din copilărie, amintiri cu Mel Gibson și premieră cu mascați

Aflată la Oradea pentru spectacolul *Dragoste în 2 acte (și un bis)*, alături de Marius Bodochi, Maia Morgenstern a onorat mai întâi invitația Comunității Evreilor din Oradea și a JCC Oradea care, în parteneriat cu Oradea Heritage, au organizat la Sinagoga Neologă Sion evenimentul cultural „Sub cupola Sionului” – Întâlnire de suflet cu Maia Morgenstern. Intrarea a fost liberă, în limita locurilor disponibile.

„Sunt la Oradea. Sunt fericită, sunt mândră și copleșită de acest moment. Mulțumesc respectuos pentru această invitație. Mi-e foarte bine, mă simt ca acasă, printre oameni dragi, oameni buni, care știu să se prețuiască între ei”, a spus în deschiderea evenimentului actrița, intrând live pe pagina sa de Facebook.

Gazde primitoare au fost Robert Schorr, directorul Departamentului Cultural, Istorie, Artă & Media din cadrul FCER și director al JCC Oradea, și cantorul Rezmuves Jehoshua Robert. Felix Koppelman, președintele Comunității Evreilor din Oradea, a transmis salutul său.

„Bun găsit, Oradea! Mulțumesc, Oradea, pentru primire”, a spus Maia

Morgenstern care a mărturisit că se află pentru prima dată în Sinagoga Neologă Sion, un spațiu „sublim, generos, încărcat de atâta emoție, de atâtea amintiri și atâtea povești”.

Cu nostalgie, tandrețe și emoție, Maia Morgenstern a împărtășit amintiri din copilărie care „ies la suprafață și se aștern”, plecând de la figura tatălui care o obliga să scrie în jurnal în fiecare zi, ceea ce i-a fost de folos mai târziu, dar pe care cu plânsete încerca să îl ignore. Ce ar fi trebuit să scrie în el? Despre puii și cartofii prăjiți pe care-i voia, dar pe care nu avea voie să îi mănânce, deoarece apoi ar fi durut-o burta, sau despre înghețata cu ciocolată pe care nu avea voie să o savureze, pentru că ar fi durut-o gâtul, sau despre gălețușă cu nămolul cu care trebuia neapărat să se dea ca să nu o doară genunchii? Amintirile au venit de-a valma, fragmente din jurnalul pe care nu l-a scris niciodată,

descoperind o mică Maia vulnerabilă, inocentă, omul Maia.

A amintit apoi de faptul că părinții ei sunt supraviețuitori ai Holocaustului, în timp ce bunicul din partea tatălui a fost ucis în lagărul de concentrare de la Auschwitz. A pomenit și de celălalt bunic, Idel Rappaport din Dorohoi, pe care mama ei l-a scăpat de arest când uitase să își pună steaua galbenă în piept. „Generația supraviețuitorilor se

stinge și ar fi bine să le ascultăm poveștile, care nu trebuie uitate, și să le transmitem mai departe cu răbdare”, sublinia actrița.

Mamă a trei copii (Tudor Aaron, Eva Cabiria, Ana Isadora), Maia Morgenstern a mai povestit despre bucuria de a fi bunică. Fiica ei, Cabiria, a născut în urmă cu cinci luni un băiețel, Amos Ezra, pe care actriței îi place să îl plimbe, obișnuiește să își învețe textele petrecând timp cu el, și îi e foarte dor când stă prea mult departe de el.

Solicitată să povestească despre întâlnirea sa cu Mel Gibson pentru filmul *Patimile lui Hristos*, în care Maia Morgenstern a jucat rolul Mariei, actrița a început prin a preciza „nu voi fi în următorul film”, referindu-se la *The Resurrection of Christ*, care va fi lansat în 2027.

„Am strălucit, am fost fericită, mândră, determinată, am studiat profund când inimioara Isadorei era aici, sub inimioara mea, pentru că urma să se nască. Nu a fost ușor. M-am bucurat de respectul și de încrederea întregii echipe și am câștigat-o. Sunt mândră, stau cu capul sus pentru ceea ce am considerat că am realizat ca actriță”, a mărturisit Maia Morgenstern precizând că pentru Mel Gibson, regizor și producător al filmului, era gata oricând, „târâș”, dacă era nevoie, chiar dacă era dimineața la primele raze de soare.

La final, Maia Morgenstern a spus că și-ar dori foarte mult să aducă la Oradea spectacolul *Neguțătorul din Veneția*, pus în scenă la Teatrul Evreiesc de Stat, Robert Schorr asigurând-o că vor discuta detaliile unui astfel de proiect. Seara s-a încheiat cu multe fotografii și autografe pe cărțile autobiografice ale actriței.

Camelia BUȘU,
redactor la Jurnalul bihorean

Mișloah Manot la Oradea, tradiția care spune „Nu v-am uitat!”

În fiecare an, odată cu apropierea sărbătorii de Purim, comunitatea noastră păstrează vie una dintre cele mai frumoase tradiții ale acestei sărbători: Mișloah Manot, darul oferit aproapelui, un gest simplu care spune multe despre spiritul solidarității evreiești.

La Oradea, această tradiție prinde viață prin implicarea voluntarilor și prin grija constantă față de seniorii comunității. Acțiunea este organizată de DASM și de JCC Oradea; în fiecare an, voluntarii pornesc la drum pentru a aduce un strop de sărbătoare în casele celor care au construit, cu răbdare și devotament, viața comunității noastre.

Duminică, 1 martie, chiar de Mărțișor, numeroși voluntari i-au vizitat pe membrii din generația de aur a comunității. Cu pachete de Purim în mână și cu inima deschisă, ei au adus nu doar dulciuri și daruri simbolice, ci și un gând bun, o urare de sănătate și bucurie.

Dar adevărata valoare a acestei acțiuni nu stă în

conținutul pachetelor. Adevăratul dar este timpul petrecut împreună. O conversație caldă la ușa casei, câteva amintiri împărtășite, o glumă, o poveste din vremuri de demult. În acele momente, tradiția devine vie, iar legătura dintre generații se întărește. Pentru seniorii noștri, aceste vizite sunt mai mult decât un gest festiv. Sunt o confirmare că nu sunt uitați, că locul lor în inima comunității rămâne la fel de important ca întotdeauna. Iar pentru cei care îi vizitează, întâlnirea cu acești oameni este o lecție de memorie, de demnitate și de continuitate.

Purimul este, prin excelență, sărbătoarea în care binele învinge răul și lumina învinge întunericul. La Oradea, această lumină a luat forma unor mâini care au bătut la uși, a unor palme întinse și a unor zâmbete împărtășite.

Uneori, exact de atât este nevoie pentru a face lumea un loc mai bun.

Robert SCHORR

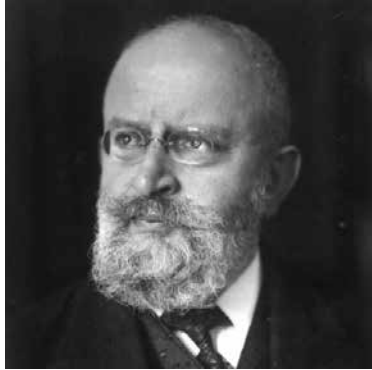
CENTRUL PENTRU STUDIUL ISTORIEI EVREILOR DIN ROMÂNIA „WILHELM FILDERMAN” AL FCER-CM

De la Max Grunwald la Moses Gaster

Folclorul evreiesc în mișcarea *Wissenschaft des Judentums*

Perioada reacționară care a urmat Congresului de la Viena (1814) a dat naștere unui val de scrieri antisemite în cercurile iluministe germane. Intelectualii evrei (maskilim) au răspuns acestui val căutând să redefiniească locul comunităților lor în societatea creștină europeană, care continua să manifeste ostilitate față de evrei, în pofida eforturilor lor de integrare. În ochii maskilim, una dintre cauzele acestei ostilități era ignoranța europenilor față de iudaism ca tradiție istorică și culturală. Așadar, răspunsul maskilim era adaptarea iudaismului la realitățile societății europene.

Din Iluminismul evreiesc (*Haskala*) s-a desprins mișcarea *Wissenschaft des Judentums* care își propunea investigarea sistematică și critică a tradiției iudaice, integrând studiile iudaice în mediul academic european. În cadrul acestui program, studiul folclorului evreiesc (*Volkskunde*) – obiceiurile, ceremoniile, literatura populară – a început să fie perceput ca o componentă esențială a patrimoniului cultural iudaic. Interesul pentru cultura populară s-a dezvoltat în paralel cu tendințele romantice europene, izvoare din conceptul de „spirit al poporului” (*Volksgeist*) formulat de Johann Gottfried Herder. Tradițiile populare deveneau astfel nu doar expresii ale identității colective, ci și surse documentare pentru cercetarea istorică și culturală.

Un rol important în instituționalizarea studiului folclorului evreiesc i-a revenit rabinului Max Grunwald (1871-1953). În 1898 el a înființat Societatea pentru Folclor Evreiesc, lansând un apel pentru colectarea sistematică a materialelor folclorice și elaborând un chestionar destinat documentării tradițiilor populare. Activitatea societății a fost susținută de revista *Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde* (1898-1929) care publica studii despre obiceiurile, credințele și literatura populară ale comunităților evreiești din Europa de Est, dar și ale evreilor germani, yemeniți sau caucazieni. Demersul lui Grunwald făcea parte dintr-un climat intelectual neoromantic, îndepărtându-se în bună măsură de orientarea predominant raționalistă a mișcării *Wissenschaft des Judentums*. Totodată, activitatea sa era marcată de dezbaterile epocii privind statutul cultural și rasial al evreilor. Grunwald s-a distanțat explicit de interpretările etnografice ale lui Richard Andree ale cărui lucrări reflectau discursul rasial emergent din antropologia sfârșitului de secol al XIX-lea. Atât în apelul pentru colectarea materialului folcloric, cât și în primul număr al revistei societății, el recomanda utilizarea cu precauție a lucrării lui Andree, subliniind limitele ei metodologice.

Prin cercetările sale, Grunwald și colaboratorii săi au căutat să demonteze interpretările rasiale ale culturii evreiești, insistând în schimb pe relațiile culturale dintre evrei și

societățile printre care trăiau. Folclorul nu era privit ca expresia unei identități rasiale distincte și imuabile, ci ca produs al unor procese istorice și culturale vii. Una dintre primele încercări de colectare sistematică a tradițiilor populare evreiești a fost realizată chiar de Grunwald, în colecția *Märchen und Sagen der deutschen Juden*, care reunea povestiri provenite din literatura idiș și din tradiția narativă evreiască.

Din același context intelectual face parte și activitatea lui Moses Gaster din domeniul cercetării folclorice și al studiilor iudaice din România. Gaster a studiat la Seminarul Teologic din Breslau, unde i-a avut profesori pe specialistul în studii biblice Zacharias Frankel și pe istoricul Heinrich Graetz. Ulterior, Gaster și-a continuat studiile la Leipzig unde și-a susținut doctoratul în filologie sub îndrumarea lingvistului Gustav Gröber. Experiența academică din spațiul german l-a pus în contact cu curentele romantice și comparatiste care animau la acea vreme studiul literaturii și folclorului european.

Născut la București la 17 septembrie 1856, într-o familie de evrei pămaneni, Gaster a primit o educație

solidă, în care importante erau atât studiul limbii române, cât și cel al tradiției evreiești. În *Memorii*, el evocă momentul în care, în copilărie, a auzit pentru prima oară o legendă biblică povestită de profesorul său Naftali Popper, o experiență pe care o considera decisivă pentru interesul său față de folclor.

În 1876 Gaster a plecat la Breslau pentru a urma cursurile Seminarului Teologic, explicând mai târziu că intenția sa nu fusese să devină rabin, ci să înțeleagă mai bine tradiția iudaică. În paralel, a studiat filologia la universitate. În 1877 și-a susținut doctoratul la Universitatea din Leipzig cu o teză dedicată foneticii limbii române. Tot în această perioadă a început să publice articole în revista *Columna lui Traian*, editată de B.P. Hasdeu, printre care și studiul „Basmе române și basme francize”, în care analiza similitudinile dintre diferite tradiții narative.

Formarea intelectuală a lui Gaster a fost interdisciplinară. Alături de studiile de exegeză biblică și talmudică, el s-a dedicat filologiei române, lingvisticii și gramaticii istorice. A fost influențat și de lucrările lui Max Müller și Theodor Benfey care susțineau teoria migrației motivelor narative din spațiul indian spre Europa. Deși inițial atras de interpretarea mitologică a fraților Grimm, Gaster a adoptat treptat o perspectivă comparatistă, cău-

tând conexiuni între literatura biblică, tradiția iudeo-elenistică și folclorul european.

Revenit în România în anii 1881-1885, Gaster s-a implicat în cercetarea istorică și lingvistică. A frecventat cercul Junimii bucureștene, unde i-a întâlnit pe Iacob Negruzzi, Ioan Slavici și Mihai Eminescu, și a colaborat cu revista *Convorbiri literare*. Totodată, a predat un curs despre folclorul românesc la Facultatea de Litere, ca discipol al lui B.P. Hasdeu.

Activitatea sa științifică a ajuns și în paginile *Anuarului pentru Israeliti*, publicație fondată de Moses Schwarzfeld. În 1881, Gaster a publicat în *Anuar* studiul „Lilith și cei trei îngeri”, în care identifica în mitologia românească figura demonului nașterii – Avestița sau Samca – drept variantă a demonului babilonian Lilith. Studiile sale comparative despre proverbe și povestiri populare apăreau, între timp, și în revista germană *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*.

Cazul lui Moses Gaster este reprezentativ pentru modul în care interesul pentru folclor, cultivat de mișcarea *Wissenschaft des Judentums* și consolidat prin inițiative precum cele ale lui Max Grunwald, a prins rădăcini și în spațiul românesc, printr-o abordare comparatistă și interdisciplinară a tradițiilor populare.

Maria Mădălina IRIMIA

Vocile supraviețuitorilor

Iana Safran, evreică olandeză deportată în lagărul de exterminare de la Sobibor, vorbește cu amărăciune despre lunile petrecute acolo și despre evadarea din 1943, când s-a alăturat partizanilor înainte de a emigra în Israel. Yitzhak Arad, evreu lituanian care a făcut parte din rezistența armată în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, își amintește lupta din Războiul de Independență al Israelului și parcursul care l-a dus până la gradul de general de brigadă în armata israeliană. Între 1972 și 1993, Arad a condus muzeul memorial Yad Vashem.

Relatările lor se regăsesc într-o instalație audio imersivă, construită din interviurile realizate de regizorul Claude Lanzmann în timpul cercetării pentru filmul *Shoah*, documentarul de 9 ore, despre Holocaust, lansat în 1985. Înregistrările cu Safran și Arad, alături de alte 23 de mărturii, pot fi ascultate în expoziția găzduită de muzeul New York Historical, organizată cu prilejul centenarului nașterii cineastului.

Deschisă până la sfârșitul lunii martie 2026, expoziția „Înregistrări: vocile documentarului *Shoah*” a adus publicului din SUA fragmente audio care nu au mai fost niciodată prezentate. Spațiul este auster: o încăpăre de dimensiuni reduse, cu zece puncte de audiție unde vizitatorii pot asculta mărturiile în limbile originale ale celor intervievați, în timp ce traducerea în engleză apare pe ecrane alăturate.

În anii în care pregătea filmul, Lanzmann și colaboratoarele sale, Corinna Coulmas și Irena Steinfeldt-Levy, au stat de vorbă cu supraviețuitori din lagăre și ghetouri, luptători din rezistență, istorici, clerici, intelectuali, figuri politice și foști membri ai aparatului nazist. Conversațiile au fost înregistrate pe casete audio. Panourile informativă din expoziție amintesc că, în discuțiile cu foști oficiali ai regimului, reportofonul era adesea ascuns. Astfel a fost obținut, de pildă, interviul cu Edmund Veessenmayer, diplomat german și ofițer SS de rang înalt.

Particularitatea acestei expoziții este accentul pus pe experiența auditivă, explică Tamar Lewinsky, curatoare

de audiovizual la Jüdisches Museum Berlin și responsabilă de curatorierea proiectului la New York. „Acest aspect transformă vizita într-o lecție de ascultare; în același timp, oferă perspective mai puțin cunoscute asupra muncii de cercetare a lui Lanzmann și asupra ideilor sale dinaintea filmărilor.” Potrivit ei, regizorul a investigat inițial multiple dimensiuni ale istoriei Shoahului, înainte ca exterminarea în lagăre să devină axa centrală a documentarului.

Interviurile prezentate au fost realizate la aproximativ trei decenii după război. „Vocile martorilor contemporani sunt rare documente orale despre felul în care, în anii 1970, oamenii își aminteau tragedia Holocaustului”, spune Lewinsky. Ea subliniază că, odată cu dispariția martorilor direcți și cu reapariția antisemitismului în lume, transmiterea acestor mărturii devine o responsabilitate publică.

Louise Mirrer, președinta muzeului New York Historical, evocă același context. Creșterea incidentelor antisemite în Statele Unite ale Americii, afirmă ea, face ca aceste arhive să capete o semnificație suplimentară. „Ascultarea acestor relatări din trecut ne oferă o perspectivă prin care să privim prezentul, spune Mirrer. Mai ales tinerii ar avea de câștigat dacă le-ar asculta, pentru că ar înțelege cât de repede poate fi uitat trecutul atunci când experiențele lui nu sunt învățate.”

Fragmente din aceleași arhive audio pot fi ascultate și la Jüdisches Museum Berlin până la mijlocul lunii aprilie a.c. și la Memorialul Shoahului, din Paris, până la sfârșitul lunii martie a.c. Cele trei expoziții marchează prima prezentare publică coordonată a casetelor cu mărturii adunate de Lanzmann.

În 2023, arhiva personală a regizorului împreună cu filmul *Shoah* au fost incluse în programul „Memoria Lumii” al UNESCO, dedicat protejării patrimoniului documentar. Materialele video rămase în afara versiunii finale a filmului se află astăzi în colecția Muzeului Memorial al Holocaustului din Washington, D.C.

Irina MARKOVITS

Werner Braun și Tiberiu

Retrospectiva intitulată „Între apă și cer” la Muzeul Ereț Israel din Tel Aviv (07.01-06.06.2026, curator Guy Raz), dedicată fotografului Werner Braun, celebrează realizările unei figuri centrale și longevive a fotojurnalismului israelian.

Werner Braun s-a născut la Nürnberg în 1918. A experimentat fotografia de la o vârstă fragedă, cu aparatul mamei sale. În 1937, după ascensiunea nazismului, a urmat o instruire agricolă sionistă într-o fermă din Scandinavia, începând totodată să-și dezvolte cunoștințele și în fotografie. În 1942 s-a căsătorit cu Renate Yael (1921-2010). În 1946, împreună cu copiii lor, Ruth (1943-2007) și Dan (1944-2016), au plecat către Ereț Israel, stabilindu-se la Ierusalim. În 1947 au înființat firma Photo Braun în centrul orașului. În timpul Războiului de Independență (1948-1949), Werner a participat la luptele pentru Ierusalim și a surprins momente din asediul asupra orașului.

Din 1949, îmbrățișând o carieră prolifică de fotojurnalist, a imortalizat momente iconice din anii de formare a Statului Israel. În 1952 a abordat fotografia subacvatică și, în 1961, fotografia aeriană. Principalii clienți au fost organizații instituționale și comerciale. Ca fotograf oficial al Biroului Guvernamental de Presă, a documentat procesul Eichmann în 1961 și procesul Kozo Okamoto în 1972.

Centrul activității sale l-a constituit Ierusalimul, oraș pe care l-a iubit cu adevărat. De acolo pleca pentru misiuni în străinătate, lucrând pentru importante agenții internaționale. Imaginile sale au apărut în numeroase publicații și expoziții, îmbogățind peste 100 de coperti de ziare din Israel și din lume.

S-a exprimat vizual cu o deosebită acuitate documentară, dovedind și o sensibilitate estetică, empatie și umor, în tradiția marilor fotojurnaliști ai secolului al XX-lea. Realizările fotojurnaliste și artistice i-au fost recompensate cu importante premii.

Într-un interviu pe care mi l-a acordat în 1999, și-a comentat alegerile estetice: „Am înconjurat mult, înainte de a decide de unde să iau fotografie. (...) Un unghi prost este dacă nu vedeți fața unei persoane pe care cineva o ascunde sau dacă nu există compoziție. Chiar și în fotografia de ziar poți face fotografii cu o compoziție. (...) Am avut întotdeauna comenzi de la instituții, de exemplu de la Universitate, să arăt clădiri donatorilor. Dar, în plus, am făcut fotografii pe care nu le-a comandat nimeni, cele despre care am crezut că au o compoziție sau o lumină specială. O gaură în nori, de exemplu.

Clienții voiau să vadă clădirile, iar eu căutam ceva frumos...”

Werner Braun s-a stins din viață pe 25 decembrie 2018. Avea 100 de ani. Anat Rotem-Braun, fotografa cu care a întemeiat un nou cămin în 1971, a decedat la trei luni după el, în martie 2019, la vârsta de 72 de ani.

O vastă arhivă fotografică rămasă în urma lor a fost donată de familie Institutului de Cercetare a Istoriei Israelului „Ben Zvi”. Fundația Werner și Anat Braun, condusă de Yehuda Braun, nepotul lui Werner, promovează activități educaționale cu accent pe fotografie pentru studenți din zone marginale, sprijină cunoașterea patrimoniului fotografic local și acordă Premiul Braun pentru Fotografie.

La încheierea primului deceniu al Statului Israel, în urma unor mari valuri de imigrație din toate comunitățile evreiești, populația număra 2.031.000 de persoane.

În 1958, în timpul vizitei în România, Hrușciov s-a manifestat pozitiv în legătură cu emigrarea evreilor din această țară, pentru care Statul Israel era dispus să negocieze. A precizat: „doar bunuri, nu bani”. După ce totuși a fost stabilit un index de prețuri per capita, între 1958 și 1966 au emigrat peste 106.000 de persoane. În 1959, conform Biroului Central de Statistică al Israelului, dintr-un total de 23.988 de imigranți, 9.670 proveneau din România. Anii 1961 și 1964 au fost deosebit de notabili, cu 20.800 și respectiv 24.244 de imigranți din România.

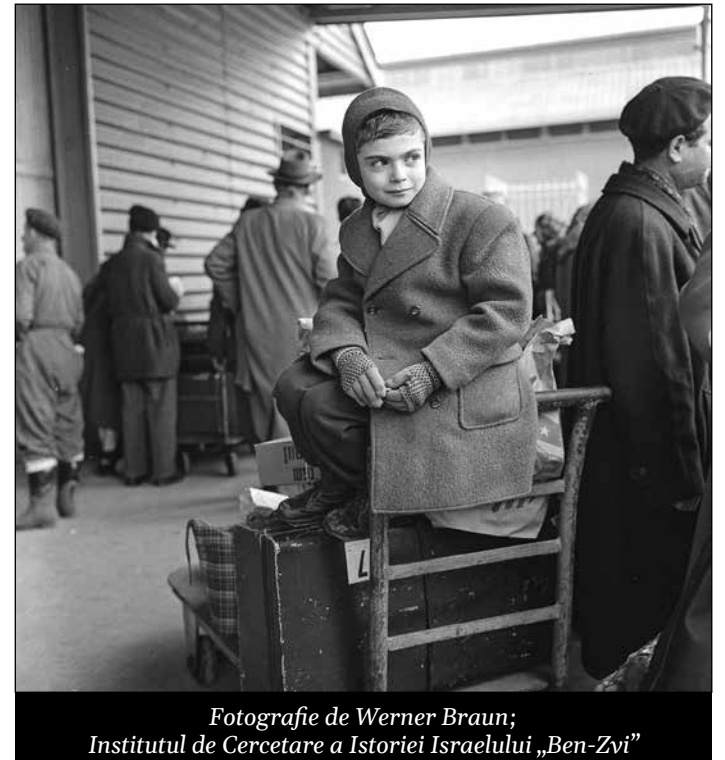
În pofida dificultăților de absorbție, Israelul a întâmpinat imigranții cu bucurie, aceștia fiind așteptați de fotoreporteri în Portul Haifa sau la Aeroportul Lod.

Printre lucrările lui Braun prezentate la Muzeul Ereț Israel, m-a impresionat în mod deosebit imaginea unui băiețel drăguț, din 26 februarie 1959, așezat pe un cărucior cu bagaje modeste, în Portul Haifa.

Fotografal l-a surprins de la nivelul taliei, cu un Rolleiflex 6/6 cm, permițând o comunicare delicată. Instantaneul prezintă un moment personal, minor, departe de imaginile stereotipice străbătute de patos, ale imigranților debarcând din vapoare sau avioane. Îmbrăcat bine, într-un paltonaș de stofă, căciuliță, fular și mănuși de lână, ghete, într-un spațiu și timp liminal, sigur de sine, privește cu

ștregărie, cu inteligență și curiozitate către un viitor în care va avea un rol covârșitor în viața familiei și a comunității.

În Arhivele Statului Israel, pe listele celor ajunși cu vapoare sau avioane, am găsit pasagerii navei ancorate în acea zi, *Theodor Herzl*, vapor reprezentativ, elegant, al companiei israeliene Zim, care aducea turiști sau imigranți între 1957 și 1969. La bord erau mai multe familii din România, dar numai

Fotografie de Werner Braun; Institutul de Cercetare a Istoriei Israelului „Ben-Zvi”

doi băieței potriviți ca vârstă. Am mizat pe Tiberiu, născut în 1949, cu părinții Imre și Leontina, născuți în 1917.

În curând Tiberiu își va schimba îmbrăcămintea: sandale, pantaloni scurți de doc, un tricou în dungii. Apoi își va schimba limba și mentalul.

Știu. Așa a fost. Pe 7 martie 1961, în acel notabil an cu 20.800 de olim din Romania, am coborât dintr-un avion El-Al la Aeroportul Lod cu părinții și un frate mai mic. Aveam 12 ani. Mi-am câștigat demnitatea adolescentină la scurt timp, cu o altă garderobă, cu stăpânirea ebraice, cu o bicicletă achiziționată din primul salariu al tatălui meu, apoi cu un anumit comportament israelian, care m-a ajutat pe tot parcursul, până în prezent.

Ruth OREN

Evreice care au făcut pionierat în fotografia de artă

În Ierusalimul anilor 1940, Lou Landauer solicita fonduri pentru a deschide o catedră de fotografie în cadrul Academiei Bezalel de Artă și Design. În notițele ei scria că respingerea instituției se baza pe percepția că „fotografia este doar o formă de documentare, nu o artă în sine”. Academia a fondat respectivul departament abia în anii 1980.

Astăzi, la pas prin expoziția „20&20. Prin propria lentilă. Fotografie pioniere și contemporane” de la ANU - Museum of the Jewish People din Tel-Aviv, respingerea pare absurdă. Landauer – renumită artistă și educatoare, care a ajuns să predea la Bezalel și ale cărei fotografii cu teme botanice sunt expuse – este una dintre cele 20 de fotografe evreice care au făcut muncă de pionierat în prima parte a secolului al XX-lea și ale căror

creații sunt prezentate alături de cele ale altor 20 de fotografe evreice, active în prezent.

Fotografele pioniere erau parte din lumea modei și a celebrităților: Yva, renumită în perioada Republicii de la Weimer; Madame d’Ora, pentru care au pozat Chanel și Picasso; Claude Cahun, aclamată pentru autoportretele „regizate”; fotojurnalista Julia Pirote... Toate au lucrat într-o perioadă tulburătoare politic, cu mari schimbări sociale și progrese tehnologice. Multe au studiat la școala Bauhaus, unde Lucia Moholy, prezentă și ea în expoziție, a ajutat la construirea departamentului de fotografie alături de soțul ei, Laszlo Moholy-Nagy. Toate aceste femei au lucrat în Europa de Vest: în Berlin, Viena și Paris. Odată cu ascensiunea nazismului, multe dintre ele au fugit în SUA, unele în Argentina și câteva în Palestina sub mandat britanic, unde au fondat primul studio de fotografie din Tel-Aviv.

Pe măsură ce fotografia a devenit profesie recunoscută, rolul de lider al femeilor în domeniu s-a atenuat, preluat de bărbați care le fuseseră discipoli. Expoziția de la ANU, deschisă până în ianuarie 2027, își dorește să redea acestor femei atât recunoașterea cuvenită ca deschizătoare de drumuri, cât și cea a talentu-

lui și a rezilienței într-o lume care le-a fost potrivnică.

Julia Pirote, de pildă, a surprins luptătorii Rezistenței franceze în timp ce le era alături pe străzile Marsiliei, pentru ca ulterior să se întoarcă în Polonia, țara ei natală, ca să fotografieze urmările pogromului din 1946 de la Kielce. Imaginile ei sunt între foarte puținele dovezi vizuale că acel masacru a avut loc. În expoziție, fotografiile ei alb-negru cu copii și femei din Marsilia sunt plasate lângă cele color ale fotojurnalistei Avishag Shaar-Ya-shuv, cu copii și femei evacuați de pe lângă Gaza, imediat după atacul terorist din 7 octombrie 2023.

Yva, pseudonimul profesional al Elsei Neuländer-Simon, a fost una dintre cele mai influente fotografe de modă din timpul Republicii de la Weimar și este cea care l-a pregătit pe legendarul Helmut Newton. Yva a fost deportată în 1942 și gazată la Majdanek, doi ani mai târziu. Fotografiile ei suprealiste sunt asociate cu cele ale israeliencei Michal Chelbin ale cărei imagini cu modele și balerine au aceeași estetică onirică.

Michal Houminer, care curatoarea expoziția împreună cu Assaf Galay, a investit cinci ani în cercetarea și alcătuirea unei lungi liste de fotografe evreice din prima jumătate a secolului al XX-lea. A invitat apoi mai multe fotografe evreice, tinere, active internațional, să identifice câte o predecesoare cu ale cărei lucrări sau stil rezonază în mod special. Unele pe-

rechii sunt ireal de precise, altele rezonază mai degrabă prin temă, decât prin conținut.

Jill Greenberg, care folosește digitalizarea în portrete supradimensionate, și-a ales-o pe Lucia Moholy care a documentat clădiri, produse și ateliere Bauhaus într-un stil atât de meticolos, încât au devenit parte din identitatea vizuală a acestei școli de artă. Din păcate, multe dintre ele au rămas necreditate zeci de ani sau au fost greșit atribuite unor colegi de ai ei.

Fiecare dintre cele 20 de fotografe contemporane a avut de înregistrat câte un clip audio de trei minute, în care descrie cum abordează tema expoziției. Pe măsură ce se plimbă prin galerie, vizitatorii le pot asculta pe îndelete. Amy Touchette, specializată în fotografia de stradă, vorbește despre Eva Besnyo, cea pe care a ales-o ca muză: născută în Budapesta, interesată și ea de fotografia de stradă, membră importantă a mișcării Nieuwe Fotografie, susținătoare a fotografiei ca formă independentă de artă. Besnyo a fotografiat mișcarea muncitorească a femeilor, comunități de imigranți și viața clasei muncitoare din Berlin și Amsterdam.

„Deseori credem că inovăm, declara Houminer într-un interviu, dar întotdeauna cineva ne precedă.” Lucrările acestor incredibile fotografe din trecut le amintesc artiștilor de astăzi că „ne sprijinim mereu pe umerii celor dinaintea noastră”.

Irina MARKOVITS

Dansul nebunilor

Dansul nebunilor, de Lev Birinski, în regia lui Béla Marcel, care semnează și adaptarea textului împreună cu regizorul Kiliti Krisztián, este cea mai recentă premieră a Teatrului Tamási Áron din Sfântu Gheorghe. Un spectacol despre „iminenta autodistrugere a unei lumi guvernate de interese egoiste și oportunism, care subminează orice năzuință spre un bine comun”, după cum declară tânărul regizor Béla Marcel din Budapesta, care însă și-a făcut studiile de regie la Universitatea de Arte din Târgu Mureș, sub îndrumarea regizorului László Bocsárdi, iar în prezent este doctorand și cadru didactic asociat la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și regizor angajat al Trupeii Harag György a Teatrului de Nord Satu Mare.

În 2025, Béla Marcel a câștigat, cu spectacolul *Procesul*, după Kafka, montat la Teatrul Tomcsa Sándor din Odorheiu Secuiesc, cea de a X-a ediție a Festivalului-concurs DbutanT, organizat de Teatrul Andrei Mureșanu din Sfântu Gheorghe, unde montează, în coproducție cu Teatrul Masca din București, spectacolul *Mein Kampf* de George Tabori.

Deși montate în teatre și chiar limbi diferite, cele trei texte au în comun originea evreiască a autorilor. Și dacă Franz Kafka și chiar George Tabori sunt cunoscuți publicului, numele lui Lev Birinski este învăluit încă în mister, dar se știe că avea tot origini evreiești.

Piesa *Dansul nebunilor* este o satiră socială inspirată de revoluția rusă din 1905, dar scrisă în 1912, în Germania, unde a fost montată simultan în zece teatre, în următorii doi ani fiind montată și în Polonia, Slovenia, Ungaria, Danemarca, Olanda, Franța și la New York. Regizorul spectacolului de la Sfântu Gheorghe spune despre această piesă că este o „tragedie grotescă, ce reflectă realitățile unei societăți corupte și birocratice și dezvăluie mecanismele regimurilor totalitare, dar și zădărniciia aspirațiilor celor fascinați de ideologii”, dar la fel de bine reflectă și explozia de oportunism din vremurile noastre și contradicțiile dintre aparență și realitate în societatea contemporană.

Într-un oraș de provincie, revoluția pare doar o umbră îndepărtată. Oamenii își duc viața între orgolii mărunte, aventuri amoroase tratate ca secrete la vedere și treburile administrative mai mult sau mai puțin încălcate. Aparent, nu au nicio problemă serioasă. Și

tocmai absența oricărei probleme va deveni sursa tuturor problemelor, viața orașului fiind zdruncinată de temelia atunci când începe să circule zvonul că în oraș nu are loc nicio revoluție, ea nefiind declanșată de revoluționari, tocmai în numele revoluției.

Spectacolul *Dansul nebunilor* „vorbește și despre ceea ce se întâmplă în zilele noastre. Este povestea unui guvernator care încearcă să supraviețuiască revoluției din jurul lui și să câștige și ceva bani din asta. E exact ca în zilele noastre.

Birinski vorbește despre noi, despre problemele noastre, despre eșecurile noastre, despre ce trăim noi azi, aici, în România. S-a tăiat din text, dar nu s-a schimbat limbajul ca să fie mai contemporan, pentru că totul e valabil și azi”, după cum spune actorul Kónya-Ütő Bence care semnează universul sonor al spectacolului și care adaugă: „Am simțit nevoia să fie un sunet mai industrial, mai amuzical. Sunt multe efecte și ca să sune cât mai contemporan. Am încercat să fac totul cu un singur instrument, un sintetizator, și cred că totul e numai ritm. Dialogurile sunt foarte compacte și e o piesă fantastică de montat acum. E o satiră și o comedie.”

Raluca RĂDULESCU

TEATRU

Nachman Krochmal și enigma istoriei evreilor

In episodul de astăzi vom discuta despre un personaj important al iluminismului iudaic din Răsărit. Există gânditori care au schimbat profund felul în care o comunitate se înțelege pe sine. Nachman Krochmal a fost unul dintre aceștia. Filozof, istoric și teolog în același timp, el a încercat să răspundă la una dintre cele mai paradoxale întrebări ale modernității evreiești: de ce supraviețuiește poporul evreu, când toate celelalte civilizații antice au dispărut?

Nachman Krochmal s-a născut în 1785, la Brody, un oraș din Galiția care era pe atunci unul dintre centrele intelectuale ale lumii evreiești din Europa de Est. Spre deosebire de mulți contemporani ai săi, care au trebuit să lupte cu familiile lor pentru dreptul de a primi și o educație laică, Krochmal a avut norocul unui mediu relativ deschis. S-a căsătorit timpuriu – la treisprezece ani, conform cutumei epocii – și s-a mutat la Jovka (în Ucraina de astăzi), unde a petrecut decenii studiind în relativă izolare, fără o funcție oficială și fără un titlu rabinic.

Această marginalitate instituțională a reprezentat și sursa libertății sale intelectuale. Krochmal nu trebuia să răspundă în fața niciunei autorități comunitare, putea citi filozofie germană și putea pune întrebări pe care rabinii nu și-ar fi permis să le formuleze. Krochmal a citit cu aviditate îndeosebi autori precum Kant, Fichte și mai ales Hegel, încercând să pună ideile filozofice germane în dialog cu sursele clasice evreiești, de la Biblie la Talmud și de la Maimonide la hasidism. Tinerii maskilim (adeptii iluminismului evreiesc) veneau la el din toată Galiția ca să discute, să se sfătuiască, să primească o direcție intelectuală. Krochmal nu a scris aproape nimic în timpul vieții, iar ceea ce știm despre gândirea lui provine dintr-o carte publicată postum.

Opera fundamentală a lui Krochmal se numește *Moreh Nevukhei HaZman* – în traducere, „Călăuză rătăciților timpurilor noastre”. Titlul este deliberat o aluzie la celebrul text al lui Maimonide, *Călăuză rătăciților*, prin care Krochmal semnalează că își propune o sarcină similară: să reconcilieze credința evreiască cu cea mai populară filozofie a epocii sale. Maimonide mediește între Talmud și Aristotel; Kroch-

mal urma să medieze între tradiția iudaică și Hegel. Cartea a fost publicată în 1851, la opt ani după moartea autorului, îngrijită de scriitorul Leopold Zunz. Textul a fost scris în ebraică – o alegere semnificativă, pentru că arată faptul că Krochmal se adresa în primul rând intelectualilor evrei, nu publicului german –, aplecându-se asupra unei game uimitoare de subiecte: filozofia istoriei, exegeza biblică și metafizică.

La baza argumentației sale din *Moreh Nevukhei HaZman* stă o idee care poate fi formulată astfel: istoria omenirii este istoria spiritului care se manifestă în popoare. Fiecare națiune, spune Krochmal urmându-l îndeaproape pe Hegel, trece prin trei faze: naștere și creștere; maturitate și înflorire; declin și moarte. Babilonienii au înflorit și au dispărut. Grecii au creat o civilizație de neegalat și au pierit. Romanii au cucerit lumea și apoi au devenit o simplă amintire. Acesta este ciclul natural al popoarelor. Însă Krochmal se întreabă de ce, în ciuda acestui fapt, evreii nu au dispărut? De ce un popor care și-a pierdut statul, templul, unitatea politică și geografică a supraviețuit nu o dată, ci de nenumărate ori, revenind de fiecare dată dintr-un declin care părea fatal? Răspunsul lui Krochmal este pe atât de simplu, pe cât este

de îndrăzneț: poporul evreu supraviețuiește pentru că obiectul credinței și al culturii sale nu este un spirit național particular, ci Spiritul Absolut – adică Dumnezeu înțeles în sens filozofic, ca fundament ultim al oricărei realități. Celelalte popoare se identifică cu zeii lor naționali, cu forțele particulare ale naturii sau ale istoriei, cu valori limitate în timp și spațiu. Evreii, prin monoteismul lor, s-au raportat dintotdeauna la ceva care transcende orice particularitate istorică. Această idee are consecințe profunde, căci implică faptul că iudaismul nu este pur și simplu doar o religie printre multe altele, ci presupune o relație privilegiată cu principiul care susține întreaga realitate. În același timp, asumția lui Krochmal trimite și la faptul că această relație cu principiul suprem poate și trebuie să fie înțeleasă rațional, căci filozofia nu este un pericol pentru credință, ci instrumentul prin care credința devine conștientă de sine însăși.

Data viitoare vom discuta despre diferența de abordare față de Hegel și despre moștenirea lui Krochmal în iluminismul iudaic, dar ne vom întâlni și cu un apropiat al lui Krochmal, Solomon Judah Loeb Rapoport.

Cristian VECHIU

PROFIL DE SCRITOR

Mihail Sebastian în Istoria lui G. Călinescu (I)

Inter-o contribuție mai amplă la această rubrică am scris, pe larg, despre felul în care G. Călinescu considera „alogenii” în *Istoria* lui. Să reamintesc datele problemei. Faimoasa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, publicată de el în 1941 și devenită piesa de bază a canonului nostru literar, are un capitol final intitulat „Specificul național”, acoperind trei pagini și jumătate.

Destul de puțin, dacă ne gândim bine, pentru o analiză serioasă a subiectului. Este un subiect atât de complex, cu o problematică desfășurată în atâtea direcții și înspre atâtea domenii (istoriografie, sociologie, psihologie, antropologie, istoria mentalităților...), încât e cu totul improbabil ca un istoric literar, fie el și genial, să „rezolve” în trei pagini și jumătate ce s-au străduit să analizeze numeroși specialiști din diferite discipline.

Înspre finalul capitolului și al *Istoriei* care îl conține, înainte de ultimul alineat, Călinescu se referă explicit la evrei, după ce o făcuse deja vorbind despre Ronetti Roman – iar evreii sunt singura minoritate „abordată” de istoricul literar. La data la care Călinescu pagina capitolului său „Specificul național”, în februarie 1941, Hitler începuse Al Doilea Război Mondial (în 1939), era de mult la putere în Germania (din 1933), fusese la noi rebeliunea legionară (în ianuarie 1941), Ion Antonescu era Conducătorul României (din septembrie 1940). De mai mulți ani, decidenții din România acelor vremuri viraseră către o politică de extremă dreapta, iar Goga – căruia Călinescu îi închină o adevărată odă tocmai în capitolul „Specificul național” – fusese premier (1937-1938) și obținuse printr-un decret odios retragerea cetățeniei române unui număr de peste 200.000 de evrei.

E imposibil de susținut, azi ca și ieri, că G. Călinescu nu cunoștea toate aceste lucruri și fapte. E imposibil de afirmat că el nu știa cine e la putere în Germania din 1933 și ce politică face, că nu știa de începutul celui de Al Doilea Război Mondial, de rebeliunea legionară, de decretul lui Goga cel elogiat de el acum, în februarie 1941. Dacă, în 2026, capitolul lui sună atât de strident, atunci, în februarie 1941, în contextul extremei drepte, suna foarte potrivit cu contextul. Nu întâmplător Călinescu accentua aici o întristătoare viziune naționalistă și rasială asupra întregii literaturi române.

Mihail Sebastian nu putea, în asemenea condiții, miza prea mult pe obiectivitatea istoriografică a lui G. Călinescu, critic cu care el, „alogenul”, evreu denunțat ca atare de Nae Ionescu în scandaluoasa prefață, polemizase. În genere vorbind, nu numai în legătură cu scriitorii evrei („alogeni”) ori cu autoarele de literatură (încadrate în categoria senzorialității, fiindcă, decretase Călinescu, femeia e fizică, iar bărbatul e metafizic), Călinescu nu excela prin obiectivitate și prin adecvare la subiectul unic și ireductibil la o formulă, care e scriitorul adevărat.

Lovinescu (portretizat injust, caricatural în *Istoria* călinesciană) a oferit mai multe fragmente din textele lui Călinescu despre el, fragmente bine scrise, fără îndoială, dar care aveau cusurul că erau totalmente contradictorii unele cu altele. Lovinescu, pe baza lor și cu alte argumente solide, îi contesta criticului mai tânăr capacitatea de a da o *Istorie* obiectivă a literaturii române. Că Lovinescu avea dreptate, o putem vedea din chiar textul lui Călinescu despre Mihail Sebastian din *Istorie*, cu rânduri atât de injuste, aproape revoltătoare, ce merită parcurse și analizate pe îndelete.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Hannah Arendt, o minte luminată în vremuri întunecate

În 1961, Hannah Arendt călătorește de la New York la Ierusalim pentru a relata procesul lui Adolf Eichmann. În Beit Ha'am, teatrul transformat în tribunal, îl studiază atent pe acuzat: un bărbat slab, cu ochelari, îmbrăcat cât se poate de normal. Eichmann, fost Obersturmbannführer SS, fusese implicat direct în organizarea deportării și a exterminării a milioane de evrei. Procesul său domina presa internațională. Într-o scrisoare către Karl Jaspers, fostul ei profesor, Arendt mărturisea: „Nu m-aș fi iertat dacă nu aș fi venit aici.”

Născută la 14 octombrie 1906, lângă Hanovra, într-o familie de evrei laici, Arendt crește într-un mediu intelectual. Tatăl, inginer, avea o bibliotecă bogată în literatură clasică, iar mama studiasse muzica și literatura la Paris. Într-un interviu din 1964 cu Günter Gaus, îi spune acestuia: „Nu acasă am descoperit că sunt evreică.” Pentru ea, evreitatea era o chestiune evidentă. Cu toate acestea, abia când antisemitismul începe să se facă simțit în Germania, cuvântul „evreu” capătă pentru ea o semnificație diferită. În 1924, Arendt începe studiile de filozofie la Marburg, unde îl are profesor pe Martin Heidegger, apoi continuă la Heidelberg, sub îndrumarea lui Karl Jaspers.

În 1933, la scurt timp după venirea naziștilor la putere, Hannah este arestată de Gestapo la Berlin pentru activități în sprijinul celor persecutați politic. Reușește să scape și fuge, mai întâi în Cehoslovacia, apoi la Paris. În Franța predă cursuri despre antisemitism, însă izbucnirea războiului

o obligă să plece din nou. În 1941 ajunge în SUA unde își începe cariera jurnalistică și publică, în 1951, *Originile totalitarismului*, studiul care face o paralelă între nazism și comunism, dar tratează și natura antisemitismului modern.

Arendt a observat cum emanciparea evreilor în statele naționale europene generase un nou tip de prejudecată. Faptul că nu mai puteau fi deosebiți de neevrei prin obiceiuri culturale sau vestimentație, împreună cu integrarea lor în instituții laice (presă, finanțe, medii academice, divertisment) a alimentat percepția, în rândul antisemiților, că ar exercita o influență ocultă în slujba propriilor interese. În același

Femei evreice care au influențat istoria

timp, ideea modernă de cetățenie, bazată pe egalitate juridică, indiferent de rasă sau convingeri, contrazice concepțiile vechi bazate pe puritate etnică, patriotism, loialitate față de monarhie sau apartenență la biserică. Pentru adversarii modernității liberale, evreul devenea simbolul acesteia. Cum era posibil ca „oricine” să devină cetățean cu aceleași drepturi cu alor?!

Pentru Arendt, expresia extremă a dominației și violenței totalitare era lagărul de concentrare: un spațiu în afara legii, unde individul își pierde identitatea și statutul de cetățean, fiind redus la un număr tatuat pe braț.

La Ierusalim, Arendt se aștepta să întâlnească un monstru. În schimb, descoperă un funcționar mediu, incapabil, în opinia ei, de reflecție morală. „Poate cineva să facă rău, fără să fie o ființă diabolică?” Această întrebare și observațiile ulterioare au stat la baza cărții *Eichmann la Ierusalim: raport despre banalitatea răului*. Teza ei, potrivit căreia răul extrem poate fi comis de oameni obișnuiți care renunță la gândirea critică și la responsabilitate, care disociază acțiunile proprii de realitate, a stârnit controverse. Arendt a fost acuzată că minimalizează Holocaustul sau că judecă superficial rolul lui Eichmann și puterea convingerilor acestuia.

Critici precum filozoful Alan Wolfe au susținut că Arendt s-a concentrat prea mult pe personalitatea și viața banală a lui Eichmann și prea puțin pe faptele sale: a limitat „răul” la un birocrat care își dorește să facă cariera în Partidul Nazist, în loc să-l vadă drept fanaticul care se mândrea cu rolul și cu contribuția proprie în desfășurarea „soluției finale”. Cercetări ulterioare, inclusiv cele ale istoricelor Bettina Stangneth și Deborah Lipstadt, au evidențiat convingerile naziste ferme ale lui Eichmann. Gershom Scholem i-a reproșat direct că analiza sa ignoră dimensiunea morală și responsabilitatea individuală.

Cu toate acestea, ideea centrală a lui Arendt rămâne corectă: genocidul sistematic, la scară industrială, devine posibil prin complicitatea unor funcționari obișnuiți, care aleg confor-

mismul în locul judecății proprii. Așa le este mai ușor să evite responsabilitatea personală pasând-o altora. Responsabilul cu orarul trenurilor care transportau nevinovați spre lagărele de exterminare era departe de implicarea celor care își împingeau victimele în camerele de gazare, dar nu era mai puțin vinovat.

Hannah Arendt a murit în 1975, la New York. Dezbaterea asupra „banalității răului” continuă, iar întrebările pe care le-a ridicat rămân actuale.

Irina MARKOVITS

Polonia restituie Greciei 91 de obiecte rituale evreiești, furate de naziști

Un important act de restituire a patrimoniului evreiesc confiscat de naziști în timpul Holocaustului a avut loc recent la Varșovia, unde autoritățile poloneze au predat Greciei o colecție de 91 de obiecte religioase evreiești. Acestea fuseseră extrase de naziști din incinta unor sinagogi sau a unor proprietăți ale evreilor din Salonic, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Ceremonia oficială a marcat un moment istoric: este prima dată când Polonia restituie unui alt stat bunuri culturale păstrate în colecțiile sale și provenite din jafurile naziste. Colecția cuprinde suluri de Tora, mantii pentru Tora, textile de sinagogă și ornamente de argint, printre ele și *rimmonim*: capete decorative montate pe rolele de lemn ale sulurilor sacre. Toate aceste obiecte reprezintă fragmente prețioase din patrimoniul religios al evreilor greci, o comunitate decimată în timpul Holocaustului. Majoritatea pieselor provin din proprietatea comunității evreiești din Salonic, oraș care înainte de război era cunoscut ca Ierusalimul Balcanilor.

Artefactele au fost confiscate de organizația nazistă Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, specializată în jefuirea sistematică a patrimoniului cultural evreiesc din Europa ocupată. După război, obiectele au fost descoperite într-un depozit nazist din sud-vestul Poloniei și au fost transferate, în 1951, către Institutul de Istorie a Evreilor, loc unde au rămas timp de peste șapte decenii. Restituirea a fost posibilă după ani de cercetări ale provenienței și după ce guvernul grec a depus o cerere oficială în 2024. Operațiunea a fost realizată grație coordonării de către World Jewish Restitution Organization. Toate obiectele urmează să ajungă la Muzeul Evreiesc din Atena, unde vor fi expuse ca parte a memoriei comunităților evreiești grecești distruse în timpul Holocaustului, o întoarcere simbolică a unor fragmente de istorie către proprietarii de drept.

În 1919, evreii reprezentau aproape jumătate din populația orașului. Forțele germane au intrat în Salonic pe 9 aprilie 1941, inițind o ocupație care a durat timp de trei ani și jumătate. Peste 96% din populația evreiască de peste 50.000 de persoane a fost deportată la Auschwitz și Treblinka între martie și august 1943. În timpul ocupației naziste, aproximativ 59.000 de evrei greci (peste 80% din populația evreiască a țării) au fost uciși.

Dan DRUȚĂ

Eshet Chayil sau puterea feminității

Ziua Femeii a coincis cu o nouă ediție a programului Eshet Chayil, organizată la JCC București de Carmen Hannah Iovițu, Florentina Lavi, Adrian Gueron și Sofia Nagy. Peste 70 de doamne și domnișoare au luat parte la eveniment, petrecând o seară cu muzică și povești, în cadrul unei cine elegante.

Carmen Hannah Iovițu, directoarea Muzeului de Istorie și Cultură a Evreilor din România, care a și moderat acțiunea, a adus un elogiu feminității: „Primăvara nu începe în calendar, ci odată cu puterea noastră, a femeilor care au schimbat lumea fără să anunțe: Sara care a crezut în promisiunea care i s-a făcut, că va naște un fiu; Rivka, cea care a avut curajul să aleagă drumul drept; Rahela și Lea care au transformat durul, rivalitatea și suferința în temelia de viață; cu înțelepciunea lui Miriam, care a știut când să tacă și când să acționeze, care a ținut speranța vie într-un deșert lung și greu. Primăvara este curajul Esterei, care a înțeles că feminitatea este cea mai importantă formă de putere.”

Invitata specială a serii a fost actrița Maia Morgenstern care a evocat spectacolele de Purim de odinioară, organizate pe scena de la JCC București și pregătite cu entuziasm de trupa de atunci a Teatrului Evreiesc de Stat, din care vorbitoarea face parte încă de la vârsta de 18 ani: „Aici, pe această scenă, exista, împreună cu corul mare, un cor mai mic. Și acolo era o fată, o adolescentă, o tânără de 18 ani. Vă vine să credeți că am avut și eu 18 ani? Ei bine, da. Și repetam pentru spectacolul de Purim, care era un mare eveniment, așteptat cu atâta drag, cu atâta emoție! Era o

efervescentă formidabilă, repetam cu săptămâni înainte și ne adunam aici, în strada Popa Soare. Și nu era întotdeauna foarte simplu. Era dificil a rosti: «Mergem să repetăm pentru spectacolul de Purim». Aici era cantina rituală. Și ne dădeau pepsi și o bucată de chec! Și scena era neîncăpătoare!

Și mereu erau texte noi, cântece noi, mari compozitori de muzică ușoară.”

Vorbitorii au continuat firul amintirilor: „Țin minte că Dan Mizrahy m-a ascultat, dragile mele! Minunat om! Mi-a încredințat un cântec, o adevărată bijuterie muzicală, și eram atât de emoționată, încât am început să cânt refrenul. Și am dat peste cap toată piesa muzicală; și de atunci nu m-au mai lăsat să cânt, ci doar să spun o poezie comică. Texte umoristice, acide, pline de inteligență și farmec! Nell Cobar desena în fața unui public ce umplea până la refuz două seri de spectacol! Desena caricaturi și își însoțea desenele cu o poveste savuroasă, plină de umor și de curaj. Spectacolele de Purim ne sudau, ne legau, ne făceau să fim împreună într-o bucurie a culorii, a dansului, a dragostei de viață. Erau adevărate! Spectacolul de Purim era un timp și un loc al libertății absolute! Ne îngăduiam! Lume inteligentă și plină de farmec și cântece care au rămas în memoria noastră și vor dăinui întotdeauna. Atunci poa-

te că veți înțelege cât de important este pentru mine să mă aflu acum pe această scenă. Mulțumesc din toată inima!”

Editura Hasefer a fost prezentă cu un stand de carte consistent, din care nu au lipsit titluri din literatura idiș și din istoria și cultura iudaică. O surpriză a fost lectura la prima vedere de către Maia Morgenstern a uneia dintre fabulele lui Eliezer Steinberg, „Americarul”.

Doamnele au putut achiziționa bijuterii handmade, realizate de Diana Roman, lector la Universitatea de Arte din București, sau albume de fotografii.

Momentele muzicale au inclus un recital de pian și canto, susținut de Cristina Teodora Gârbea, respectiv Andreea Alexie, de la Universitatea Națională de Muzică din București, dar și unul de muzică ușoară, semnat Bianca Blendea.

În încheiere, directorul JCC, Adrian Gueron, a subliniat: „Stimate doamne, stimate domnișoare, mă bucur tare mult că v-am avut invitate aici, la Centrul Comunitar Evreiesc. Există o vorbă care spune: casele pot avea pereți foarte groși, foarte rezistenți; la fel și comunitățile, însă căldura din interior vine de la sufletul femeilor. Tot iudaismul ne mai spune că femeile sunt înțelepte, sunt puternice, sunt pilonul casei. Iudaismul mai prescrie un lucru pe care îl știm cu toții: este acea putere emoțională de a vedea lucrurile, pe care noi o numim intuiția feminină. Vă mulțumesc că sunteți calde, că ne aduceți zâmbetul, că ne încurajați și că sunteți prezente în viața noastră. La mulți ani!”

Claudia BOSOI

Particularități ale antisemitismului chinez

În ultimii ani, antisemitismul s-a răspândit în China, deși în țară nu a existat o tradiție rasială sau religioasă, iar numărul evreilor care trăiesc în China este foarte mic. Fenomenul este prezent mai ales pe platformele digitale chineze după atacurile Hamas din 7 octombrie 2023 și a provocat un adevărat șoc printre observatori. Dar viteza, dimensiunea, coerența narativă a acestei explozii antisemite nu au apărut din senin, relatează Yang Meng, profesoară universitară, specializată în iudaism, în revista americană *The Diplomat*, dedicată zonei Asia-Pacific.

Dacă în Occident antisemitismul a evoluat prin ostilitate teologică și ideologie rasial-biologică, în China au lipsit aceste etape, a fost un salt direct la a treia etapă: un antisemitism ideologic și geopolitic funcțional, „evreul” devenind instrumentul prin care se explică influența americană, capitalismul și ierarhia globală. Din punctul de vedere al politicii externe, evreii și Israelul devin intermediarii ordinii internaționale conduse de SUA.

În China, antisemitismul are două

funcții psihologice: una răspunde întrebării implicite „de ce sunt lucrurile așa la noi?” și „unde ne aflăm în lume?”, o formă subtilă de a explica problemele interne din țară.

Beijingul, opinează autoarea, nu dirijează acest conținut antisemit, el se manifestă în lucrări și în luări de poziție ale unor intelectuali de orientare naționalistă, cadre universitare și influențeri chinezi din țară și din străinătate, mulți dintre ei fiind educați în Occident, chiar și în Israel. Nu este o atitudine impusă de stat, ci una voluntară.

Dat fiind faptul că personalități cunoscute, prestigioase sunt cele care folosesc argumente pentru a-și susține și legitima poziția, acestea pot influența opinia publică.

Autoarea atrage atenția că ar fi convenabil să se considere antisemitismul din China doar o manifestare locală a valului de antisemitism de după 7 octombrie și de după contraatacul din Gaza, dar ar fi o apreciere greșită. Ceea ce vedem în China nu este o copie a antisemitismului din anumite spații „progresiste” occidentale, o

solidaritate cu cauza unei minorități, o critică a coloniștilor din Cisiordania, împreună cu susținerea altor cauze „progresiste”, ca drepturile LGBTQ. Dimpotrivă, în China, narativele antisemite se bazează pe un naționalism majoritar, autoafirmare civilizațională și rivalități de mare putere. În unele dezbateri chineze, drepturile LGBTQ sunt considerate parte a „ideologiei occidentale corozive”, inventate sau promovate de evrei, inversul situației din Occident. Nu este o copie chineză a discursului antisemit occidental, ci o formațiune ideologică distinctă.

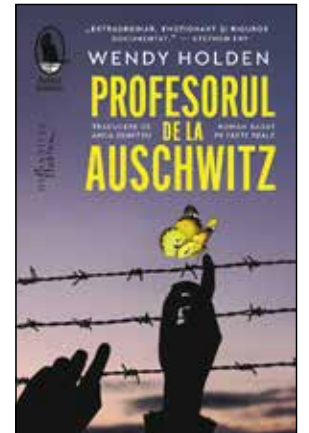
În consecință, cazul chinez nu trebuie înțeles ca o curiozitate culturală, ci ca o demonstrație timpurie a comportamentului antisemitismului global contemporan. Asemănător cu un virus, antisemitismul se adaptează când găsește un mediu nou, producând variante locale, formate nu datorită terenului istoric, ci de stimulentele politice actuale și de arhitecturile digitale. El se adaptează funcțiilor narative cerute de societate. Este esențială recunoașterea acestei dinamici pentru combaterea antisemitismului global în lumea de după 7 octombrie, conchide autoarea.

(E.G.)

Profesorul de la Auschwitz

Wendy Holden a fost ziaristă timp de 18 ani, inclusiv un deceniu la *Daily Telegraph*. Este autoarea și coautoarea a peste 30 de cărți, printre care se numără mai multe biografii din timpul războiului,

apreciate la nivel internațional, printre care și bestsellerul *Born Survivors*. Noul său roman, *Profesorul de la Auschwitz*,

tradus și publicat recent la Editura Humanitas, este bine documentat. Extras din arhive și mărturii ale supraviețuitorilor, acesta spune povestea adevărată cu mesaj inspirațional a lui Fredy Hirsch, profesorul de la Auschwitz. Tânărul a riscat totul pentru a aduce un strop de lumină și speranță în inimile copiilor deportați în lagărul de exterminare.

Scritoarea a descoperit povestea lui Hirsch când lucra cu Zuzana Ruzickova, o supraviețuitoare a Holocaustului, îndrăgostită de Hirsch. Acesta a fost un tânăr evreu homosexual, născut în Germania în 1916 și care, când naziștii au ajuns la putere, a fugit în Cehoslovacia. În urma cuceririi naziste a Cehoslovaciei, Hirsch a fost trimis la Theresienstadt. După ce lucruse cu copii în adolescență, Hirsch a preluat controlul și îngrijirea a mii de tineri din lagăr, devenind o speranță pentru sute de copii care se confruntau cu ororile lagărului de concentrare și construind un zid împotriva suferinței în inimile lor. Hirsch a fost trimis ulterior la Auschwitz și a continuat să-i sfideze pe naziștii de acolo, înființând un bloc special pentru copii în inima lagărului. Aflat în mijlocul teatrului unor orori inimaginabile, Fredy a încercat să păstreze vie speranța în inimile victimelor inocente.

„Vorbea limba germană și, într-un mod ciudat, naziștii îl respectau pentru că li se opunea, îl respectau pentru că cerea grijă față de copii. În inima întunecată a Holocaustului, exista o colibă din lemn ai cărei pereți erau pictați cu desene animate; un loc unde copiii cântau, puneau în scenă piese de teatru, scriau poezii și se aflau în siguranță înăuntru, dar totuși la umbra coșurilor de fum. Lucrul nebunesc este că, atunci când a înființat acest bloc pentru copii și a pus mici obiecte muzicale, acești ofițeri SS, care ucideau zilnic mii și mii de oameni, căutau refugiu acolo și intrau să le dea dulciuri copiilor și să urmărească spectacolele muzicale. Era o amintire a propriilor case, înainte de a deveni acești oameni de nedescris.” (Wendy Holden)

Pentru Fredy nu a existat un final fericit, dar viața acestui om remarcabil – care s-a străduit din răspuțeri pentru a face viața copiilor mai suportabilă, până la moartea sa, la vârsta de 28 de ani – merită celebrată.

„Un roman remarcabil. Wendy Holden nu se dezmințe. Dacă nu aveți timp să citiți decât un singur roman despre Holocaust, citiți-l pe acesta”, scrie Historical Novel Society.

Eva GALAMBOS

Edith NEGULICI

Jihadul Islamic câștigă teren în Cisiordania

Cu Hamas rămas fără conducători, susținători și membri din cauza războiului din Gaza, Jihadul Islamic palestinian, cel mai important grup terorist palestinian după Hamas, a reușit să-și sporească numărul de membri și activitățile de propagandă în Cisiordania, au declarat, pentru *The Times of Israel*, analiști și foste oficialități.

Jihadul Islamic (JI) a reușit să umple vidul creat de Hamas și se impune din ce în ce mai mult în partea de

vest a Cisiordaniei, unde dominația Autorității Palestiniene este mai slabă decât în restul teritoriului.

Potrivit experților, va fi mult mai greu să descurajezi sau să decapitezi grupul, ceea ce va prelungi instabilitatea, slăbind în continuare dominația Autorității Palestiniene și punând sub semnul întrebării eficiența strategiei israeliene pe termen lung a contra-

terrorismului. Aceasta ar necesita o schimbare în direcția unor operațiuni militare mult mai susținute, dincolo de eforturile oricum intense în localități palestiniene urbane periculoase. Întărirea Jihadului Islamic ar oferi un

punct de sprijin mai solid Iranului în Cisiordania, susțin analiștii. Aceasta deoarece, spre deosebire de Hamas

Gaza ar putea avea o monedă digitală proprie

Potrivit *Financial Times*, Consiliul de Pace înființat de administrația Trump analizează lansarea unei monede stabile (criptomonede) pentru Fâșia Gaza, garantată de dolarul american. Proiectul vizează reconstrucția economică și controlul riguros al fluxurilor financiare. Este vorba despre o infrastructură de plăți modernă și transparentă pentru populația civilă, eliminând circuitele financiare opace utilizate anterior. Controlul riguros al fondurilor de reconstrucție reprezintă prioritatea strategică a acestui nou sistem digital.

Proiectul este coordonat de Liran Tancman, antreprenor israelian din sectorul high-tech și fost ofițer în rezervă, care consiliază organismul de supraveghere a reabilitării enclavei.

O clauză specifică prevede ca 25% dintre veniturile generate de

tranzacțiile cu această monedă să fie virate direct către Trezoreria SUA. Această măsură are scopul de a compensa parțial costurile diplomatice și financiare angajate de Statele Unite ale Americii în regiune. Dacă va fi implementat, acest model ar putea transforma Gaza în primul teritoriu din lume cu o economie aproape integral digitală, sub egida dolarului.

Experții consideră că măsura marchează o nouă paradigmă economică, înlocuind ajutoarele tradiționale în numerar, care au fost frecvent deturnate. Planul reprezintă totodată un pas semnificativ spre o formă de autonomie administrativă bazată pe independență financiară asistată.

De la lansarea războiului din Gaza și dispariția suprastructurii financiare, numeroase firme, dar și persoane particulare cu posibilități financi-

are folosesc criptomonedă pentru diferite plăți, aceasta fiind acceptată ca instrument de plată. Totuși, scrie publicația *Jewish Currents*, deși utilă, deoarece facilitează supraviețuirea unora, aceasta nu poate înlocui un sistem bancar obișnuit. „Chiar dacă vin ajutoarele prin aceste canale, oamenii care nu au cunoștințe digitale sau acces la internet vor fi excluși din sistem”, a declarat Mahmoud Deeb, expert financiar turc de origine palestiniană. Criptomonedele nu pot soluționa probleme mai generale, cum ar fi șomajul sau lipsa de acces la serviciile financiare, chestiuni care pot fi rezolvate numai prin reconstrucția economiei din Gaza și refacerea sistemului ei bancar. A te baza pe criptomonedă este doar o soluție temporară”, a declarat Deeb.

Eva GALAMBOS

Războiul a stimulat dezvoltarea sectorului de înaltă tehnologie al Israelului

Sectorul tehnologic vital al Israelului, împiedicat să se dezvolte din cauza războiului din Gaza, dă semne de revenire. Explicația: proliferarea unor inovații în domeniul apărării și lansarea de noi investiții, relatează *The Times of Israel* (datele se referă la perioada dinaintea războiului cu Iranul). Potrivit ultimului raport al Autorității Israeliene pentru Inovații (AI), tehnologiile de vârf reprezintă 17% din PNB-ul țării, 11,5% din locurile de muncă și 57% din exporturi. Dar, ca și restul economiei, acest sector nu a fost scutit de consecințele războiului început cu atacurile Hamas din 7 octombrie 2023, manifestate prin reducerea forței de muncă și temerile eventualilor cumpărători.

Respectarea aproximativă a înțetării focului în Gaza a determinat o revenire treptată a Israelului, ilustrată cel mai bine prin decizia uriașei firme de cipuri din SUA, Nvidia, de a crea

un centru masiv de cercetare și dezvoltare în nord, care ar putea angaja 10.000 de persoane. „Investitorii se întorc nonstop”, a declarat publicației premierul Benjamin Netanyahu. Iar după război, revenirea va fi rapidă.

Dror Bin, directorul AI, a vorbit despre dificultățile companiilor de

înaltă tehnologie, unde 15-20% din personal a fost mobilizat la război ca rezerviști, iar în perioada 2023-2024 traficul aerian a fost suspendat și investitorii străini au înghețat totul,

așteptând să vadă ce se va întâmpla. Războiul a stimulat și fuga creierelor. Astfel, între 2023 și 2024, 8.300 de angajați din sectorul de înaltă tehnologie au părăsit țara pentru cel puțin un an, ceea ce reprezintă 2,1% din forța de muncă. În 2024 și 2025, producția sectorului a stagnat.

Lucrurile au început să se schimbe în 2025, când companiile israeliene din sectorul tehnologic au reușit să strângă din fonduri private 15,6 miliarde de dolari, comparativ cu 12,3 miliarde în 2024, a arătat un raport preliminar al Startup National Center. Tehnologia avansată, respectiv inovații bazate pe progresele științifice și tehnice majore, ca inteligența artificială, aplicarea computerelor în biotehnologie și calculul cuantic, au revenit în 2025 la nivelul dinaintea anului 2021, anul de vârf al tehnologiei israeliene.

În ultimii doi ani s-a înregistrat o creștere masivă în tehnologiile israeliene de apărare. În perioada iulie 2024 - aprilie 2025, numărul firmelor startup în sectorul de apărare s-a dublat, de la 160 la 312. Aproape jumătate din noile companii s-au alăturat

operațiunilor din timpul războiului, realizate de departamentul de cercetare și dezvoltare al Ministerului Apărării, a declarat ministrul director general, gen. maior (R), Amir Baram. Tehnologiile legate de apărare au înlocuit securitatea cibernetică, fiind sectorul cel mai solicitat de înaltă tehnologie, dar nu numai în Israel, ci peste tot în lume, din cauza războiului dintre Rusia și Ucraina și a tensiunilor cu China”, a afirmat Baram.

Eva GALAMBOS

Președintele Israelului, Isaac Herzog, a vizitat Etiopia

Israelul a făcut pași mari pentru întărirea și extinderea legăturilor dintre Israel și unele state africane. În acest demers, președintele Isaac Herzog a avut un rol tăcut, dar central. După ce, în noiembrie 2025, președintele Israelului a vizitat Zambia și Republica Democratică Congo, Herzog a vizitat Etiopia înainte cu două zile de declanșarea războiului cu Iranul. Țara este considerată de unii observatori politici drept „actor-cheie” în politicile de strategie externă ale Israelului, servind direcțiilor de proiectare a influențelor asupra „coridoarelor maritime critice”: Marea Roșie și bazinul Nilului.

Președintele Herzog a fost întâmpinat pe aeroportul din Addis Abeba de ministrul etiopian de externe, Gedion Tinythwos, și de ambasadorul Israelului în Etiopia, dr. Avraham Neugise. În aceeași zi, președintele Israelului s-a întâlnit cu omologul său etiopian, Taye Atske Selassie, cu prim-ministrul Abiy Ahmed Ali și cu liderii ai comunității evreilor etiopieni.

La întâlnirea cu prim-ministrul Abiy Ahmed Ali, oaspetele i-a împărtășit convingerile că acțiunile de strângere a relațiilor între Israel și Etiopia „sunt mai puternice decât orice încercare de a le submina. Ceea ce ne ghidează în politica noastră este subsumat dorinței de inovare și prosperitate pentru toți aliații, fapt care prevalează asupra oricărei încercări de divizare și obstructionare. Sunt bucuros că am avut această oportunitate de a adânci dialogul dintre noi, de a întări legăturile între națiunile noastre.”

„Este a treia mea vizită în Etiopia în calitate de președinte al Statului Israel”, a amintit președintele Herzog la întrevvedere cu președintele Selassie, evidențiind faptul că „relațiile între popoarele noastre intră în tradițiile de bună înțelegere interumană din istorie”. „Există o trăsătură comună a națiunilor noastre: capacitatea de a ne strânge mâinile, de a ne reuni resursele spirituale și materiale pentru a însămănța, îngriji și crește arborii bunăstării spre beneficiul comun”, a afirmat președintele Selassie.

Președintele Herzog a evocat importanta contribuție la dezvoltarea materială și spirituală a Etiopiei moderne datorată evreilor etiopieni, exprimându-și adâncă apreciere pentru această comunitate.

Întărirea relațiilor Israelului cu unele state africane – Etiopia, Zambia, Sudanul de Sud, Nigeria – și reînnoirea angajamentelor în domenii de interes mutual au fost concretizate prin redeschiderea ambasadelor, asistență militară la cerere și îmbunătățirea colaborării pe multiple planuri.

Julia DELEANU

Israelul alocă sume-record pentru apărare pe fondul războiului cu Iranul

Într-o declarație comună împreună cu ministrul finanțelor, Bezalel Smotrich, susținută în contextul tensiunilor regionale, premierul israelian Benjamin Netanyahu a subliniat că războiul împotriva „axei răului” conduse de Iran necesită o finanțare masivă.

Premierul a punctat succesul actualei operațiuni militare, dar a avertizat că inamicul încearcă să-și reconstruiască infrastructura nucleară și balistică în baze subterane de mare adâncime. Din acest motiv, guvernul consideră imperativă alocarea unor sume

record pentru susținerea efortului de război și a personalului militar de elită, relatează presa israeliană.

La rândul său, Bezalel Smotrich (Partidul Național Religios - Sionismul Religios) a confirmat că, pentru a asigura stabilitatea coaliției și votarea imediată a bugetului, chestiunile politice controversate vor fi lăsate deoparte. Printre acestea se numără și Legea Recrutării (lege controversată, care obligă recrutarea tinerilor ultrareligioși, scutiți până acum de obligația de a face armată) care nu va mai fi promovată în această etapă.

Smotrich a definit creșterea bugetului apărării cu zeci de miliarde de șekeli drept o investiție necesară pentru securitatea pe termen lung și pentru stabilirea unei noi ordini regionale în Orientul Mijlociu.

În ciuda duratei prelungite a conflictului, oficialii au lăudat reziliența economiei israeliene și sprijinul oferit de populație. Obiectivul imediat al guvernului este de a aduce țara pe o traiectorie de creștere accelerată și de a consolida statutul Israelului ca putere regională și globală. Autoritățile au dat asigurări că, deși s-au amânat anumite reforme economice dorite pentru reducerea costului vieții, responsabilitatea națională impune acum focalizarea resurselor pe victoria militară și securitatea cetățenilor. (E.G.)

Holon. Câini roboți, pentru găsirea oamenilor sub dărâmături

După ultimele atacuri cu rachete balistice iraniene, echipele de salvare din orașul Holon au utilizat un câine-robot, echipat cu camere de înaltă rezoluție, senzori vizuali și cu sistemul LiDAR pentru maparea 3D a mediului, ajutând la identificarea dispozitivelor explozive improvizate. Câinele-robot este capabil să navigheze prin spații strâmte și medii instabile, inaccesibile sau extrem de periculoase pentru salvatorii umani.

Utilizarea acestei tehnologii permite cartografierea rapidă a ruinelor și detectarea semnelor vitale în timp real și reduce semnificativ riscurile la

care se expun echipele de intervenție, confruntate frecvent cu instabilitatea structurală a clădirilor afectate de ex-

plozii, informează agenția israeliană de știri AnimaNews.

Deși până în acest moment nu au fost confirmate oficial victime în zona Holon, autoritățile mențin un nivel ridicat de vigilență și continuă operațiunile de scanare minuțioasă a fiecărui perimetru avariat. Armata israeliană utilizează câini-roboți, în special modelul Vision 60, produs de compania americană Ghost Robotics, în principal pentru misiuni în zone de luptă intensă. Până acum, acești roboți au fost folosiți pentru a explora rețeaua complexă de tuneluri din Gaza, înainte de intrarea soldaților, reducând riscul de victime umane și canine. Roboții sunt semiautonomi, pot urca scări, pot naviga pe teren accidentat și pot chiar pluti pe apă, dar au o durată de viață a bateriei limitată (aproximativ 90 de minute, în condiții reale).

(E.G.)

Tuneluri subterane Polonia-Belarus, construite de Hamas sau Hezbollah

În luna decembrie 2025, autoritățile poloneze au descoperit o rețea de tuneluri de aproape 100 de metri lungime și 1,5 metri înălțime, la granița dintre Polonia și Belarus. Descoperirile au fost făcute în regiunea Podlasie, adesea în zone împădurite, precum zona satului Narewka sau localitatea Kondratki. Unul dintre cele mai lungi tuneluri găsite în decembrie 2025 avea o lungime de aproximativ 60 de metri, traversând pe sub gardul de frontieră și drumul tehnic.

Ele au fost folosite pentru traficul

de migranți ilegali în cadrul războiului hibrid declanșat de regimul de la Minsk, a relatat publicația britanică *The Telegraph*. Autoritățile poloneze au arestat cel puțin 130 de persoane care au folosit aceste pasaje.

Potrivit *The Telegraph*, experți militari britanici și israelieni au afirmat că aceste tuneluri au fost realizate de anumite grupări teroriste din Orientul Mijlociu, singurii care ar dispune de o asemenea expertiză. Ei amintesc ca posibili executanți membri ai Hamas sau ai Hezbollah.

Conform surselor din cadrul autorităților poloneze, unii dintre muncitorii care au lucrat la tuneluri ar putea proveni din rândul forțelor kurde, deși Varșovia subliniază că responsabilitatea principală aparține regimului belarus.

Politia de frontieră utilizează sisteme electronice avansate, inclusiv camere cu termoviziune și senzori seismici, pentru a identifica activitățile subterane. În martie 2026, Polonia a început desfășurarea de trupe suplimentare și construirea unor noi garduri de protecție de patru metri înălțime pentru a securiza și mai mult granița.

(E.G.)

33 de imagini din ghetou: reconstituirea revoltei prin fotografii ascunse

Documentarul polonez de 75 de minute lansat în premieră pe HBO Max cu ocazia Zilei Internaționale de Comemorare a Victimelor Holocaustului aduce o contribuție majoră la memoria vizuală a Holocaustului, analizând în profunzime un set unic de fotografii realizate clandestin în timpul Revoltei din Ghetoul Varșoviei, din aprilie 1943. Surprinse din perspectiva evreiască a victimelor care știau de la început că revolta lor este sortită eșecului, dar care erau hotărâte să lupte până la capăt, mai degrabă decât să fie trimise în camerele de gazare, cele 33 de fotografii demult uitate, ale căror negative au fost descoperite și restaurate abia recent, sunt prezentate în premieră și reprezintă singurele fotografii cunoscute ale revoltei, realizate din afara aparatului propagandistic nazist. „Le-am păstrat intenționat atât de mult timp, în ideea de a le elibera atunci când lumea va începe să uite aceste lucruri”, notează Grzywaczewski în jurnalul său, o mărturie care stă la baza întregului demers cinematografic. „Imaginea acestor oameni scoși din ghetou va rămâne cu mine pentru tot restul vieții. Siluete clatinându-se de foame și tremurând din cauza șocului, murdare, zdrențăroase. Împușcați în masă; cei încă în viață căzând peste trupurile celor deja anihilați. Mii de oameni au murit în incendii, în timp ce majoritatea

supraviețuitorilor revoltei au fost trimiși la Treblinka și uciși”, scria Grzywaczewski în jurnalul său.

Regizat de Jan Czarlewski, documentarul folosește descoperirea acestor role de film ca punct de plecare pentru o amplă reconstituire istorică: de la invazia nazistă a Poloniei și înființarea ghetoului evreiesc din Varșovia, până la viața cotidiană marcată de foamete și boli, deportările masive către lagărul de exterminare de la Treblinka, revolta din 1943 și distrugerea sistematică a orașului de către nazii. Filmul se încheie cu sosirea armatei sovietice, marcând sfârșitul ocupației, dar nu și al traumei.

În paralel cu această cronică istorică, documentarul spune și o poveste profund personală: cea a lui Grzywaczewski, a familiei sale și a unei tinere evreice pe care aceștia au ajutat-o să se ascundă în timpul războiului. Prima parte a filmului este dedicată contextualizării evenimentelor din Varșovia ocupată, cu intervenții ale istoricilor și ale descendenților fotografului, care reconstituie viața lui Leszek și riscurile pe care și le-a asumat. Un rol central îl are mărturia Romei Laks, supraviețuitoare a ghetoului. Laks povestește cum s-a ascuns o perioadă în apartamentul lui Grzywaczewski și rememorează, cu o claritate tulburătoare, momentele în care se refugia într-un mic mezanin în timpul raziilor germane. A doua

jumătate a filmului se concentrează mai direct asupra Revoltei din Ghetoul Varșoviei. Specialiștii încearcă să plaseze fotografiile în contextul lor precis, temporal și spațial, explorând Varșovia de astăzi pentru a identifica locurile în care au fost realizate imaginile. Două secvențe se remarcă în mod special. Prima surprinde o clădire incendiată de nazii, sub privirile acestora, în timp ce cadavrele sunt lăsate la vedere, iar câțiva supraviețuitori rămân pe loc: oameni condamnați, în scurt timp, la moarte. A doua serie de imagini, extrem de dure, este realizată de la o fereastră a Spitalului Sfânta Sofia și arată bărbați, femei și copii escortați spre Umschlagplatz, punctul de tranzit de unde evreii din Varșovia erau deportați către camerele de gazare de

la Treblinka.

Documentarul *33 de imagini din ghetou* funcționează ca un mesaj transmis peste timp de fotograf către generațiile viitoare. Grzywaczewski subliniază explicit necesitatea conservării acestor fotografii, exprimându-și dorința ca ele să fie protejate și transmise generațiilor viitoare: „Aș dori ca aceste fotografii să rămână în siguranță pentru generațiile viitoare. Ele trebuie păstrate într-o arhivă istorică adecvată.” Pe măsură ce numărul supraviețuitorilor Holocaustului scade, iar memoria colectivă se estompează, asemenea documente nu mai sunt doar mărturii ale trecutului, ci și avertismente urgente, menite să împiedice dispariția memoriei și repetarea istoriei.

E. NEGULICI

Piața Shimon Peres, un omagiu unui lider

Autoritățile franceze au inaugurat în Paris o piață care poartă numele fostului președinte și prim-ministru israelian, Shimon Peres, într-un gest simbolic, menit să evidențieze legăturile istorice dintre Franța și Israel și moștenirea diplomatică a liderului israelian.

Noua Piață Shimon Peres este situată în cartierul istoric Marais, în arondismentul 4 al Capitalei franceze, la intersecția Rue Malher și Rue Pavée, o zonă cu o lungă tradiție a vieții evreiești pariziene. Ceremonia de inaugurare a reunit personalități politice franceze și israeliene, precum primarul Parisului, Anne Hidalgo, fostul președinte al Franței, François Hollande, fostul premier Bernard Cazeneuve și ambasadorul Israelului în Franța, Joshua Zarka.

Placa comemorativă a fost dezvelită de copiii lui Peres, Tsvia Walden și Chemi Peres, care au subliniat legătura profundă pe care tatăl lor a avut-o cu cultura și societatea franceză. Potrivit familiei, gestul Parisului reprezintă un omagiu adus valorilor pe care acesta le-a promovat: speranța pentru pace, solidaritatea socială și responsabilitatea față de comunitatea globală. Prof. Tsvia Walden a vorbit despre legătura profundă a tatălui său cu principiile culturii franceze. Ea a declarat: „Parisul îl salută pe Shimon Peres și tot ceea ce a reprezentat el: să nu renunți niciodată la speranța pentru pace, să nu renunți niciodată la solidaritatea socială și, mai presus de toate, să rămâi fidel ție însuși, patriei tale și umanității.” Chemi Peres a spus că Shimon Peres „a stabilit legături strategice cu Franța care rămâne până în prezent un partener al Israelului. Decizia de a numi o piață în onoarea sa este un gest profund emoționant”.

Primarul Anne Hidalgo l-a descris pe Peres drept „un vizionar” și „un prieten al Parisului”, afirmând că inițiativa, aprobată prin votul Consiliului municipal în 2025, capătă o semnificație specială într-un context internațional tensionat și în fața reparației antisemitismului în Europa.

În discursul său, François Hollande a amintit rolul central al lui Shimon Peres în negocierile de pace din Orientul Mijlociu, din anii 1990. Ca ministru de externe și apoi prim-ministru al Israelului, Peres a fost unul dintre arhitecții Acordurilor de la Oslo, pentru care a primit Premiul Nobel pentru Pace în 1994, alături de Yitzhak Rabin și Yasser Arafat.

Organizatorii ceremoniei au subliniat că alegerea cartierului Marais este strâns legată de istoria comunității evreiești din Paris și de memoria Holocaustului.

Dan DRUȚĂ

British Museum modifică folosirea termenului „Palestina” în galerii și exponate

British Museum a actualizat formulările din anumite panouri și hărți din galeriile dedicate Orientului Mijlociu antic, reducând utilizarea termenului „Palestina” în descrierea perioadelor istorice. Decizia vine după o sesizare a organizației UK Lawyers for Israel (UKLFI), care a contestat folosirea retrospectivă a denumirii pentru descrieri ale vechiului Levant și Egiptului antic.

din galeria egipteană la „descendență palestiniană” a fost înlocuită cu „de origine canaanită”.

Istoric, termenul „Canaan” desemna o regiune din estul Mediteranei, care cuprindea părți din actualele Israel, teritoriile palestinene (Gaza și Cisiordania), Liban, Siria și Iordania, fiind atestat în surse din mileniul al II-lea î.e.n. Denumirea „Palestina” derivă din „Philistia”, asociată popoului filistenilor, și a fost consacrată administrativ de romani în secolul al II-lea e.n., prin provincia Syria Palaestina. În Vechiul Testament, Canaanul este și Țara Sfântă promisă evreilor de către Dumnezeu, tărâmul în care „curge lapte și miere”.

Muzeul a precizat că termenul „Palestina” a fost utilizat începând din secolul al XIX-lea ca desemnare geografică pentru sudul Levantului, dar a recunoscut că sensul său contemporan este perceput ca politic. Instituția a arătat că, pentru granițele moderne, folosește terminologia Națiunilor Unite și că termenul „Palestina” poate fi menținut ca identificator cultural sau etnografic atunci când contextul o justifică.

După anunțul făcut de British Museum, peste 7.300 de persoane au semnat o petiție online prin care acuză muzeul de revizionism istoric și solicită revenirea la formulările anterioare, susținând că modificările ar fi selective, discriminatorii și nefundamentate istoric.

Irina MARKOVITS

Potrivit organizației, aplicarea generică a numelui „Palestina” pentru a include milenii de istorie poate crea impresia unei continuități politice și culturale în zonă și estompează existența regatelor Israel și Iudeea, atestate în jurul anului 1000 î.e.n. Într-o scrisoare adresată directorului muzeului, Nicholas Cullinan, UKLFI a cerut utilizarea unor denumiri specifice fiecărei perioade, precum Canaan, Regatul Israelului sau Iudeea.

În urma sesizării, unele panouri din galeria Levantină (care acoperă milenii III-II î.e.n.) au fost revizuite pentru a menționa Canaanul și populațiile canaanite, precum și ascensiunea regatelor Iudeei și Israelului, iar o referire

Israel: cât costă războiul cu Iranul

(Urmare din pag. 5)

Este un război mai scump decât altele, se arată într-o analiză a unor specialiști militari, dar și financieri, publicată în cotidianul israelian *Haaretz*. Se consumă cantități astronomice de muniție, combustibil pentru avioane care zboară și se întorc din Iran – și numai în prima zi au fost 200. Apoi este costul interceptoarelor de drone și de rachete, al rezerviștilor și al războiului cu Hezbollah în Liban, ceea ce înseamnă aproximativ un miliard de șekeli pe zi. Primele 19 zile ale războiului au costat armata israeliană 20 de miliarde de șekeli (6,3 miliarde de dolari), în timp ce în buget, pentru ducerea războiului, au fost prevăzuți 39 de miliarde de șekeli. Făcându-se toate calculele, războiul ar trebui să se termine în 39 de zile sau când se epuizează banii. Și nici dacă

se iau în calcul ultimele fonduri votate recent pentru creșterea bugetului militar, nu se va putea susține războiul pe termen nedefinit. În pofida protestelor Ministerului de Finanțe, bugetul armatei crește de fiecare dată când militarii o cer.

Ministrul de finanțe, Bezalel Smotrich, un susținător înverșunat al războiului, a declarat, legat de creșterea bugetului militar, că nu este vorba de cheltuieli, ci de investiții. Dar această idee ar trebui explicată populației, ca să fie conștientă că sacrificiile pe care le face nu vor fi în zadar, apreciază publicația israeliană.

Ce mai vedem la muzeu

O privire în Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal”

Aurel Mărculescu (1900-1947)

Alături de Ross, în cadrul gravurii românești din perioada interbelică se distinge numele lui Aurel Mărculescu, atât prin stilul expresionist de tipul Georg Grosz, cât și prin originalitatea compozițiilor și prin dimensiunea socială profundă a operei sale. Deși a fost contemporan cu reprezentanții ai avangardei românești și a intrat în contact cu personalități precum Șașa Pană sau Jules Perahim, Mărculescu nu a adoptat limbajul abstract al acestei direcții, preferând o expresie artistică personală, caracterizată printr-un realism expresiv și o profundă orientare către realitățile sociale ale epocii.

Artistul s-a născut la 20 aprilie 1900, în Piatra Neamț, într-o familie modestă. Detalii despre debutul său artistic apar atent analizate în nr. 6 al revistei *Arta Plastică* din anul 1960, într-un articol dedicat lui Mărculescu și semnat de criticul Eugen Iacob. Aflăm astfel informații despre copilăria petrecută în mediul urban periferic, peisaj care i-a oferit primele imagini ce aveau să-i marcheze ulterior universul artistic: case modeste, dughe, cârciumi sărăcicioase, câini și cai slăbănogi, copii desculți sau țărani ale căror chipuri purtau urmele muncii și

ale lipsurilor.

Talentul său pentru desen s-a manifestat încă din anii școlii primare, însă tatăl său, conștient de dificultățile unei cariere artistice, l-a îndemnat să învețe o meserie. În 1914 familia s-a mutat la București, unde tânărul Mărculescu a lucrat ca ucenic la un meșter ceasornicar și bijutier, familiarizându-se astfel cu tehnicile fine ale gravurii. În paralel, a fost admis la Academia de Belle-Arte din București, însă dificultățile materiale ale familiei l-au împiedicat să-și continue studiile. În jurul vârstei de 20 de ani, deci în debutul anilor 1920, Mărculescu a intrat în contact cu mișcarea muncitorească, un fenomen european puternic și o forță politică și socială majoră în multe state europene, cauză căreia avea

să-i dedice o mare parte din activitatea sa artistică. În 1920 a participat la acțiuni ale muncitorilor, distribuind manifeste și implicându-se în activități de propagandă. Represiunea care a urmat a dus la arestarea multor militanți și la încarcerarea lor la Penitenciarul Jilava. Urmărit de Siguranța Statului, artistul a fost nevoit să părăsească pentru o perioadă Capitala, retrăgându-se la Piatra Neamț și apoi la Iași unde s-a dedicat intens desenului și perfecționării tehnicii sale.

După revenirea la București, a colaborat la mai multe publicații de stânga, printre care revista *Facila*, condusă de N.D. Cocea. În paginile acesteia a realizat portrete ale unor intelectuali ai epocii, precum Radu Rosetti, Mina Minovici sau Ioan Bianu, în cadrul unei anchete publicistice referitoare la maltratarea deținuților politici. Din cauza conținutului critic al lucrărilor sale, numeroase desene au fost cenzurate sau publicate sub pseudonim, iar presiunile exercitate de autorități l-au determinat să se stabilească definitiv la Botoșani.

În timpul regimului militar condus de Ion Antonescu, numeroși evrei și opozanți politici au fost deportați în Transnistria. Mărculescu, al cărui nume real era Aron Marcovici, a fost arestat și deportat în 1942 în Lagărul de la Vapniarka, iar ulterior transferat la Lagărul de la Savrani.

Această etapă dramatică a creației sale este reprezentată de lucrări-

le realizate în perioada detenției din lagărele de la Vapniarka și Savrani. Mărculescu a continuat să creeze în condiții extrem de precare, a fost nevoit să improvizeze atât suporturile, cât și ustensilele de lucru: cuie sau sârme găsite în barăci sau pe terenul lagărului, bucăți de metal ascuțite (resturi de tablă, capete de cartușe sau fragmente metalice), obiecte rudimentare ascuțite manual, transformate în instrumente de incizie, plăci de metal recuperate (de exemplu, din obiecte militare sau cutii), lemnul stâlpilor din barăci, tabla cutiilor de conserve, materiale textile de la paturi. Gravurile rezultate, realizate prin zgâriere directă, constituie mărturie artistică ale suferinței și ale experienței detenției.

În vitrina muzeului, la etaj, este expusă una dintre gravurile semnate de Aurel Mărculescu, o compoziție ce reprezintă imaginea unei străzi, a unui bărbat în vârstă, marcat de sărăcie și necazuri, surprins în timp ce înaintea cu dificultate pe o stradă noroioasă, aprinzând felinarele mahalalei. Personajul este însoțit de un câine slab și costeliv, imaginea accentuând atmosfera de precaritate și marginalitate specifică periferiilor urbane. Semnătura inconfundabilă a lui Mărculescu este prezentă în partea de jos-dreapta a gravurii.

Creația lui Aurel Mărculescu se caracterizează prin reprezentarea expresionistă, dură a tipologiilor umane aparținând mediilor marginale și prin evocarea atmosferei târgurilor și a mahalalelor. Influențat poate de arta lui Georg Grosz și de cea a lui Kathe Kollwitz, Mărculescu a fost mereu conștient de potențialul gravurii ca mijloc de transmitere a ideilor sociale și politice, utilizând această tehnică pentru a reflecta realitățile epocii sale.

Întors din lagăr cu sănătatea grav afectată de frig, foamete și boală, el nu a mai reușit să-și reia activitatea artistică. A murit la 12 decembrie 1947, însă gravura sa continuă să constituie o mărturie vizuală extrem de importantă asupra uneia dintre cele mai frământate perioade din istoria României.

Carmen Hannah IOVIȚU

Biblia Ferrara, la reeditare: cum și-au ținut vie credința evreii sefarzi

In 1553, o comunitate de evrei sefarzi izgoniți din Spania și Portugalia își găsea adăpost la Ferrara, în nordul Italiei. Sub protecția ducelui Ercole II d'Este, au făcut un gest care în țările de origine le-ar fi putut aduce moartea: au tipărit o Biblie evreiască în limba spaniolă.

Cunoscută astăzi drept Biblia Ferrara, cartea răspundea unor nevoi urgente, practice și identitare. După decretul de expulzare din 1492, emis de Ferdinand al II-lea de Aragon și Isabella I de Castilia, mulți evrei au ales convertirea oficială la catolicism pentru a rămâne în Peninsula Iberică. Acești conversos, deveniți cripto-evrei, au continuat să-și practice credința în taină, în sânul familiei. Trecerea timpului, dezrădăcinarea și interdicerea religiei iudaice a făcut ca tot ceea ce știau despre tradiții să se estompeze.

„Comunitatea din Ferrara nu era alcătuită doar din evrei expulzați în 1492, ci mai ales din convertiți originari din Portugalia și Spania, care și-au păstrat secretele practicilor religioase și le-au transmis mai târziu copiilor”, notează Paloma Díaz-Mas, profesoară de literatură sefardă, cercetătoare și autoarea introducerii la noua ediție a acestei Biblii.

Pentru cripto-evrei, orice formă de viață religioasă era interzisă. Nu aveau sinagogi și nu puteau avea rabini. Nu puteau ține sărbătorile, nu aveau voie să aprindă lumânări de Șabat, să respecte legile alimentare sau să dețină cărți în ebraică. O singură pagină putea deveni probă într-un proces al Inchiziției. Religia, educația, până și hrana erau supravegheate.

La câteva decenii după expulzare, comunitatea evreiască din Ferrara a primit o șansă la reînvițarea și redescoperirea ritualurilor pierdute în urmă cu generații. Puțini dintre evrei mai

stăpâneau ebraica în vorbit, citit sau scris. Spaniola le devenise limbă comună. Prin urmare, evreii din Ferrara au decis să traducă în spaniolă și să tipărească o ediție completă a Bibliei ebraice, un instrument de reconectare cu textul sacru evreiesc, într-un moment în care Conciliul de la Trento reafirma autoritatea Vulgatei latine drept text canonic al Bisericii Catolice.

Dorința și nevoia evreilor conversos de a se reconecta cu textele evreiești, cu limba ebraică și cu religia iudaică nu erau izolate la Ferrara. În restul Italiei și la Amsterdam, alte comunități sefarde încercau să-și refacă viața religioasă. La Amsterdam, comunitatea evreiască chema rabini din Imperiul Otoman și din nordul Africii pentru a oferi îndrumare spirituală unor credincioși care își pierduseră limba și o parte din învățătură.

Pentru tradiția iudaică, Tanahul cuprinde Tora (cele cinci cărți ale lui Moise), Nevi'im (Profeții) și Ketuvim (Scriterile). În spațiul creștin, Biblia include 46 de cărți ale Vechiului Testament și 27 de cărți ale Noului Testament, cu structuri și canon diferite. În acel context tensionat, apariția unei ediții sefarde în limba comună a exilaților a fost mai mult decât un act tipografic, a fost o formă de recuperare.

Noua ediție, publicată în ianuarie 2026 de Fundación José Antonio de Castro, readuce în atenție un volum care reprezintă o poveste de supraviețuire și reziliență. Gravura de pe frontispiciul cărții, care înfățișează o corabie cu catargul frânt, purtată de furtună, trimite cu gândul la portretul, destinul și viitorul unei comunități silite să înfrunte persecuțiile Inchiziției, să-și părăsească țara, să-și ascundă credința și să o reconstruiască în singura limbă care le rămăsese cămin.

Irina MARKOVITS

Primul militar american Drept între Popoare

Ceremonia de conferire *post-mortem* a Medaliei de Onoare acordată sergentului major american Roddie Edmonds, salvator de vieți evreiești în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, s-a desfășurat la Casa Albă, organizată de președintele Trump. În februarie 2015, Yad Vashem l-a recunoscut pe Edmonds Drept între Popoare, al cincilea american și primul militar care a fost distins cu acest titlu. Medalia a fost înmănată fiului său, pastorul Chris Edmonds, de către președintele Donald Trump în fața unei audiențe din care au făcut parte membrii familiei, parlamentari, lideri ai unor organizații evreiești americane.

Sergentul major Roddie Edmonds s-a numărat printre cei 1.200 de militari ai armatei americane care au căzut prizonieri ai nemților în timpul bătăliei din Bulge, cunoscută ca ofensiva din Munții Ardeni, pe Frontul de Vest. Luptele au durat din decembrie 1944 până în ianuarie 1945. Roddie Edmonds a fost internat la Stalag IX-A, lagăr pentru prizonieri de război. La 26 ianuarie 1945, comandantul lagărului a ordonat, sub amenințarea execuției, ca în dimineața următoare numai prizonierii de război evrei să se

prezinte la raport. Edmonds a înțeles primejdia și, fiind cel mai mare în grad, a hotărât ca toți prizonierii, nu doar cei de etnie evreiască, să iasă la raport. „Adevărul sau glonte!” i-a apăsat tâmpla cu pistolul ofiterul nazist. „Noi suntem toți evrei aici!”, a răspuns Edmonds. Opresorul a lăsat arma jos. În martie 1945, armatele Forțelor Aliate se apropiau de lagăr. Comandantul a dat ordin de adunare a prizonierilor pentru evacuare. „Rămâneți în urma nemților”, le-a zis Edmonds prizonierilor în timp ce soseau camioanele. După ce s-a asigurat că nemții au plecat, și-a trimis camarazii înapoi la barăci. Ieșiseră din mâna naziștilor. „O poveste surprinzătoare!”, a exclamat Trump.

Chris Edmonds a auzit întreaga istorisire de la un fost camarad de război și de lagăr al tatălui său, Lesler Tanner. Tatăl lui nu mai era. „După ce a terminat de povestit (era în 2013, la New York), Lesler s-a uitat la mine și mi-a spus: «Tatăl tău merită Medalia de Onoare. Ar trebui ca aceste fapte să fie cunoscute de Congresul american.» Sunt 13 ani de atunci și sunt recunoscător că astăzi a avut loc această ceremonie.”

Iulia DELEANU

Sportivii evrei americani continuă să performeze la nivel înalt

Sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie au confirmat din nou forma excelentă a unor sportivi remarcabili din spațiul nord-american, fie că vorbim de baschet, fie de hochei. Două momente sunt consemnate și de noi în cele ce urmează.

Pe 22 februarie 2026, la Jocurile Olimpice de Iarnă de la Milano, echipa națională de hochei a SUA a cucerit prima medalie de aur olimpică din ultimii 46 de ani, iar omul momentului a fost jucătorul de origine evreiască Jack Hughes. Starul echipei New Jersey Devils a marcat golul în prelungiri, trimițând pucul printre picioarele portarului canadian Jordan Binnington și oferind Statelor Unite victoria cu 2-1 în fața Canadei. Ultima dată când SUA câștigase aurul olimpic la hochei fusese în 1980, la celebrul meci cunoscut sub numele de „Miracle on Ice”, când echipa americană a eliminat Uniunea Sovietică. Hughes nu a fost singurul jucător evreu al echipei americane olimpice. Fratele său, Quinn, apărător la Minnesota Wild și fost căpitan al echipei Vancouver Canucks, a fost desemnat cel mai bun fundaș al turneului, după ce înscrișese și el un gol în prelungirile semifinalei. Luke, cel de-al treilea frate Hughes, joacă și el la New Jersey Devils, cei trei reprezentând prima familie americană

cu trei frați selectați în primul tur al draftului NHL. Familia Hughes este o adevărată dinastie sportivă evreiască. Mama lor, Ellen Weinberg-Hughes, a reprezentat echipa feminină de hochei a SUA la Campionatele Mondiale din

1992 și a făcut parte din stafful tehnic al echipei feminine care a câștigat aurul la Milano. Este și membră a International Jewish Sports Hall of Fame.

Tot sub semnul cifrei trei stă și știrea noastră din baschet: pe 16 martie, arena Barclays Center din Brooklyn a trăit o seară cu totul specială. Pentru prima dată în istoria NBA, un meci a pus față în față trei jucători cu cetățenie israeliană: Deni Avdiya, în tricoul echipei Portland Trail Blazers, și Danny Wolf împreună cu Ben Saraf, ambii evoluând pentru Brooklyn Nets. Avdiya a devenit recent primul israeli-

an selectat vreodată în echipa All-Star a NBA. Wolf, crescut în Illinois, și-a obținut cetățenia israeliană pentru a reprezenta echipa națională din Israel în competițiile internaționale, în timp ce Saraf s-a format ca baschetbalist chiar în Israel. Atmosfera din sală a semănat, după cum a remarcat chiar Avdiya, cu cea de la meciurile celebrei Maccabi Tel Aviv. Portland a câștigat meciul cu 114-95, dar rezultatul a contat mai puțin decât semnificația istorică a seriei. Avdiya a declarat după meci că nu procesase încă pe deplin importanța momentului: „Îmi doresc ca toți cei din Israel să fie bine. A reprezenta această comunitate pe cea mai mare scenă e un lucru emoționant pentru mine și pentru mulți alții. A fost una dintre cele mai frumoase seri din cariera mea. Să jucăm aici toți trei... e un vis devenit realitate.” Această partidă a însemnat și egalarea unui record vechi de aproximativ șapte decenii, un record privind numărul de jucători evrei care au evoluat într-un singur meci de NBA în același timp. Pe 10 noiembrie 1953, Dolph Schayes, Irv Bemoras și Red Holzman au evoluat simultan într-un meci disputat între Syracuse Nationals (acum Philadelphia 76ers) și Milwaukee Hawks (acum Atlanta Hawks).

La finalul rubricii noastre, *inaugurăm o serie de povești despre evreii din fotbalul românesc* de-a lungul timpului. Începem seria cu povestea unui om de legendă din Timișoara interbelică, William Zombory – portarul-golgheter al României Mari.

Există în istoria fotbalului românesc o figură pe cât de fascinantă, pe atât de puțin cunoscută publicului larg de astăzi: **William Zombory**, sau Vilmos Zombori, un portar timișorean

care a trăit fotbalul cu o intensitate rar întâlnită. „Willi”, așa cum era alintat el de colegi și de presa vremii, s-a născut la Timișoara pe 11 ianuarie 1906, într-o familie cu nouă frați. Întreaga sa carieră fotbalistică a fost legată de Timișoara; a debutat în fotbalul mare în 1926, la Chinezul Timișoara. Chiar din primul sezon la echipa mare, norocul i-a surâs spectaculos, căci Chinezul a câștigat titlul de campioană a României. Tot în acel an, Zombory s-a remarcat într-o victorie de răsunet, 3-0 împotriva spaniolilor de la Athletic Bilbao.

Odată cu destrămarea Chinezului, Zombory a ales să rămână în orașul natal și a trecut la Ripensia, echipa care urma să domine fotbalul românesc în perioada interbelică. Sub culorile Ripensiei a câștigat patru titluri (1932-33, 1934-35, 1935-36, 1937-38) și două Cupe ale României (1933-34, 1935-36). Portarul bănățean a bifat și 9 partide în echipa națională a României. Zombory a participat și la Campionatul Mondial din Italia, în 1934.

Dar ceea ce l-a făcut cu adevărat legendar a fost un detaliu unic în fotbalul acelor vremuri: Zombory era specialist în lovituri de pedeapsă și a devenit portarul cu cele mai multe goluri înscrise în prima divizie a României, adunând cinci astfel de reușite. A marcat inclusiv într-o finală a Cupei României din 1935, aducând egalul 5-5 cu CFR București în timpul regulamentar – deși trofeul a revenit în cele din urmă adversarilor, în prelungiri.

În viața de zi cu zi Zombory era ucenic, muncitor și maestru la Atelierele CFR din Timișoara, ajungând mai târziu tehnician principal la Uzinele Mecanice. S-a stins din viață la 17 ianuarie 1993, la vârsta de 87 de ani.

Cristian VECHIU

DIN BUCĂTĂRIA EVREIASCĂ

Tort de ciocolată pentru Pesah

Meniul mesei de Seder Pesah este cunoscut și oarecum standardizat la evreii așkenazi, cei din nord-estul și estul Europei. Este în primul rând platoul cu felurile simbolice, de la ierburile amare la harosetul dulce, un fel de itinerar al evreilor de la robie spre libertate, apoi supă cu găluștele de azimă, friptura de miel sau de pasăre, garniturile de legume. Azimă peste tot, vinurile, 4 pahare, se pare că 4 e o cifră fatidică, atât se bea și de Purim și de Tu biSvat. Diferă desertul, care se găsește într-o mare varietate, numitorul comun fiind baza: fie făină de azimă, fie foile de azimă, adică de mațot. Rețeta de mai jos este a unui tort de ciocolată, cel puțin la fel de bun ca și cel pe bază de făină, dar mai ușor de preparat.

Ingrediente

- 1 ceașcă plus 1 lingură de lichior de cafea, dar, dacă e cazul, se poate folosi mai mult
- 5 foi de mațot
- 180 gr ciocolată amăruie cu 58% cacao, ruptă bucăți
- 1/4 ceașcă zahăr brun
- 4 gălbenușuri mari
- 80 gr unt nesărat, tăiat bucăți
- 1,5 ceașcă alune prăjite și mărunțite
- sare de mare.

Preparare

Se toarnă lichiorul într-o tavă pă-

trată, de dimensiunea unei foi de mața.

Fiecare foaie de mața se scufundă ușor în lichior, câte un minut pe ambele părți.

Se pun foile pe o farfurie.

Se toarnă restul de lichior într-un vas gradat. Trebuie să fie 180 de mililitri, dacă nu, se completează.

Ciocolata, zahărul și lichiorul se pun într-un castron și castronul în bain-marie. Se amestecă această compoziție până când ciocolata s-a înmuiat și amestecul devine uniform, aproximativ trei minute, apoi se închide focul. Se adaugă unul câte unul gălbenușurile și se amestecă cu restul de cremă, apoi se dă focul la mediu și se lasă trei minute în bain-marie. Se ia de pe foc și se pune câte o lingură de unt, se amestecă până obținem o cremă fină.

Se așază pe un platou o foaie de mața umezită, se acoperă cu un strat subțire de cremă de ciocolată și se presară alunele mărunțite. Se continuă prepararea fiecărei foi, apoi se ung cu cremă și părțile laterale. Crema care acoperă ultima foaie trebuie să fie fără cocoloașe și se completează toate locurile unde nu a ajuns crema. Se presară deasupra sare și restul de alune prăjite

Tortul se pune în frigider, neacoperit, pentru două ore și se scoate cu o oră înainte de a fi servit.

(E.G.)

Noam Bettan reprezintă Israelul la Eurovision 2026

La a 70-a ediție a Concursului Eurovision 2026, de la Viena, Israelul va fi reprezentat de Noam Bettan. Câștigător al concursului anual de selecție Hokocho Haba (în traducere liberă: Steaua următoare), Noam s-a născut în Franța, acum 27 de ani. Părinții au emigrat în Israel și băiatul a crescut la Ra'anana. Și-a început cariera muzicală în urmă cu opt ani. În 2023 și-a lansat albumul de debut *Deasupra apei* și a devenit cunoscut la posturi de radio și pe platforme de socializare. Pentru Eurovision a ales cântecul *Michelle*, cu text în ebraică, engleză și franceză, având trei autori: Nadav Aharoni, Tsilil Klifi, Yuval Raphael, aceasta din urmă supraviețuitoare a masacrelor Hamas din 7 octombrie 2023 și laureată cu premiul al doilea la Eurovision 2025. Cine a ascultat *Michelle* nu a putut să nu remarce diferența tematică față de cântecele prezentate de Israel în edițiile din 2024 și 2025.

Bettan s-a făcut remarcat din 2018, când s-a poziționat pe locul 3 la Concursul Pokeah Einayim, cu un cântec scris de sergentul IDF Yaron Oree Shay, din Brigada Nahal, ucis de teroriști la 7 octombrie 2023.

Israelul a fost admis să participe la Eurovision în pofida unor state care i-au refuzat invitația (Islanda, Irlanda, Olanda, Slovenia, Spania) și care au anunțat că vor boicota evenimentul ca protest față de decizia European Broadcasting Union (EBU) de a permite participarea Israelului, din timpul reuniunii de la Geneva, deși organizatorii le-au făcut concesii: reducerea „influenței” asupra voturilor venite din-

spre guverne și părți terțe.

Noam Bettan e conștient că va avea parte de ostilități cauzate de antisemitismul global fără precedent, de după 7 octombrie 2023. „Deși nu pot spune că voi vedea în public oameni fluturând steagul Israelului, știu că o întreagă națiune e cu mine: voi fi vocea lor, a mărturisit el la postul de radio Kan Gimel. Cred că este un privilegiu, o misiune diferită de oricare alta și doresc ca părinții mei, care au ales să vină din Franța în Israel, să fie mândri de mine. Doresc ca voi toți să fiți mândri de mine.”

Nici Eden Golan și nici Yuval Raphael, reprezentatele Israelului în 2024 și 2025 la Eurovision, nu au avut parte de alt tratament. În timpul interpretărilor au fost proteste, amenințări, steaguri palestiniene. Cele două cântărețe s-au bucurat de locul doi (Golan) și locul întâi (Raphael) la votul telepublicului, dar au fost pe locurile 5 și respectiv 2 ale concursului.

Analizii se așteaptă ca anul acesta fanii pro-Israel să poată contracara mai bine atacurile psihologice la adresa candidatului israelian. Nici juriul nu este scutit de ingerințe extraprofesionale. În procentajul de 50% reprezentat de votul final, în ultimii ani Israelul a primit o notă care să-i diminueze șansele de câștigare a concursului.

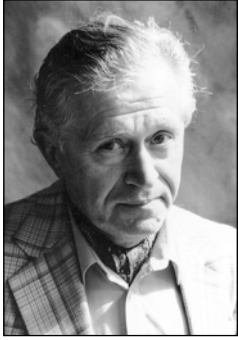
Din 1973, de când participă la Eurovision, Israelul s-a aflat de patru ori pe primul loc: 1978, *A-ba-ni-ni*, Yzhar Cohen; 1979, *Halleluyah*, Gali Atari; 1998, *Diva*, Dana International; 2018, *Toy*, Netta Barzilai. În 2019 Tel Avivul a fost gazda Eurovision.

Julia DELEANU

Centenar Anatol Vieru

„Un revoluționar în muzică”

Niciunul dintre ascendenții lui Anatol Vieru – se împlinesc 100 de ani de la naștere – nu a fost muzician. Totuși în casa unei bunici exista o pianină, ceea ce însemna un interes pentru această artă. Viitorul alergător de cursă lungă în muzica românească a secolului al XX-lea, compozitor, dirijor, critic muzical, teoretician, profesor formator a zeci de generații de muzicieni, s-a apropiat de muzică în primii ani ai adolescenței, când a ascultat la patefon un disc cu o simfonie de Beethoven. Curând, lumea veche avea să se facă țândări: statul național legionar, exmatricularea din școlile de stat, dictatura antonesciană, Pogromul de la Iași, trăite aievea. Decantările aveau să vină târziu: *Memorial*, *Treptele tăcerii*, *Exodul*, *Psalm 1993*...

Acumulările ulterioare ale teoreticianului – autor al unei cărți fundamentale de estetică muzicală în secolul al XX-lea: *Cartea Modurilor* – l-au avut temelie pe Beethoven: nu auzul propriu-zis contează în muzică, ci cel interior. Compozitorul poartă în sine materia sonoră, o imaginează. Se duce la pian numai pentru a-și clarifica ideile, a se verifica. După 1945, când studiază la Conservatorul din București, avându-i magiștri pe Leon Klepper, Paul Constantinescu, Constantin Silvestri, apoi la Conservatorul din Moscova, cu Aram Hacıaturian, învață să se descopere pe sine: apetența pentru parabolă; distanțarea față de muzica dodecafonică, electronică, serială. Nonconformismul îl însoțește toată viața. În 1970, când participă la cursurile de avangardă muzicală de la Darmstadt, analizează cu ochi critici avangardismul. Pledează pentru spiritul critic: memorialistică (1978), *Anatol Vieru despre muzica sa*; un interviu cu Lena Vieru-Conta (*Muzica 7/2020*). „Tatălui meu îi displace termenul de avangardă, cum îi displace, în general, etichetele, oricare ar fi fost ele. E adevărat că avangarda de azi respinge ideea acordurilor consonante, obsesia ei este anti – neoclasicismul.” Lucru prețuit de rectorul Universității de Muzică din Viena, în *Laudatio* la decernarea Premiului Herder (1986): „Ca reprezentant al modalismului, Anatol Vieru este fără îndoială un revoluționar în muzică, dar refuză să fie descris drept avangardist. Această etichetă poartă în sine pericolul anchilozării (...). El vrea să se reînnoiască permanent.”

Opera lui – simfonii, cvartete pentru coarde, concerte, piese corale, muzică de cameră, teatru liric, muzică de film – se constituie într-o împietire dintre artă, știință, filozofie.

Chiar dacă universul ar dispărea, muzica tot ar rămâne, îl cita Andrei Vieru pe Schopenhauer, vorbind despre centenarul părintelui său la Radio România Muzical.

Iulia DELEANU

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

Comunitatea Evreilor Tecuci anunță cu regret trecerea în neființă a membrului comunității noastre, **HALER MILICĂ**, membru în Comitetul de Conducere al comunității noastre de peste 20 ani. Să-i fie sufletul înconjurat de lumină și Dumnezeu să-i dăruiască Pace și odihnă veșnică. Amintirea ta va rămâne mereu în inimile noastre!

Iancu Aizic

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 15 februarie - 15 martie: **ARDELEANU GOLDHAMMER IUDITA** (Cimitirul Sefard), **SĂRARU ALICE** (Cimitirul Giurgiului), **GOLDSTAIN ELCA** (Cimitirul Giurgiului), **AVRAM DAVID** (Cimitirul Giurgiului), **ZRIHEN NISSIM** (Cimitirul Giurgiului), **VALDMAN MANAS** (Cimitirul Giurgiului), **DUȚĂ FELICIA** (Cimitirul Giurgiului), **ZALMAN SERGIU** (Cimitirul Giurgiului).

Mihaela Trifu s-a stins din viață

Am cunoscut-o pe Mihaela Trifu cu multe zeci de ani în urmă, când abia se angajase la Agenția de Publicitate Publicom, unde se ocupa de organizarea unor târguri internaționale.

Venirea ei în Agenție nu a trecut neobservată, un coleg întrebându-mă dacă am văzut ce fată tânără și drăguță tocmai venise printre noi, cei vechi. Nu văzusem, dar după câțiva vreme, când am avut ceva de lucru împreună, am observat că Mihaela era nu numai frumoasă, ci și inteligentă, săritoare și cu multă inițiativă. Un om cu care era o plăcere și un privilegiu să lucrezi.

Cei aflați atunci la conducerea țării au decis că Agenția Publicom trebuia desființată și salariații împrăștiați la Camera de Comerț și la Romexpo. Așa că m-am reîntâlnit cu Mihaela pe când ea era directoarea unei organizații numită Romexpo Internațional, unde am remarcat că știa să își trateze oamenii din subordine cu diplomație, fiind blândă și dreaptă, dar și corectă față de ei. Îmi amintesc că odată mi-a trebuit

multă răbdare să depășesc „barajul” pe care îl ridicase pentru apărarea celor pe care îi conducea. Bravo, Mihaela!

Apoi drumurile vieții ne-au despărțit și ulterior ne-au adus din nou împreună, la redacția Editurii Hasefer și a *Realității evreiești*. Aici, Mihaela se ocupa, așa spune cu talent, de „noutăți” precum organizarea lansării cărților, de târgurile și saloanele la care editura își prezenta volumele recent apărute, de site-ul editurii.

Dumnezeu i-a dăruit și o fiică pe care a iubit-o fierbinte și care i-a răspuns cu aceeași ardoare.

Mihaela a lăsat în urmă și mulți prieteni, inclusiv din vremea școlii, colegi de serviciu și toți s-au unit în a regreta dispariția ei la o vârstă prea tânără.

Drum lin în eternitate și să îți fie amintirea binecuvântată!

Alx. MARINESCU

„Te iubesc, mama! Pentru totdeauna...”

Pentru mine, mama mea a fost și va rămâne un exemplu de putere, bunătate și lumină. Un om în adevăratul sens al cuvântului – un superlativ de mamă și de suflet.

Tot ceea ce sunt astăzi poartă amprenta ei, iar tot ceea ce voi deveni de aici înainte va fi ghidat de dorința profundă de a onora ceea ce a fost ea: demnă, caldă, puternică și infinit de bună.

În ultimele ei zile, am avut un moment care va rămâne cu mine pentru tot restul vieții. I-am spus: „Tu știi că ești extraordinară?” Iar ea, cu modestia care a definit-o mereu, mi-a răspuns: „Nu, mami, sunt doar

un om ca toți ceilalți.”

I-am spus că, de obicei, nu o contrazic... dar de data aceasta nu pot fi de acord cu ea. Pentru că nu a fost „doar un om”. A fost un suflet rar. Un om care a iubit profund, care a dăruit fără măsură și care a făcut bine în jurul lui fără să ceară nimic în schimb.

Pentru mine, a fost totul.

Raiul a câștigat un suflet, iar eu am câștigat un înger. Și știi că, de oriunde ar fi, va continua să mă iubească și să mă vegheze, așa cum a făcut-o întotdeauna.

Te iubesc, mama! Pentru totdeauna...

Ioana TRIFU

Emilia Hristea – doi ani de la deces

Evenimente care schimbă curgerea anilor

Pe 16 martie s-au împlinit doi ani de la plecarea în eternitate a Emiliei Hristea, doi ani care au trecut în goană, cu muncă, griji și bucurii pentru cei care i-au fost colegi la redacția revistei *Mesagerul economic* și apoi, unii dintre ei, și la *Realitatea evreiască*. Doi ani însă care au schimbat pentru mine și restul familiei înțelesul curgerii vremii și înșăși semnificația timpului. Nu mai sunt pur și simplu doi ani, ci zilele numărate nu de la Facerea Lumii, ci de când Emilia nu mai e cu noi. Zile care nu sunt sărbătorite, nu au nici revelion, nici aniversări. Zile care au introdus în vocabularul nostru, al celor apropiați, al colegilor, al prietenilor ei un alt mod de a măsura timpul: „De când a murit Emilia...”

Zile în care a trebuit întâi să învățăm, la fel ca toți cei care au trecut printr-o astfel de pierdere, să trăim fără Emilia. În cazul meu, fără a mai avea cu cine schimba o vorbă, pe cine să întreb cum se simte, ce să facem de mâncare, cum e cartea pe care o citea ea, unde mergem în concediu sau la plimbare.

Întrebări obișnuite pentru orice familie, dar devenite fără rost și fără a avea cui să le mai pun, în cazul meu. Zile în care a trebuit să învăț viața de unul singur.

Și zile în care a trebuit să învăț că durerea trebuie să fie trăită tot mai des și cu un dram de bucurie, împreună cu prietenii, câți au mai rămas, și, iată, împreună cu foștii colegi care au cunoscut-o pe Emilia Hristea și pe care i-a durut, și pe ei, dispariția ei. Și care îi simțeau lipsa și din punct de vedere profesional.

Și așa am învățat, tot de la Emilia, că sunt mai multe feluri de durere, cea care îți sfășie singură inima și cea care rămâne pe veci în suflet, dar și cea împărțită cu cei dragi, amestecată cu plăceri și bucurii, umanizată, dar tot crâncenă.

La revedere, Emilia, deși ești mereu în sufletul meu!

Alx. MARINESCU

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna aprilie

Mircea Săucan – regizor și prozator, născut la Paris, 5 aprilie 1928, venit cu familia în România, 1934. Imigrat în Israel, 1987, decedat la Nazareth Illit, 2003.

Eliyahu Bakshi-Doron – șef-rabin sefard al Israelului, 1993-2003; născut la Ierusalim, 5 aprilie 1941. Adept al dialogului interconfesional. Decedat la Ierusalim, 12 aprilie 2020.

Maria Banuș – poetă, născută la București, 10 aprilie 1914. Premiul Herder pentru poezie, 1986. Decedată la București, 1999.

Tristan Tzara (Samuel Rosenstock) – poet, născut la Moinești, 16 aprilie 1896, stabilit în Franța. Unul dintre întemeietorii dadaismului. Decedat la Paris, 1963.

Rita Levi-Montalcini – neurobiolog, născută la Torino, 22 aprilie 1909. Premiul Nobel pentru medicină, 1986. Senator pe viață în Senatul Italiei, până la deces, 2012.

Barbra Streisand – actriță de film și cântăreață, născută la New York, 24 aprilie 1942. Printre cântecele interpretate: *Kol Nidre* și alte melodii ebraice clasice.

Evrei decedați în luna aprilie

Ilarie Voronca (Eduard Marcus) – poet și eseist, născut la Brăila, 1903, stabilit în Franța, 1933. Sinucid la Paris, 8 aprilie 1946.

Nina Cassian (Renée Annie Cassian Mătăsaru) – poetă, născută la Galați, 1924, exilată în SUA, 1985. A scris și pe teme evreiești. Decedată la New York, 14 aprilie 2014.

Radu Lupu – compozitor și pianist, născut la Galați, 1945. Premii internaționale; comandor al Ordinului Imperiului Britanic. Decedat la Lausanne, 17 aprilie 2022.

Meir Nitzan (Mintz) – om politic, născut la București, 1931, imigrat în Israel la 16 ani. Primarul orașului Rishon LeZion, 1983-2008. Decedat la Rishon LeZion, 19 aprilie 2025.

Marcel Hermann Iancu (Janco) – pictor și arhitect, născut la București, 1895, imigrat în Palestina, 1941. Premiul Israel, 1957. Decedat la Ein Hod, Israel, 21 aprilie 1984.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

GÂNDUL SCRIS

Antisemitismul s-a manifestat violent luna aceasta

Patru ambulanțe aparținând unui serviciu (Hatzola) al comunității evreiești din nordul Londrei au fost incendiate, cazul fiind tratat ca un atac antisemit, a anunțat Poliția Metropolitană, conform BBC, în dimineața zilei de 23 martie.

Ministrul de interne, Shabana Mahmood, interpellată în Camera Comunelor, a declarat că atacul a avut loc într-un moment de „antisemitism în creștere”, precizând că mesajul ei către comunitatea evreiască este „clar”, scriu jurnaliștii de la platforma Veridica. „Sunt alături de voi, vom face tot ce ne stă în putere pentru a vă proteja și vom lua măsuri pentru a scăpa societatea noastră de antisemitism”, a mai transmis ministrul de interne din UK.

„Știm că acest incident va provoca multă îngrijorare în comunitate”, a declarat Sarah Jackson, coordonatoare a activităților de poliție din regiune.

„Oamenii sunt speriați. Mă simt vulnerabil. Dacă ați fi auzit exploziile, a fost cu adevărat îngrozitor”, a spus Damon Hoff, președintele sinagogii Machzike Hadath, pe al cărei teren erau staționate ambulanțele.

Serviciul gratuit de ambulanță Hatzola a fost înființat în 1979 și, după cum a declarat șef-rabinul Ephraim Mirvis, „singura sa misiune este de a proteja viața evreilor și a neevreilor deopotrivă”.

În Statele Unite ale Americii, pe 12 martie, un bărbat a atacat o sinagogă din West Bloomfield,

la periferia orașului Detroit, în Michigan, răbind un agent de securitate, notează AFP citată de Agerpres. Persoana rănită în atentatul antisemit este directorul de securitate al sinagogii, potrivit unui comunicat al Federației Evreilor din Detroit. „Este sfâșietor. Comunitatea evreiască din Michigan trebuie să poată trăi și practica credința sa în pace. Antisemitismul și violența nu își au locul în Michigan”, a transmis, în ziua atentatului, guvernatoarea Statului Michigan, Gretchen Whitmer, pe rețeaua X.

La începutul lunii martie, în Canada, mai multe sinagogi din zona metropolitană Toronto au fost ținte ale focurilor de armă, inclusiv un atac la Templul Emanu-El din North York, care a avut loc în seara de luni, 2 martie, la scurt timp după sărbătoarea de Purim.

Înapoi în Europa. O explozie, produsă în dimineața de sâmbătă, 14 martie, a avariat o școală evreiască din Amsterdam, în ceea ce primarul orașului a descris drept „un atac deliberat împotriva comunității evreiești”, relatează Reuters. „Este un act laș, de agresiune împotriva comunității evreiești. Evreii din Amsterdam se confruntă din ce în ce mai des cu antisemitismul. Acest lucru este inacceptabil”, a transmis într-un comunicat primarul orașului, Femke Halsema. Securitatea la sinagogi și instituții evreiești din capitala olandeză fusese deja sporită după un atac care a incendiat vineri, 13 martie, o sinagogă din centrul orașului Rotterdam.

În Belgia vecină, o explozie a provocat luni, 9 martie, un incendiu la o sinagogă din Liège. Între timp în Belgia a fost ridicat nivelul de securitate, iar armata patrulează pe străzile marilor orașe pentru a proteja obiectivele comunității evreiești.

Paris, 15 martie. Doi tineri au fost puși sub anchetă oficială în Franța pentru planificarea unui atac „mortal și antisemit”, a anunțat un comunicat al Parchetului Național Anti Terorism (PNAT). Suspecții, în vârstă de 22 și 20 de ani, frați, au fost arestați după ce poliția a găsit o armă semiautomată, o sticlă de acid și un steag ISIS în mașina lor, în timpul unei opriri în nordul Franței, a precizat PNAT, scrie biziday care citează Reuters.

Toate acestea sunt acte de antisemitism violent, produse în decurs de mai

puțin de o lună – luna martie, care încă nu s-a încheiat.

Cât despre mai vechiul antisemitism autohton care e foarte prezent și în zilele noastre în spațiul public, vă aduc la cunoștință un mesaj antisemit, în stilul anilor 1930, doar că îl putem vedea în martie 2026 lângă intrarea unui nou partid ultranaționalist. Este vorba despre Partidul Acțiunea Conservatoare, înființat și condus de Claudiu Târziu, antisemit notoriu.

Jurnalistul Octavian Coman a făcut o fotografie la intrarea în acest sediu de partid. Redau fotografia și o parte din mesajul care o însoțește: „Partidul Acțiunea Conservatoare, condus de domnul Claudiu Târziu, și-a deschis un sediu în zona Obor din București. Pe peretele noului sediu a apărut mesajul «Stop Vexler», care face parte dintr-o campanie a partidului respectiv. Silviu Vexler este liderul comunității evreiești din România. Textul l-am văzut la membrii / simpatizanții Acțiunea Conservatoare, la protestul organizat de ei împotriva adoptării legii pentru combaterea extremismului și antisemitismului. (...) Această incitare la adresa unui reprezentant al unei minorități din România este acum asumată pe un sediu al partidului. Mesaj care este văzut zilnic, printre alții, de sute de copii în drum spre școala gimnazială aflată la câteva zeci de metri. Legea pe care ar pretinde că o combat prin acest slogan nu se numește oficial «Vexler», ca să fie clar, deci totul e premeditat”, scrie jurnalistul Octavian Coman care a și făcut o plângere la poliție, pentru ștergerea mesajului. Până la publicarea acestui articol, mesajul nu a fost înlăturat.

George GÎLEA

REALITATEA CĂRȚII

Eichmann și memoria Răului

Procesul lui Adolf Eichmann de la Ierusalim, din 1961, a fost un eveniment capital în istoria reînființatului stat evreu, dar și în istoriografia celui de Al Doilea Război Mondial.

Pentru israelieni, arestarea de către Mossad, în Argentina, a fostului „arhitect” al Holocaustului și apoi judecarea lui de către o instanță națională a constituit un dublu șoc: pe de o parte, noul stat își dovedea viabilitatea ca unică umbrelă protectoare a evreilor din întreaga lume, iar pe de alta, opinia publică aborda, pentru prima dată după 1948, Holocaustul. Până atunci, printre dificultățile obținerii independenței și ale războaielor de apărare, printre greutățile înființării instituțiilor statale și ale

absorbției a peste un milion de evrei din diaspora, Israelul ocolise, în spațiul public, această temă prea dureroasă.

O carte recentă, *Momentul Eichmann**, apărută sub coordonarea a două cercetătoare franceze de autoritate, Sylvie Lindeperg și Annette Wieviorka, oferă publicului de limbă română o radiografie a felului în care acest proces a fost reflectat în mass-media mondială.

Este vorba de o cercetare de amploare, realizată de specialiști din mai multe țări, care arată cum reflectarea mediatică a acestui proces a configurat modul în care ne raportăm astăzi la memoria Holocaustului. Această cercetare acoperă atât presa scrisă, cât și cea audiovizuală, dar și ecurile ulterioare (filme artistice, documentare, emisiuni de televiziune, cărți). O atenție aparte este dedicată reflectării diferențiate a procesului lui Adolf Eichmann în cele două tabere adverse ale Războiului Rece, evidențiind nu numai fracturile ideologice, ci și efortul de a „uita” adevărul Holocaustului, spre a-și urmări interesele. Acest efort a fost evident în presa din URSS, preocupată să repete sloganul propagandistic care echivala capitalismul cu fascismul, ceea ce reprezenta o modalitate perversă de

ascundere a adevărilor Holocaustului. Și în primul rând a unicității acestuia: crimă colectivă fără egal în istoria umanității, Holocaustul a vizat numai poporul evreu și nu a avut cauze economice sau sociale reale, ci a fost provocat de cea mai veche ură din lume, și anume antisemitismul.

Studiile, aparținând unor cercetători în domeniile istoriei, comunicării publice și mass-media, descriu impactul pe care presa l-a avut în configurarea memoriei umanității. Ceea ce știm astăzi despre Holocaust și despre autorii acestuia este, în mare măsură, produsul modului în care procesul Eichmann a fost relatat de presa din întreaga lume. În funcție de responsabilitatea și de gradul de înțelegere al fiecărui jurnalist, faptele scoase la iveală în cadrul procesului de la Ierusalim au pătruns în opinia publică. Importanța studiilor cuprinse în *Momentul Eichmann* nu poate fi îndeajuns subliniată astăzi, când ne-am îndepărtat în timp de Holocaust, iar puterea mass-media de a influența conștiința colectivă este mult mai mare decât în 1961.

Răzvan VONCU

**Momentul Eichmann*, Sylvie Lindeperg și Annette Wieviorka (coord.), traducere de David Aron, Editura Hasefer, București, 2025.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POSTAL 023986
Tel.: 0745 02 02 16
www.jewishfed.ro
realitateaveviasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIK
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CĂLȚIA

Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU

DTP: Gabriel IONESCU

Administrator:
Mihail TUNSOIU
tel. 021-314.96.90
distributie@gmail.com

Tiparul executat de
Tipografia
GARAMOND MEDIA PRINT SRL
IDEA STUDIO, București
Tel.: 0723.531.624

Contribuția pentru un abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9-11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI-0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

